

T. C.
TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI
DIŞ İLİŞKİLER VE AVRUPA TOPLULUĞU KOORDİNASYON DAİRESİ
BAŞKANLIĞI

AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ YOLUNDA
TÜRKiYE KIRSAL KALKINMA
TEDBİRLERİ UYGULAMA SÜRECİ

Mehmet Serdar TURHAN

AB Uzman Yardımcısı

Uzmanlık Tezi

Ankara

2005

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR DİZİNİ.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	viii
GİRİŞ.....	ix

BİRİNCİ BÖLÜM

KIRSAL KALKINMA KAVRAMI, GENİŞLEME PERSPEKTİFİNDE AB KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARI VE TÜRKİYE

I. KIRSAL KALKINMA KAVRAMI.....	1
A. Kırsal Alan ve Kırsal Kalkınma Tanımı.....	1
B. Türkiye`de Kırsal ve Tarımsal Yapı	3
1. Kırsal Yapı	3
2. Tarımsal Yapı	5
3. Türkiye`nin Tarımsal Yapısından Kaynaklanan Sorunlar ve Kısıtlar.....	6
C. Türkiye Kırsal Kalkınma Faaliyetleri.....	7
II. GENİŞLEME PERSPEKTİFİNDE AB KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARI	8
A. Avrupa Birliği`ne Aday Ülkelerin Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma Programları ve Uygulamaları	10
1. SAPARD Yasal Hükümleri.....	16
a. Programların Yönetilmesi İle İlgili Kurallara İlişkin 2759/1999 Sayılı Komisyon Tüzüğü.....	16
b. Ademi Merkeziyetçi Yönetim.....	17
c. Mali Kurallara ilişkin 2222/2000/EC sayılı Komisyon Tüzüğü.....	18
d. Çok Yıllık Mali Antlaşma.....	18
aa. Çok Yıllık Mali Antlaşmanın Amacı.....	18

bb. Çok Yıllık Mali Antlaşmaların Kapsamı.....	18
e. Yıllık Mali Antlaşmalar.....	19
2. SAPARD Programlama Kapsamı.....	19
3. SAPARD Uygulama Örnekleri	22
a. Bulgaristan	22
aa.Bulgaristan SAPARD Takvimi.....	22
bb. Bulgaristan SAPARD Uygulamaları.....	24
aaa. Tarım İşletmelerine Yatırım Tedbiri.....	25
bbb.Tarım ve Su Ürünleri İşleme ve Pazarlanmasının İyileştirilmesi Tedbiri.....	27
ccc. Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi Tedbiri.....	28
cc. İzleme Komitesi	28
dd.Programın Ülke Tarımının AB Standartlarına Uyumuna Olan Katkısı.....	29
b. Romanya.....	31
aa. SAPARD Ajansı ve İlgili İdari Organlar.....	31
bb. Programın Amaçları.....	32
cc. Mali Destek Programı İçin Gerekli Dokümanlar.....	36
dd. Yönetim Organizasyonu Analizi.....	36

III. TÜRKİYE'NİN KATILIM ÖNCESİ AB KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARI UYGULAMA SÜRECİ..... 38

A. KATILIM ÖNCESİ ARAÇ (IPA) - KIRSAL KALKINMA BİLEŞENİ (INSTRUMENT FOR PRE- ACCESSİON- RURAL DEVELOPMENT (IPARD))

.....	38
1. IPARD Programlama Kapsamı.....	40
2. IPARD Programı Uygulama Mekanizması.....	43
a. Türkiye İçin IPARD Yönetim Mekanizması ve Takvimi.....	44
b. Tarım ve Kırsal Kalkınma Ödeme Kurumu Yapısı.....	45
aa. Uygulama Birimi.....	45
bb. Ödemeler Birimi.....	46

cc. Bölgesel/Yerel ofisler.....	46
dd. Başvuru Yönetimi.....	46
ee. Mali Yönetim.....	47
c. Tarım ve Kırsal Kalkınma Kurumu'nun Akreditasyonu ve Yönetim Devri (Conferral of Management) Süreci.....	49
3. IPARD Pogram ve Uygulama Mekanizmasına İlişkin Genel Öneriler.....	52

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE İÇİN IPARD TEDBİRLERİ KAPSAM VE UYGULAMA ÖNERİLERİ

I. KIRSAL KALKINMA PLANI TEDBİRLER İÇERİĞİ.....	54
II. TEDBİRLER KAPSAMI VE HAZIRLIK ÖNERİLERİ.....	57
A. Tarım İşletmelerine Yatırım Tedbiri.....	58
1. Mevcut Durum Analizi Ve Hedef.....	58
2. Tedbir Kapsamında Güçlü, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler (SWOT Analizi).....	60
3. Tarım İşletmelerine Yatırım Tedbirinin Genel Amaçları.....	62
4. Tedbirin Diğer Tedbirlerle Olan İlişkisi.....	63
5. Alt Tedbirler Kapsamı.....	63
a. Süt ve Süt Ürünleri Sektörünün Desteklenmesi.....	63
aa. Özel Amaçlar.....	64
bb. Desteklenecek Faaliyetler ve Yatırımlar Listesi.....	64
cc. Tedbir Kapsamındaki Yatırım Yardımlarına Başvuru Kabul Kriterleri.....	65
b. Et ve Et Ürünleri Üretimi Sektörünün Desteklenmesi.....	66
aa. Özel Amaçlar.....	67
bb. Desteklenecek Faaliyetler ve Yatırımlar Listesi.....	67
cc. Tedbir Kapsamındaki Yatırım Yardımlarına Başvuru Kabul Kriterleri.....	68
6. Yatırım Yardımları için Genel Uygunluk Kriterleri.....	68

7. Yardım Başvurusunda Bulunanlarda Aranacak Özellikler (Genel).....	69
8. Proje Seçim Kriterleri.....	72
9. Genel Yatırım Mali Yardımı Kapsam ve Koşulları.....	74
10. Yardım Kapsamı Dışındaki Yatırım Listesi.....	75
11. İzleme ve Etki Değerlendirme.....	75
a. İzleme göstergeleri.....	75
b. Etki Değerlendirme Göstergeleri.....	76
12. Yönetim Organizasyonu ve Prosedürleri.....	76
13. Tarım İşletmelerine Yatırım Tedbiri” kapsamında uygulanacak mevcut Ulusal Yasa ve Yönetmelikler.....	77
14. Mali Tablo (2007 – 2013).....	77
15. Başvuru Sırasında Tüm Sektörler İçin İstenecek Belgeler (Genel).....	78
16. Farklı Yatırımlara ilişkin Gerekli Belge ve Dokümanlar.....	78
B. Tarım ve Su Ürünlerinin İşleme ve Pazarlamasının Geliştirilmesi Tedbiri....	82
1. Mevcut Durum Analizi ve Hedef.....	82
2. Tarım ve Su Ürünlerinin İşleme ve Pazarlamasının Geliştirilmesi Tedbirinin Genel Amaçları.....	86
3. Alt Tedbirler Kapsamı.....	86
a. Su Ürünlerini de İçeren Hayvansal Orijinli Ürünlerin İşlenmesinin ve Pazarlanmasının Geliştirilmesi.....	86
aa. Özel Amaçlar.....	86
bb. Desteklenecek Yatırımlar.....	87
cc. Yararlanıcılar.....	88
dd. Süt, Süt Ürünleri ve Mandıracılık Sektörlerinde Yardım Alma Koşulları.....	88
ee. Et ve Et İşleme Sektöründe Yardım Alma Koşulları.....	88
ff. Su Ürünleri ve Aqua-Kültür Sektöründeki İşletmeler için Yardım Alma Koşulları.....	88
b. Çay ve Fındık İşlemesini de Kapsayan Meyve ve Sebze Ürünlerinin İşlenmesinin ve Pazarlanmasının Geliştirilmesi.....	89
aa. Özel Amaçlar.....	89
bb. Desteklenecek Yatırımlar.....	90

cc. Meyve ve Sebze işleme Sektöründe Yardım Alma Koşulları.....	90
dd. Şarap üretimi Sektöründe Yardım Alma Koşulları.....	91
ee. Çay ve Fındık İşleme Sektöründe Yardım Alma Koşulları.....	91
4. Tarım ve Su Ürünlerinin İşleme ve Pazarlamasının Geliştirilmesi Tedbiri Kapsamındaki Yatırım Yardımlarına Başvuru Kabul Kriterleri (Genel).....	91
5. Proje Seçim Kriterleri.....	92
6. Genel Yatırım Mali Yardımı Kapsam ve Koşulları.....	94
7. İzleme ve Etki Değerlendirme.....	95
8. Yönetim Organizasyonu ve Prosedürler.....	96
9. Başvuru Sırasında Tüm Sektörler İçin İstenen Belgeler (Genel).....	97
10.Farklı Yatırımlara ilişkin Gerekli Belge ve Dokümanlar.....	98
a. Süt, Süt Ürünleri ve Mandıracılık Sektörü.....	98
b. Et İşleme Sektörü.....	101
c. Şarap Üretim Sektörü.....	105
d. Çay ve Fındık İşlemesini de Kapsayan Meyve-Sebze Sektörü.....	107
e. Su, Su Ürünleri ve Aqua-Kültür Sektörü.....	109
C. Kırsal Yerleşim Alanlarının ve Altyapılarının Yenilenmesi ve Geliştirilmesi Tedbiri.....	112
1. Mevcut Durum Analizi Ve Hedef.....	112
2. Tedbirin Genel Amaçları.....	112
3. Tedbirin Diğer Tedbirlerle Olan İlişkisi.....	113
4. Tedbir Kapsamında Güçlü, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler (SWOT Analizi).....	113
5. Alt Tedbirler Kapsamı.....	114
a. Kırsal Altyapının Geliştirilmesi.....	114
aa. Mevcut Durum.....	114
bb. Özel Amaçlar.....	115
cc. Kapsam ve Öncelikler.....	115
aaa. Kırsal Alanlardaki Ulaşım Yollarının Yenilenmesi ve Geliştirilmesi.....	115
bbb. Kırsal Yerleşim Alanlarında Merkezi İçme Suyu Temini.....	116

ccc. Kırsal Alanlardaki Kanalizasyon Sistemlerinin İnşası ve Yenilenmesi.....	116
dd. Tedbir Kapsamındaki Yatırım Yardımlarına Başvuru Kabul Kriterleri.....	116
ee. Tedbir Kapsamında Desteklenecek Yatırım Harcamaları.....	117
b. Kırsal Yaşam Alanlarının Yenilenmesi ve Geliştirilmesi.....	118
aa. Kapsam ve Özel Amaçlar.....	118
bb. Desteklenecek Faaliyetler.....	119
cc. Yatırım Yardımı Kapsamında Olmayan Harcamalar Listesi.....	119
6. İzleme ve Etki Değerlendirme.....	119
a. Kırsal Altyapının Geliştirilmesi	
aa. İzleme Göstergeleri.....	119
bb. Uygulama ve Performans Göstergeleri.....	120
cc. Sosyo-ekonomik göstergeler.....	120
dd. Çevresel göstergeler.....	120
b. Kırsal Yaşam Alanlarının Yenilenmesi ve Geliştirilmesi.....	120
aa. İzleme Göstergeleri.....	120
bb. Uygulama ve Performans Göstergeleri.....	121
cc. Sosyo-ekonomik göstergeler.....	121
7. Yönetim Organizasyonu ve Prosedürleri.....	121
8. Yatırımlara ilişkin Gerekli Belge ve Dokümanlar.....	122
9. Proje Seçim ve Değerlendirme Kriterleri.....	123
10. Tedbir Kapsamındaki Türk Yasal Düzenlemeleri.....	124
SONUÇ	126
KAYNAKÇA	I-VI

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
AFA	: Annual Financing Agreement – Yıllık Mali Antlaşma
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
bknz.	: bakınız
CFCU	: Central Finance and Contracting Unit – Merkezi Finans ve İhale Birimi
DAP	: Doğu Anadolu Projesi
DOKAP	: Doğu Karadeniz Projesi
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EAGGF (FEOGA)	: European Agricultural Guidance and Guarantee Fund – Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GSMH	: Gayrisafi Milli Hasıla
IPA	: Instrument For Pre-Accession – Katılım Öncesi Araç
IPARD	: Instrument For Pre-Accession - Rural Development
m.	: Madde
MAFA	: Multi-Annual Financing Agreement – Çok Yıllık Mali Antlaşma
MDAÜ	: Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri
OECD	: Organisation for Economic Cooperation and Development - Ekonomi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OTP	: Ortak Tarım Politikası
SWOT	: Strengths-Weaknesses-Opportunities-Threats
SAPARD	: Special Accession Programme For Agriculture and Rural Development - Tarım ve Kırsal Kalkınma için Özel Katılım Programı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TAIEX	: Technical Assistance Information Exchange Office
vd.	: Ve devamı
vs.	: Ve saire

T A B L O L A R D İ Z İ N İ

Tablo 1.1. Köylere Sunulan İçme Suyu Hizmetleri.....	4
Tablo 1.2. Köy Yolları Envanteri (2002).....	5
Tablo 1.3. 1257/99/EC ve 1268/99/EC Sayılı Tüzük Tedbirleri	13
Tablo 1.4. Bulgaristan SAPARD Takvimi.....	23
Tablo.1.5. Bulgaristan SAPARD Tedbirleri Kapsamındaki Proje Sayıları.....	25
Tablo 1.6. Tarım İşletmelerine Yatırım Tedbiri Proje Sayıları.....	26
Tablo 1.7. Tarım ve Su Ürünleri İşleme ve Pazarlanmasının İyileştirilmesi Tedbiri Proje Sayıları.....	27
Tablo 1.8. Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi Tedbiri Proje Sayıları.....	28
Tablo 1.9. Herbir tedbir için ayrılan Mali Kaynaklar: (Milyon euro)-Romanya.....	35
Tablo 2.1. Tarım ve Kırsal Kalkınma Ödeme Kurumu Uygulama Akış Şeması.....	48
Tablo 2.2. Türkiye için Akreditasyon Takvimi Önerisi.....	51
Tablo 3.1. Tarım İşletmelerine Yatırım Tedbiri Kapsamında Güçlü, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler (GZTF Analizi).....	61
Tablo 3.2. Tarım işletmelerine yatırım Tedbiri Proje Seçim Kriterleri – Genel.....	72
Tablo 3.3. Süt ve Süt Ürünleri Sektörü Proje Seçim Kriterleri.....	73
Tablo 3.4. Et ve Et Ürünleri Sektörü Sektörü Proje Seçim Kriterleri.....	73
Tablo.3.5. Tarım İşletmelerine Yatırım Tedbiri - Mali Tablo.....	77
Tablo 3.6. Tarım ve Su Ürünlerinin İşleme ve Pazarlamasının Geliştirilmesi Tedbiri Kapsamındaki GZTF (SWOT) Analizi.....	85
Tablo 3.7. Tarım ve Su Ürünlerinin İşleme ve Pazarlamasının Geliştirilmesi Tedbi Proje Seçim Kriterleri.....	93
Tablo 3.8. Kırsal Altyapı Tedbiri – GZTF (SWOT) Analizi.....	113
Tablo 3.9. Kırsal Altyapı Tedbiri - Mali Tablo.....	122
Tablo 3.10. Kırsal Altyapı Tedbiri Proje Seçim ve Değerlendirme Kriterleri	123
Tablo 3.11. Kırsal Alanlardaki Ulaşım Yollarının Yenilenmesi ve Geliştirilmesi – Proje Seçim Kriterleri	123
Tablo 3.12. Kırsal Yerleşim Alanlarında Merkezi İçme Suyu Temini – Proje Seçim Kriterleri	124
Tablo 3.13. Kırsal Alanlardaki Kanalizasyon Sistemlerinin İnşası ve Yenilenmesi..	124

G İ R İ Ő

Türkiye'nin, Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasına uyum sürecinde kırsal yaşam alanlarının ve bu kesimin çoğunluğunun tarımla uğraşması sebebiyle tarıma ilişkin sorunlarının tespit edilmesi ve bu sorunlara kalıcı çözümler bulunması gereksinimi Türkiye'de "kırsal kalkınma" konusunun öncelikli konular arasına alınmasına sebep olmuştur. Söz konusu uyumun başarılmasında önemli olan, AB Müktesebatının uyumlaştırılmasından çok, ülkemiz tarımının verimlilik ve rekabet gücünün artırılmasıdır. Türk tarım işletmelerinin yapısının güçlendirilmesi ve altyapılarının geliştirilmesi OTP'ye uyumun en önemli unsurlarıdır.

2007 yılında yürürlüğe girmesi planlanan IPARD Mali Katkı Aracının ülkemizde de uygulanacak olması, kırsal alanların yaşam standartlarının ve refah seviyelerinin yükseltilmesinde ve tarımsal ve kırsal altyapının geliştirilmesinde önemli rol oynayacaktır. Söz konusu mali katkı aracının uygulanması, planlaması ihtiyaçları karşılayacak şekilde yapılmış programlar ve mekanizması sağlam işleyen kurumsal yapılanma ile gerçekleştirilebilir.

Bu bağlamda, uzmanlık tezinin konusunu oluşturan "AB Üyeliği Yolunda Kırsal Kalkınma Tedbirleri Uygulama Süreci" adlı bu çalışmada, IPARD tedbirlerinin hazırlık aşamaları ve nasıl uygulanması gerektiği, seçilen öncelikli tedbirlerle açıklanmaya çalışılmıştır. Akredidasyon sürecinin uzamaması ve AB fonlarının gecikmeden kullanılabilmesi amacıyla, AB Komisyonu tarafından da tavsiye edilen, *tedbir sayısının ilk aşamada düşük tutulması gerekliliği* göz önüne alınarak, çalışmada, ülkemiz için ihtiyaç bakımından öncelik arz eden tedbirler seçilmiş ve bu tedbirlerin kapsam ve içerikleri, Bakanlığımız tarafından yapılacak olan planlama hazırlıklarına tavsiye niteliğinde incelenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde, kırsal kalkınma kavramı, Türkiye'deki kırsal kalkınma faaliyetleri ve AB'nin genişleme perspektifinde uyguladığı kırsal kalkınma politikaları, uygulama mekanizmaları ve başarılı örnek olarak gösterilen Bulgaristan'ın ve ayrıca Romanya'nın SAPARD uygulamalarına yer verilmiştir.

Birinci bölümde ayrıca, Türkiye'nin önümüzdeki yakın dönemde ve adaylık sürecinde uygulaması gereken kırsal kalkınma politikaları, Katılım Öncesi Yardım Aracı olarak bilinen IPA'nın, Kırsal Kalkınma Bileşeni – IPARD'ın organizasyonu, kapsamı hakkında bilgiler sunulmuş, IPARD tedbirlerini uygulayacak olan ve adı ilgili çevrelerce Tarım ve Kırsal Kalkınma Ödeme Kurumu olarak bilinen yapının işleyişi, uygulama ve kurumsal oluşumuna ilişkin öneriler verilmiştir.

İkinci Bölümde ise Bakanlığımızın yakın gelecekte hazırlıklarına başlaması gereken IPARD tedbirlerinden, “Tarım İşletmelerine Yatırım”, “Tarım ve Su Ürünleri İşleme ve Pazarlanmasının Geliştirilmesi” ve “Kırsal Altyapının Geliştirilmesi” konu başlıklı üç önemli tedbirin kapsamı, hazırlık aşamaları ve yönetimine ilişkin tavsiyeler sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KIRSAL KALKINMA KAVRAMI, GENİŞLEME PERSPEKTİFİNDE AB KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARI VE TÜRKİYE

I. KIRSAL KALKINMA KAVRAMI

A. KIRSAL ALAN VE KIRSAL KALKINMA TANIMI

Kırsal alanlar, yaşam ve ekonomik faaliyetlerin önemli ölçüde doğal kaynakların kullanım ve değerlendirilmesine bağlı olduğu, ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme sürecinin nispeten yavaş işlediği, gelenek ve törelerin, yaşam biçimini ve kurallarını etkilediği ve teknolojik gelişmenin yaşama ve üretime yansımalarının büyük ölçüde zamana yayıldığı alanlar olarak tanımlanmaktadır¹.

OECD ise, kırsal alanları nüfus yoğunluğu kriterine göre tanımlamıştır. Bu değerlendirmede; nüfus yoğunluğunun km² başına 150 kişinin altında olduğu yerler kırsal alan sayılmakta ve bölgeler üç gruba ayrılmaktadır. Bu ayrımdaya;

(a) nüfusunun %50'den fazlasının kırsal alanlarda yaşadığı bölgeler, kırsallığı baskın bölgeler,

(b) nüfusunun %15-50 arasının kırsal alanlarda yaşadığı bölgeler, önemli ölçüde kırsal bölgeler,

(c) nüfusunun %15'in den azının kırsal alanlarda yaşadığı bölgeler ise, kentselliği baskın bölgeler olarak sınıflandırılmaktadır².

Bu tanımlamanın yanında, 1988 yılında yayımlanan "Kırsal Toplumun Geleceği" adlı Avrupa Birliği Komisyonu belgesi kırsal alanları ulusal ekonomilerle entegre olma derecesine göre sınıflandırmıştır. Buna göre;

(a) *Entegre kırsal alanlar*; büyüyen bir nüfus, tarım dışı sektörlerle dayanan bir istihdam, bunun yanında toprağın kullanılmasında tarımın hala kilit role sahip olması,

¹ Avrupa Birliğine Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu, Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, Ankara 2002, s.9.

² GÜDER, Gökhan.: "Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Değişim Eğilimleri", Ankara 1998, s. 3. www.zmo.org.tr/etkinlikler/abgst03/10.pdf. (Erişim Tarihi: 12.05.2003)

çevresel, sosyal ve kültürel miras yönünden tehditlerle karşı karşıya kalınması ve büyük şehirlere yakınlık, bu tür alanların özelliklerindedir.

(b) *Orta derece kırsal alanlar*; nispeten kentsel alanlardan uzaklık, tarım ve tarım dışı sektörlerin değişen oranlarda karışımı bir ekonomik yapı, geniş ölçekli çiftliklere rastlanması bu tür alanlarda görülen niteliklerdir.

(c) *Tam (remote) kırsal alanlar*; çok düşük nüfus yoğunlukları, çok düşük gelir seviyesi, yaşlı nüfus, tarımsal istihdama dayanan ekonomi, düşük yeterlilikte temel hizmet sunumu, çevreden izole olmaya sebep olacak topografik özellikler bu tür alanların özellikleri olarak sayılabilir³.

Bu tanımlamalar çerçevesinde, genel olarak kırsal alanlar denince; nüfus yoğunluğunun düşük olduğu, ekonomik hayatın daha çok tarım üzerine kurulu bulunduğu, doğal koşulların ve geleneksel değerlerin hayatın şekillendirilmesinde etkin olduğu ve eğitim, sağlık, haberleşme gibi sosyal imkanlarının yeterince gelişmemiş olduğu mekanlar akla gelmektedir. Kırsal alanlar, ayrıca, kentli nüfus ile güçlü sosyal bağları olan ve bu kesim için dinlenme hizmeti sunan mekanları da ifade etmektedir.

Türkiye’de genel olarak üretim ilişkileri açısından kırsal alanlar, il ve ilçe merkezleri dışındaki üretime kaynak oluşturan alanlar olarak kabul edilmektedir. Buna göre, istatistikî verilere göre Türkiye nüfusunun %35’i kırsal alanlarda yaşamaktadır. Kırsal alanın temel niteliklerini yansıtan ve nitel-nicel açılardan tanımlanabilecek tek bir kırsal alan tanımı henüz yapılamamıştır. Çünkü kırsal alan ayırımında genel nüfus sayımı, hane halkı işgücü anketi, hane halkı bütçe anketleri ve genel tarım istatistikleri verileri derlenmekte ve bu çalışmalarda farklı kırsal alan tanımları kullanılmaktadır. Nüfus sayımında il ve ilçe merkezleri dışında kalan yerler, hane halkı anketlerinde 20.000’den daha az nüfusu olan yerler, tarım istatistiklerinde ise tüm köyler ve 5.000’den az nüfusu olan ilçe merkezleri “kırsal alan” olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’de kent statüsünde değerlendirilen, istihdam ve ekonomik ağırlıklı olarak tarıma dayandığı, kırsal yaşam biçimlerinin yaygın olduğu bazı il ve ilçe yerleşim birimleri kırsal alan niteliğindedir. Diğer yandan, kırsal alan statüsünde değerlendirilen bazı yerleşim birimleri de sanayi ve turizm alanında gelişmiş kentsel alan niteliği sergilemektedir. Yani, Türkiye’de karşılaştırılabilir kırsal kalkınma istatistiklerinin

³ <http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&ndx=12&mnID=12&ord=3&subOrd=1>

oluşturulması için ülke koşullarına uygun en azından istatistik amaçlı bir kırsal alan tanımı gereklilik göstermektedir⁴.

Kırsal alanların, varlığının devam ettirilebilmesi ve kentli kesime göre daha geri ekonomik ve sosyal imkanlara sahip kırsal toplumun yaşam şartlarının iyileştirilebilmesi için geliştirilen girişimlere, genel olarak, **kırsal kalkınma** adı verilmektedir. Kalkınma çabalarını mekansal boyutta ele alan ve çoğu zaman tarımsal kalkınma ile de arasında yakın bağlar kurulan kırsal kalkınma için, çok yönlü niteliği de göz önüne alınarak, kapsamlı tanıma ihtiyaç vardır. Bu bağlamda, **kırsal kalkınma**; kentsel alanların dışında bulunan dezavantajlı yaşam ve çalışma ortamlarında, mevcut doğal kaynakların istismarına neden olmadan, uygulanabilirlik ve sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmek yoluyla, hayat standartlarının ve gelir düzeylerinin yükseltilmesi, refahın artırılması, bu bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılığının kaldırılması, tarımsal yapının iyileştirilmesi, tarımsal üretimde kalitenin artırılması, her ölçekten işleme sanayinin kurulması, en azından tarımsal üretimin sanayi ile entegre edilmesi, gıda güvenliği, işsizliğin azaltılması, sağlıksız bir göçün önlenmesi vs, gibi amaçlarla, tarımsal kalkınmaya ilaveten kırsal alt yapı, tarımsal alt yapı, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, örgütlenme, barınma, ulaşım, haberleşme, istihdam, pazarlama, kırsal turizm, yöresel el sanatları vs gibi sosyal, kültürel ve ekonomik alanlardaki mevcut yapılar da ihtiyaçların ve önceliklerin belirlenmesi ve belirlenen hususlarda yetersizliklerin giderilmesi-iyileştirilmesi için planlanan tüm geliştirici faaliyetleri ifade etmektedir⁵.

B. TÜRKİYE'DE KIRSAL VE TARIMSAL YAPI

1. Kırsal Yapı

Kırsal alanların nüfus yoğunluğunun korunması, çiftlik içi ve dışı gelir getirici alternatif faaliyetlerin oluşturulması ve bu kesimin hayat standartlarının yükseltilmesi, planlaması iyi yapılmış alt yapı çalışmalarının hayata geçirilmesi ve temel sağlık ve

⁴ GÜLÇUBUK, Bülent: "AB ve Türkiye'de Kırsal Yapı ve Kırsal Kalkınma", Ankara 2005, s. 2.

⁵ Avrupa Birliğine Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu, Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, Ankara 2002, s. 10.

eğitim ihtiyaçlarının karşılanması ile mümkündür. Genel olarak Türkiye`deki kırsal yaşam alanları ekonomik ve sosyal açıdan az gelişmiş, alt yapı yetersizliği sebebiyle yatırım cazibesi olmayan bir yapı gösterir. Alt yapı sorununun zm, kırsal alanların tarımsal üretim ve diğer ticaret alanları hacmini ve dolayısıyla istihdam ve iş imkanlarını artıracak en önemli faktördür. Su ve enerji kullanma araçlarının temin edilmesi, kanalizasyon şebekelerinin oluşturulması ve modernizasyonu, iletişim ve ulaşım ağının geliştirilmesi sosyal ve ekonomik kalkınmanın vazgeçilmez unsurlarıdır. Kırsal alanlarının altyapı önceliklerinin yanı sıra, temel ihtiyaçların başında gelen diğer önemli unsur da, eğitim ve sağlık hizmetlerinin bu bölgelere ulaştırılmasıdır.

Türkiye`nin kırsal yerleşim alanlarında, 35.014 adet köy ve 40.617 adet bağlısı olmak üzere toplam 75.631 yerleşim ünitesinde 14,1 milyon kişi yaşamaktadır. Köylerin önemli bir kısmının yüksek, eğimli, engebeli sahalarda kurulmuş olmaları gelişmelerini engellemektedir. Kırsal alanda kadastral çalışmalar tamamlanamamıştır. Kırsal alanda bulunan köy ve köy altı yerleşmelerinin tamamına elektrik ve yol hizmeti götürülmüştür. Bu yerleşmelerin % 11`inde sağlıklı, ancak yetersiz içme suyu bulunurken, % 14`nde sağlıklı içme suyu bulunmamaktadır.bknz tablo 1.1. Sağlıklı içme suyu bulunan kırsal yerleşmelerin % 43`nde şebekeli dağıtım sistemi kurulmuştur. Köylerin yüzde 7,7`inde kanalizasyon sistemi bulunmaktadır⁶.

Tablo 1.1. Köylere Sunulan İçme Suyu Hizmetleri

İşin Adı	Köy		Bağlısı		Toplam nite	
	Adet	Nüfus	Adet	Nüfus	Adet	Nüfus
Sulu	30.906	9.965.944	27.980	2.127.170	58.886	12.093.114
Yetersiz	3.241	884.858	4.729	361.784	7.970	1.246.642
Susuz	967	190.327	8.608	438.285	9.575	628.612
Toplam	35.114	11.041.129	41.317	2.927.239	76.431	13.968.368

Kaynak: Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü

⁶ Türkiye evre Atlası, Yerleşim Alanları ve Nüfus, evre ve Orman Bakanlığı, Ankara 2004, s.408.

Kırsal alanlarda yerleşim yerlerinin ancak % 1'i planlıdır (Örneğin, köy yerleşim planları, köy iskan projeleri). Kırsal imar düzeni, kırsal alan planlaması ile ilgili pek çok yasal düzenleme bulunmasına rağmen, sağlıklı bir şekilde gelişmemiştir. Gerek köylerde yaşayan insanların sosyal ihtiyaçlarının karşılanması, gerekse tarımsal ürünlerin zamanında pazarlanması bakımından köy yolları büyük önem arz etmektedir. Ülkemizde, köy ve bağlısı dahil olmak üzere toplam 76.337 yerleşim biriminde 291.217 km.lik köy yolu mevcuttur. Bknz tablo 1.2.

Tablo 1.2. Köy Yolları Envanteri (2002)

İŞİN ADI	1.DERECE					2. DERECE	TOPLAM
	KÖY	BAĞLI	TOPLAM	NÜFUS	KM.	KM.	KM.
	Adet	Adet	ÜNİTE				
ASFALT	16.556	5.835	22.391	10.017.039	73.884	11679	85563
BETON	433	772	1.205	143.865	1.638	79	1717
STABİLİZE	13.964	20.591	34.555	5.089.497	94.466	37351	131817
TESVİYE	2.040	11.301	13.341	979.551	37.701	22922	60623
MUTASAVVER YOL	30	4.815	4.845	209.992	11.497		11497
TOPLAM	33.023	43.314	76.337	16.439.944	219.186	72.031	291.217

Kaynak: Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü

2. Tarımsal Yapı

İşletme başına düşen tarım arazisinin küçüklüğü ve çok parçalı oluşu, miras hukuku dolayısıyla parçalanmanın her geçen gün biraz daha artması, dolayısıyla tarım işletmeleri sayısının yüksekliği, işletmelerin ekonomik üretim için uygun boyutta bulunmaması, arazilerin kabiliyet sınıfları dışında veya amaç dışı kullanımları, tekniğine uygun işleme ve gübrelemenin yapılamaması, makro düzeyde olsa bile bir tarımsal üretim planlamasının bulunmayışı yanında alt yapı ve tarımsal yapı yetersizliklerinin varlığı, tarımsal mücadele hataları ve yetersizliği, hayvan varlıklarında genetik verim kapasitelerinin düşüklüğü, işletme başına düşen hayvan varlığının azlığı (mevcut büyükbaş hayvancılık işletmelerin % 71.9'unda 5 başın altında, küçükbaş hayvancılık işletmelerinin %31.6'sında 20 başın altında hayvan mevcudu bulunmaktadır. Tavukçulukta etçi ırklarda %51.7'si 5000 adetliğin, yumurtacılıkta %29.4'ü 2500 adetliğin altında bulunmaktadır. AB' de ise işletme başına düşen

büyükbaş hayvan mevcudu 60 baştır.), hayvanların sağlıklarının yeterince korunamaması, bakım ve besleme hataları, ihtisaslaşmanın yokluğu, üretimde girdi kullanımındaki yetersizlikler, mekanizasyon azlığı, üretim ve pazarlama organizasyonlarının kurulamamış oluşu, üreticilerin teşkilatlanamamaları, tarımsal sanayi ile bütünleşememeleri, yatırımcı kuruluşlar arasındaki koordinasyon zayıflığı, dolayısıyla kaynak israfı, tarımsal yayım ve eğitim hizmetlerinin etkin olmayışı, bilgilere ulaşmadaki güçlükler v.s. gibi bir takım hususlar kırsal alanlarda daha verimli bir tarımsal üretim yapılmasını engelleyen başlıca faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır⁷.

1980 yılında Türkiye kırsalında bulunan toplam hane halkının % 90'ı tarımsal faaliyette bulunurken, aynı oran 1991 yılında %86'ya, 2001 yılında ise % 71'e gerilemiştir. Toplam hane halkı sayısında her üç sayım sonucunda artış görülürken, tarımsal faaliyette bulunan hanehalkı sayısında 1991'de, 1980'e göre %19,14 oranında artış görülmüş, ancak 2001'de 1991'e göre %9,62 oranında azalış kaydedilmiştir⁸. Yapılan araştırmaların sonuçlarına göre, kırsal işgücünün %22,9'u, yani yaklaşık dörtte biri imalat sanayii, ticaret, ulaştırma, inşaat, toplum hizmetleri gibi tarım dışı gelir getiren iktisadi faaliyet kollarında çalışmaktadır⁹

3. Türkiye'nin Tarımsal Yapısından Kaynaklanan Sorunlar ve Kısıtlar

Türkiye'de tarımsal işletmelerin büyük çoğunluğu 50 hektardan küçük işletmelerden oluşmaktadır. Buna karşılık tarımsal işletmelerin optimal verimlilikte çalışmaları için, belli bir toprak büyüklüğüne ihtiyaç duyulmaktadır. Küçük işletmelerin çok büyük bir bölümü üretimi, kendi tüketimini karşılamak için yapmakta, pazar için üretim yapamamakta ve buna bağlı olarak, sermaye birikimi de sağlanamamaktadır. Tarım kesiminin karşılaştığı temel sorunlardan bir diğeri ise kullanılan teknolojinin eskiliği ve yeni teknolojilerin yeterince ve etkin olarak kullanılmamasıdır. Bunun sonucu olarak, üretim istenildiği ölçüde artırılamamaktadır. Verimlilik ve üretim kalitesi düşük, tarımsal üretim, doğal koşulların belirsizliğine çok fazla açıktır. Bunun yanısıra

⁷ Avrupa Birliğine Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu, Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, Ankara 2002, s. 12.

⁸ DİE, 2001 Genel Tarım Sayımı, Köy Genel Bilgi Anketi Sonuçları, Ankara Temmuz 2004, s.39.

⁹TEOMAN, Özgür. "Türkiye Tarımında Kapitalist Dönüşüm Tartışmalarına Bir Katkı", Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi Cilt: 3, Sayı: 3, Kış 2001, s.41.

iyi eğitilmiş ve teknik bilgi sahibi emek gücünün bulunmaması, tarımda verimin düşmesine ve mahsulün çok önemli bir kısmının tarlada kalmasına yol açmaktadır. Üretim ve pazarlama örgütlenmelerindeki yetersizliğin yanı sıra, taşıma ve depolama sistemlerinin yeterince gelişmemiş olması, tarım sektörünün diğer önemli sorunları arasında yer almaktadır¹⁰.

Türk tarımı ve tarım politikalarının uygulanabilirliğini ve etkinliğini önleyen diğer bir faktör dış sorunlar ve kısıtlardır. Ülkelerin tarım sektörüne yaptıkları desteklemeler nedeniyle oluşan ürün fiyatları, serbest piyasa koşullarındaki fiyattan farklı olmaktadır. Bu durum dünya fiyatlarını ve dolayısıyla, uluslararası rekabeti etkilemektedir. Uluslararası ticarete yalnız fiyatlara müdahale değil, üretim ve ticaret miktarlarına da çeşitli kısıtlamalar (kotalar) söz konusu olmaktadır.

C. TÜRKİYE KIRSAL KALKINMA FAALİYETLERİ

Türkiye, dünyada sosyal ve ekonomik kalkınmasını belirli bir plan ve program içinde yürütme gereğini duyan ve planlı bir kalkınmayı daha 1930'lu yıllarda uygulamaya koyan çok az ülkeden biridir. Cumhuriyet'in kuruluşundan beri kırsal alanları kalkındırmak, ulusal kalkınma çalışmalarına entegre etmek ve kent-kır dengesizliğini gidermek amacıyla yerel, bölgesel ve ulusal ölçeklerde önemli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar, ülkemizin geçirdiği ekonomik süreçler ve planlama açısından iki dönem olarak incelenebilir. Bunlar, Planlı dönem "öncesi" çalışmalar ile "sonrası" çalışmalardır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında tarımsal üretimdeki sıkıntıları gidermek ve gıda güvencesini sağlamak ve özellikle küçük üreticilere istihdam ve iş alanları oluşturacak yaklaşımlar hep ön planda yer almıştır. Bu yıllarda nüfusun büyük bölümünün kırsal da yaşaması ve tarımla uğraşması, insan kaynaklarının zayıf olması kırsal kalkınma politikalarında kamucu yaklaşımları ön plana çıkarmıştır. Bundan hareketle, çalışmalar özellikle temel insani gereksinimlerin karşılanmasında yoğunlaşmıştır. Bu süreçte önemli gelişmeler kaydedilmiş ve model sayılabilecek girişimlerde de bulunulmuştur¹¹.

¹⁰ BAYRAÇ Naci: "Türkiye Tarımının Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasına Uyumu", Eskişehir 2004, s.19.

¹¹ GÜLÇUBUK, B.,: a.g.m, s. 4

Ülkemizin farklı bölgelerinde kırsal yaşam alanlarındaki sosyo-ekonomik farklılıkların mümkün olduğu seviyede ortadan kaldırılması için hükümetler tarafından "kırsal kalkınma projeleri" uygulanmıştır. Bu projeler kırsal alanda altyapıyı geliştirmeyi, burada yaşayan nüfusun gelirlerini arttırmayı, yaşam düzeylerini yükseltmeyi, bitkisel ve hayvansal üretimi geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu projeler ve uygulanacağı yerler, kalkınma planlarında "kalkınmada öncelikli yöreler" için belirlenen ilkeler doğrultusunda ve uluslararası finans kuruluşlarının tercih ve önceliklerine uygun olarak belirlendikten sonra, uluslararası finans kuruluşlarına teklif edilmektedir. Türkiye'de il veya iller düzeyinde hükümetler tarafından uygulanan dış kaynaklı kırsal kalkınma projeleri iki kuruluş tarafından kredili olarak finanse edilmiştir¹². Bunlar; Dünya Bankası ve Uluslar arası Tarımsal Kalkınma Fonudur. Türkiye'de toplam altı adet kırsal kalkınma projesi uygulama aşamasındadır. Bunlar; Çorum Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi, Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi, Bingöl-Muş Kırsal Kalkınması, Projesi Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi, Erzincan-Sivas Kırsal Kalkınma Projesi, Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesidir. Bunun yanısıra, Bölgesel kalkınma projeleri kapsamında, GAP, DAP ve DOKAP uygulanmaktadır.

II. GENİŞLEME PERSPEKTİFİNDE AB KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARI

Tarımla ilgili olarak son yıllarda dünyada yaşanan en önemli gelişmelerden birisi 1995 yılında uygulamaya giren Dünya Ticaret Örgütü "Tarım Anlaşmasıdır". Türkiye için de bağlayıcı nitelikte olan bu anlaşma genel eğilim olarak, tarım politikalarında devlet müdahale ve desteğini mümkün olan en alt düzeye indirerek, tarımsal üretim ve ticareti piyasa mekanizmalarının yönlendirmesine bırakma yönündedir. On yıllık bu uygulama, dünya tarım piyasalarında ve ulusal tarım politikalarında liberal eğilimlerin arttığını göstermektedir. DTÖ Genel Konseyi'nin ileri tarım müzakerelerine ilişkin 31 Temmuz 2004 tarihli eylem planında, ihracat sübvansiyonlarının kaldırılması, dış korumanın sınırlanması ve fiyat desteklerinin tamamen uygulamadan kaldırılarak tarımsal serbestleşme yönünde çok ciddi önlemlerin

¹² GÜLÇUBUK, B.,: a.g.m, s. 5

yaşama geçirilmesine yönelik öneriler mevcuttur¹³. Bu çerçevede, AB'nin genişleme süreci kapsamında, 2000'li yıllarda ihtiyaç duyduğu reform paketinin (Gündem 2000) hayata geçirilmesi, DTÖ kuralları sonuçlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır diyebiliriz. Gündem 2000 ile yeni 10 üye ülkenin katılımı öncesinde desteklerin kapsamı bir kez daha sınırlandırılmış, ayrıca 2006 yılına kadar da OTP harcamaları sabitlenmiştir. Uluslar arası kurallara uyarak reform hazırlıkları yapan AB, üye olacak Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin kırsal ve tarımsal kalkınmalarına yardımcı olmak amacıyla da 2000-2006 yıllarını içeren “Tarım ve Kırsal Kalkınma için Özel Katılım Programları (SAPARD)” adı altında özel bir mali destek programı oluşturmuştur¹⁴. Diğer yandan, destekleme fiyat politikası yoluyla yapılan tarımsal harcamaları DTÖ kuralları çerçevesinde daha çok kısmayı amaçlayan bu düzenlemelerin gerekçesini Topluluk, MDAÜ'lere yönelik genişleme sürecinden daha çok, küreselleşme koşullarında, tarımsal faaliyetlerde verimlilik ve rekabet gücünü artırmak amaçlı olduğunu ifade etmektedir¹⁵. Gündem 2000 çerçevesinde önem kazanan, harcamaları kısıcı uygulamalar, gelecekte daha yaygın bir nitelik alabilecek, dolayısıyla, AB'nin, Türkiye'ye önümüzdeki dönemde yeni üye olan ülkelere uygulamış olduğu politikaları uygulayacağı ve bu politikaların desteklemeden çok düzenleyici (mevzuat koyan) nitelikte olacağı söylenebilir.

Gıda güvenliği ve ürün kalitesinin iyileştirilmesinin yanı sıra, Gündem 2000 reformu, çevre ve kırsal peyzajın korunması, kırsal bölgelerin istihdam kapasitesinin artırılması yönünde ekonomik anlamda güçlendirilmesi gibi amaçları da içermektedir. Genel olarak sekiz temel başlıkta toplayabileceğimiz bu reform paketi kapsamındaki düzenlemelerden ilki rekabet gücünün geliştirilmesi için düşük seviyede kurumsal fiyatların uygulanmasıdır¹⁶. Tarım nüfusuna adil bir yaşam standardının sağlanması,

¹³ ŞAHİNÖZ, Ahmet: “Tarımsal Destekleme Politikaları”, ATAUM Ders Notları, Dosya No:12, Ankara 2005, s. 3.

¹⁴ ERAKTAN, Gülcan, ÖREN; Nejat: “AB Ortak Tarım Politikası, Reform Süreci ve Türkiye'ye Etkileri”,s. 3. www.zmo.org.tr/etkinlikler/6tk05/02gulcaneraktanson.pdf,(Erişim Tarihi 13.07.2005)

¹⁵ ERTUĞRUL, Cemil.: “Gündem 2000 Çerçevesinde AB Ortak Tarım Politikasının Yeniden Yapılandırılması ve Türkiye” ,Ankara, s.296.

<http://ekutup.dpt.gov.tr/planlama/42nciyil/ertugruc.pdf>(Erişim Tarihi: 02.06.2005)

¹⁶ Ülkeler, önemli bir finansman yük getiren devlet destekleme alımları yanı sıra, ürünlerin yükleme, taşıma, depolama, işleme ve pazarlama gibi farklı gider kalemlerini de üstlenmektedir. Bu durum destekleme maliyetlerini artıran bir unsurdur. Ayrıca ürün fazlalıklarının artış eğiliminde olması, bu ürünlerin ihracatın teşvik edilmesi yoluyla eritilmesi yani yeni harcamaların ortaya çıkması anlamına gelmektedir. Diğer yandan, destekleme politikaları yoluyla, tarım kesimine kaynak aktarımı, düşük verimli işletmelerin varlıklarını korumalarına imkan sağladığından, ortalama verimlilik düşük seviyelerde kalmaktadır.

uluslar arası ticaretteki AB'nin konumunun güçlenmesi, kalitenin yükseltilmesi, çevre ile ilgili hedeflerin OTP ile bütünleşmesi, kırsal kalkınma, merkeziyetçi olmayan yönetim ve son olarak mevzuat ve yasalarla ilgili basitleştirmeler¹⁷ Gündem 2000 reform paketinin diğer temel özelliklerini oluşturmaktadır.

2003 Haziran ayına gelindiğinde, bir taraftan tarım kesimindeki henüz çözümü bulunamamış sorunlar ve yeni DTÖ görüşmeleri hazırlıkları, diğer yandan yeni genişlemelerden sonra tarım alanında yeni sorunların ortaya çıkmasının önüne geçecek önlemlere olan gereksinim, yeni OTP reformu arayışlarını da beraberinde getirmiştir¹⁸. Yeni kırsal kalkınma politikalarının finansmanı için büyük üreticilere yapılacak olan doğrudan ödemelerde indirimine gidilmesi (*modulation*), kırsal alanlara daha fazla mali destek ve çevre, kalite, hayvan refahı önlemlerinin teşviki kırsal kalkınma ile ilgili sayılabilecek düzenlemelerdir¹⁹. SAPARD uygulamaları da çevre, kalite, hayvan refahı gibi benzer tedbirleri içermekte ve “yeşil kutu” kapsamına giren kırsal ve çevresel politikalar yoluyla tarımın desteklenmesi konusunda DTÖ engeline takılmamaktadır. Dolayısıyla, kırsal ve çevresel politikalarla tarım kesimine kaynak aktarımı, hem OTP'nin kendi gelişim süreci, hem de DTÖ kurallarına uyum bakımından, Birlik için önemli avantajlar yaratmıştır denilebilir.

A. AVRUPA BİRLİĞİ'NE ADAY ÜLKELERİN KATILIM ÖNCESİ KIRSAL KALKINMA PROGRAMLARI VE UYGULAMALARI

Gündem 2000'in kabulü ile birlikte, AB, genişleme perspektifinde yeni stratejiler geliştirmiştir. Genişleme stratejisi, aday ülkelerle imzalanan Katılım Ortaklığı Belgeleri ile oluşturulmuş ve ülkeler ISPA²⁰ ve SAPARD adlı iki yeni araçla mali

¹⁷ ERTUĞRUL, Cemil.:a.g.e., s.299.

¹⁸ ERAKTAN, Gülcan.; “Ortak Tarım Politikasında Zaman İçindeki Gelişmeler ve Reformlar”, s.21.

¹⁹ ERAKTAN, Gülcan, ÖREN, Nejat: a.g.m., s.4.

²⁰ The Enlargement Process And The Three Pre-Accession Instruments: Phare, ISPA, Sapard Proceedings Of The Conference Organised By DG Enlargement And The Permanent Representations Of Sweden And Austria To The European Union On 5th March 2001: www.europa.eu.int/comm/enlargement/pas/phare/pdf/bro-phare-ispasapard-2.pdf. Avrupa Birliği, katılım öncesi stratejisi uyarınca, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin çevre ve ulaşım altyapısını geliştirmeye yönelik projeleri desteklemek amacıyla ISPA Programını (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession) oluşturmuştur. Avrupa Birliği Konseyi'nin 1267/99 sayılı Tüzüğü çerçevesinde kurulan ISPA programı için 2000-2006 yılları arasında her yıl 1 milyar Euro bütçe tahsis edilmiştir. ISPA programından yararlanan 10 aday ülke; Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Latviya, Litvanya, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'dır.

anlamda desteklenmiştir. Gündem 2000 çerçevesinde geliştirilen, SAPARD (Special Accession Programme For Agriculture and Rural Development - Tarım ve Kırsal Kalkınma için Özel Katılım Programı) AB Komisyonu'nun 20 Temmuz 1999 tarih ve 1999/595/EC sayılı kararı ile 10 Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerindeki (Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Letonya, Polonya, Romanya, Slovenya ve Slovakya), tarımsal ve kırsal yapıyı yeniden şekillendirmek için oluşturulmuş bir mali katkı programıdır.

SAPARD, bir yandan 10 Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkesinin AB Müktesebatını uygulamalarına yardımcı olmayı hedeflerken diğer taraftan da bu ülkelerin tarım sektöründe ve kırsal alanlarda yaşadıkları sıkıntıları aşmalarını amaçlamıştır. Bu kapsamda, 2000 yılından 2006 yılına kadar, 10 ülkeye 2003 yılı rakamları itibariyle, yılda 560 milyon EURO'luk bir kaynak ayrılmıştır. Bulgaristan ve Romanya dışındaki diğer ülkelerdeki SAPARD yardımı üye oldukları 1 Mayıs 2004 tarihi itibariyle sona ermiştir²¹. Aşağıdaki tabloda aday ülkelere sağlanacak olan mali yardımlar verilmiştir.

ÜLKE	Miktar(Euro)
Bulgaristan	52 124 000
<u>Çek Cumhuriyeti</u>	22 063 000
<u>Estonya</u>	12 137 000
<u>Macaristan</u>	38 054 000
<u>Litvanya</u>	29 829 000
<u>Letonya</u>	21 848 000
<u>Polonya</u>	168 683 000
Romanya	150 636 000
<u>Slovenya</u>	6 337 000
<u>Slovakya</u>	18 289 000
TOPLAM	520 000 000

20 Temmuz 1999 tarih ve 1999/595/EC sayılı Komisyon Kararı ve 1999 rakamlarıyla 10 ülkeye yapılan SAPARD Yardımı.

SAPARD'ın temel tüzüğü, 21 Haziran 1999 tarihli 1268/1999 EC – 696/2003 EC tüzüğü ile değiştirilmiş olan – tüzüğüdür. Bu tüzüğün 11. maddesinde, AB Komisyonu'nun yedi yıl boyunca, aday ülkelere her yıl mali yardımda bulunacağı,

ISPA Programı; adı geçen ülkelerdeki çevre ve ulaştırma altyapısının AB standartlarına getirilmesini amaçlar.

²¹ 1268/1999 EC Tüzüğü, md.15, 1.fikrasında üyelikle birlikte yardımların sona ereceği, geri kalan miktarın aday ülkeler arasında yeniden tahsis edileceği belirtilmiştir.

lkeler arasındaki parasal yardım paylaşım oranlarının ise aynı tzgn 7(3) maddesinde belirlenen kriterlere göre dağıtılacağı belirlenmiřtir²². Buna göre; toplam tahsis miktarının %90'ı; tarımsal arazi ağırlığı %65, tarımsal nüfus ağırlığı %35 olacak şekilde hesaplanmıştır. Sonuçta elde edilen figürler her bir ülkenin GSYH'sinin 10 ülkenin satın alma gücü pariteleri bazında ifade edilen GSYH'larından sapmasına göre yeniden ayarlanmıştır. Tahsisin geriye kalan %10'luk kısmı özel bölgesel duruma göre belirlenmiřtir²³. Bunu yaparken her bir ülkenin üçüncü lkeler (SAPARD kapsamındaki ülkeler dahil) ile sınır uzunluğu, artı kıyı uzunluğunun %20'si hesaba katılmıştır. 2004 yılından buyana sadece Romanya ve Bulgaristan `da uygulanan SAPARD kapsamındaki projelerin toplam giderlerinin yarısı kamu, diğer yarısı ise proje sahibi tarafından finanse edilmektedir²⁴. Kamu tarafından desteklenen miktarın %75 `i Avrupa Birliği, kalan %25`lik kısmı ise ulusal kaynaklardan temin edilmektedir. Bunun yanı sıra kr amacı taşımayan ancak tamamen kamu yararı gözetten projelerin tüm giderleri kamu tarafından (%75 AB, %25 Ulusal) desteklenmektedir. Bu çerçevede, 696/2003 sayılı Komisyon Tüzüğü, SAPARD`ın temel uygulamalarına bazı değişiklikler getirmiştir. Buna göre, aday ülkelerin olası bir doğal afetle karşı karşıya kalmaları durumunda, kamu desteği oranı içindeki AB payının, zarar gören bölgelerde %75`den %85`e yükseltileceği belirtilmiřtir²⁵.

SAPARD temel tüzüğünde de belirtildiği üzere, aday ülkelerin her biri yedi yılı kapsayan ve ye ülkelerin planlarında kullandıkları programlama prensiplerine uygun birer “*Ulusal Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Planı*” geliştirmek zorundadırlar²⁶. Planlarında lkeler, ilgili tüzükte belirlenmiş olan 15 tedbirden dilediklerini, ülkenin tarım ve kırsal alanlarına ilişkin ihtiyaç ve gereklerini göz önüne alarak planlarına dahil ederler. 1257/99 EC sayılı Kırsal Kalkınma Temel Tüzüğünde yer alan tedbirler ile

²² SAPARD temel tüzüğü`nün (1268/99/EC) 7.(3). maddesinde, “aday ülkeler arasındaki parasal yardım dağılımı, tarım nüfusu, tarım arazileri büyüklüğü, özel bölgesel durumu ve GSYİH oranlarına göre belirlenir” ibaresi yer almaktadır. Türkiye için geliştirilen ve SAPARD benzeri olması muhtemel IPARD programı kapsamında da yukarıda bahsedilen kriterlerin ülkemize de uygulanması muhtemeldir. Bu kapsamda ülkemiz için Komisyon tarafından belirlenecek olan yıllık ve toplam mali yardım miktarlarının, ülkemizin tarım yapısı göz önüne alınarak makul ve kabul edilebilir seviyelerde olması ülke tarımı için hayati öneme sahiptir.

²³ Comparative Study On The SAPARD Programme - Seven Points Of View, Nisan 2005, s.10 v.d. <http://www.europeum.org/Materialy> (Erişim Tarihi: 02.06.2005).

²⁴ 1268/99 EC Tüzüğü, madde 8 (1) ve 8 (2).

²⁵ PETRA Cerna :National Review On The Sapard Programme In The Czech Republic , Iucn - The International Union For Nature Conservation Regional Office For Europe, European Union Liaison Unit, Belgium, s. 11.

²⁶ 1268/99 EC Tüzüğü, madde 4(1).

MDAÜ`ye uygulanan tüzük kapsamındaki tedbirlerin bazıları örtüşmektedir. Tablo 1.3. eski 15 üye ülkelerde uygulanan tedbirler ile SAPARD kapsamında yer alan tedbirlerin listesini karşılaştırmalı olarak göstermektedir²⁷:

Tablo 1.3. 1257/99/EC ve 1268/99/EC Sayılı Tüzük Tedbirleri .

1783/2003 sayılı tüzükle değiştirilen 1257/1999 sayılı Tüzükte Yer Alan Tedbirler	1268/1999 sayılı Tüzükteki Tedbirler
Tarım İşletmelerine Yatırım	Evet
Genç Çiftçiler	Hayır
Mesleki Eğitim	Evet
Ormancılık Faaliyetleri	Evet
Tarımsal Ürünlerin İşlenmesi ve Pazarlanması	Evet (+ su ürünleri)
Arazi İyileştirme	Kısmen
Yeniden Parselizasyon	Evet
Kaliteli Tarımsal Ürünlerin Pazarlanması	Hayır
Tarımsal Su Kaynakları Yönetimi	Evet
Tarımsal Altyapının Geliştirilmesi	Evet
Tarımsal Üretim Potansiyelinin Yeniden Yapılandırılması	Evet / Son Değişikliklerle
Kırsal Ekonomiye Temel Hizmetler	Hayır
Köylerin Yenilenmesi	Evet
Tarımsal Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi	Evet
Turizm/El Sanatları Gelişimi	Hayır
Muhasebe Mühendisliği	Hayır
Çevrenin Korunması	Hayır
LEADER + tipi Tedbirler	Hayır
Çiftlik Danışmanlık Hizmetleri	Hayır
Erken Emeklilik	Hayır

²⁷ 1257/1999 EC ve 1268/1999 EC sayılı tüzükler. Tedbirlerin birçoğu üye ülkelerin uygulamış oldukları 17 Mayıs 1999 tarihli 1257/1999 sayılı Konsey Tüzüğü`nde de yer almaktadır. Yukarıdaki tabloda 1268/99 EC tüzüğünde yer alan tedbirlerin üye ülkelerin uyguladıkları tedbirler ile karşılaştırılması yapılmıştır.

Az Gelişmiş ve Çevresel Kısıtlamaları Olan Bölgeler	Hayır
Tarım-Çevre ve Hayvan Refahı	Kısmen – Pilot Bölgeler
Ağaçlandırma	Hayır
Üretici Örgütleri	Evet
Gıda Kalitesi	Evet – Kısmen
Topluluk Standartlarına Uyum	Hayır
Teknik Yardım	Evet

SAPARD uygulamalarına başlamak için AB'nin ilgili tüzüklerinde belirlenen iki ön koşulun yerine getirilmiş olması gerekmektedir. Bunlar:

(a) AB Yapısal Fon prensiplerine dayalı ve 2000 – 2006 yıllarını kapsayan bir “Ulusal Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Planı” geliştirmek, - Türkiye için 2007 – 2013 yıllarını kapsayan bir planlama gerekmektedir-.

(b) Programın mali yönetiminin, “merkezden bağımsız (decentralization) yönetim” ilkesi doğrultusunda ve kontrol kuralları kapsamında AB tarafından aday ülkeye devredilmiş olması²⁸.

Komisyon'un, SAPARD'a ilişkin ilk yıllık raporunda da belirttiği üzere, SAPARD uygulamalarının başlatılması için yapılan hazırlıklar, aday ülkelerin yapısal fonların prensip, kural ve prosedürleri ve üye ülkelerde uygulanan kırsal kalkınma politikaları hakkında pratik deneyim kazanmalarında büyük rol oynamıştır.

Programın uygulanması için gerekli temel ön koşulların yerine getirilmesi, yapısal fonların aday ülkelere tanıtılmasında ve uygulamaya geçirilmesinde aşağıda belirtilen yönleri önemli yararlar sağlamıştır²⁹:

(1) Ulusal Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Planları aday ülkelerin Yönetim Otoriteleri Tarafından hazırlanmış³⁰, plana ilişkin ulusal düzeyde gerekli sosyo ekonomik aktörlerin de görüşleri alındıktan sonra AB Komisyonu'na sunulmuştur. Bu

²⁸ FEOGA Garanti Bölümünün mali yönetimle ilgili kural ve prensipleri geçerli ve SAPARD Uygulama ve Ödeme Ajansının akreditasyonun sağlanması zorunludur.

²⁹ CERNA , Petra : a.g.e., s.41-42, <http://www.europeum.org/Materialy>.(Erişim Tarihi: 01.07.2005)

³⁰ Türkiye Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Planı'nın da, yine benzer şekilde IPA'nın Kırsal Kalkınma Bileşeni için diğer tüm yeni aday ülkelerde olduğu gibi Yönetim Otoritesi (Managing Authority) olması muhtemel Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından hazırlanması gerekmektedir.

uygulama, Yapısal Fon yönetiminin temel prensiplerinden birisi olan “ortaklık prensibi”nin uygulamaya geçirilmesinde önemli rol oynamıştır.

(2) Aday ülkelerce hazırlanan ve AB Komisyonu'na sunulan bu planlar, üye ülkelerin tarımsal idare ile ilgili temsilcilerinden oluşan *Tarımsal Yapılar ve Kırsal Kalkınma Komitesi*³¹ tarafından gözden geçirilmiştir. Böylece aday ülkelerin işleyen sistem içerisinde deneyim kazandıkları söylenebilir.

(3) Ulusal Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Planları, çok-yıllı planlar olup, aday ülkelerin, mevcut üye devletlerin uyguladıkları çok yıllık programların yönetimi konusunda deneyim elde etmesine yardımcı olmuştur. Bu kapsamda, uygulamaya yönelik ilerlemelerin kontrolünün ne şekilde sağlanacağı, verimlilik analizleri ve gerektiği koşullarda programa ilişkin değişikliklerin nasıl yapılacağı gibi konularda tecrübe sahibi olmaları sağlanmıştır. Bu faaliyetlerin etkin şekilde gerçekleştirilmesi ise yetkili mercilerin istatistiksel veri analizleri ve yıllık ilerleme raporlarının hazırlanması için bilgi/izleme sistemlerini hayata geçirmeleri ile mümkün olmuştur.

(4) Oluşturulması zorunlu bir diğer birim, İzleme Komiteleridir. Bu süreçte, programın uygulanması sırasında diğer aktörlerle olan ilişkiler ve görüş alış verişi sağlanmıştır. Ayrıca, ilerlemenin izlenmesi için gerekli olan veri analizleri ve tanımlamalarında uygulamalı deneyimler edinilmiştir.

(5) Aday ülkeler programa ilişkin ön (ex-ante) ve orta dönem (mid-term) değerlendirmeleri yapmakla yükümlüdürler. Detaylı inceleme ve değerlendirme gerektiren bu raporların başarılı bir şekilde hazırlanması üyelikten sonraki yapısal fonların idaresine hazırlık anlamında ülkelere önemli tecrübeler sağlamıştır.

(6) SAPARD Ajanslarının akreditasyonu ile birlikte SAPARD fonları idaresinin aday ülkelere devri, üyelik hazırlıkları aşamasında mali kontrol mekanizmasının tanınması anlamında önemli bir adım olmuştur. Çünkü, bu sistem üye ülkelerin ödeme kurumlarının uyguladığı sistemle büyük ölçüde örtüşmektedir.

³¹ Yapısal Fonların yönetimine ilişkin temel kuralları belirleyen 1260/1999 EC sayılı Tüzükle (Madde.50.) oluşturulmuştur. *STAR Komitesi* olarak da bilinen bu komite FEOGA'dan desteklenen, tarım-çevre programları, çevresel programlar, topluluk öncelikleri ve kırsal kalkınma programları ile ilgili konularda çalışmaktadır.

1. SAPARD Yasal Hükümleri

SAPARD Tüzüğü, Komisyonun SAPARD'ın uygulanmasına ilişkin detaylı kuralların kabul edilmesini gerektirmektedir. Yasamaya ilişkin ilk girişim, mevcut mali kaynakların aday ülkeler arasında tahsisinin sağlanması için gerçekleşmiştir. Mali konulara ilişkin ilgili hükümler 2222/2000³² sayılı Komisyon Tüzüğünde belirlenmiştir. Yasa, Üye Devletlerin FEOGA-Komitesi yoluyla danışmanlık yapmalarını gerektirmektedir (1258/1999³³ sayılı Tüzük ile belirlenmiştir). STAR Komitesi de dahil olmak üzere Üye Devletlere danışılmasıyla programlara ilişkin önlemlerin alınması gibi daha detaylı diğer konuların da belirlenmesi gerekmektedir ve buna ilişkin kabul edilen kurallar 2759/1999³⁴ sayılı Komisyon Tüzüğünde kabul edilmiştir.

2000 yılı başında aday ülkeler tarafından sunulan planların değerlendirilmesi sırasında, SAPARD Tüzüğüne ilişkin belirli konuların Tüzüktekilere ek olarak Komisyonun bazı girişimlerini gerektirdiği ortaya çıkmıştır. Bu girişimler 2759/1999 sayılı Komisyon Tüzüğüne getirilen değişiklikler ve 2356/2000³⁵ sayılı tüzüğün çıkartılması ile ortaya konmuştur.

a. Programların Yönetilmesi İle İlgili Kurallara İlişkin 2759/1999 Sayılı Komisyon Tüzüğü

Komisyon, 22 Aralık 1999 tarihinde SAPARD'a başvurmak için detaylı kurallar belirleyen 2759/1999 sayılı Komisyon Tüzüğünü kabul etmiştir. Tüzük, genel anlamda, 1257/1999³⁶ sayılı Konsey Tüzüğü ve 1750/1999³⁷ sayılı Komisyon Tüzüğünde belirlenen Üye Devletlerdeki kırsal kalkınma için Topluluk yardımına ilişkin hükümleri

³² 1268/1999 sayılı Konsey Tüzüğü'nün uygulanmasına ilişkin mali kuralları ortaya koyan, 7 Haziran 2000 tarih ve 2222/2000 sayılı Komisyon Tüzüğü, OJ L 253, 7.10.2000, p.5.

³³ Ortak tarım politikasının finansmanına ilişkin 17 Mayıs 1999 tarih ve 1258/1999 sayılı Konsey Tüzüğü, OJ L 160,26.6.1999, p. 103.

³⁴ Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinde katılım öncesinde tarım ve kırsal kalkınma için katılım öncesi önlemlere verilen Topluluk desteğine ilişkin 1268/1999 sayılı Konsey Tüzüğü'nün uygulanmasına ilişkin detaylı kurallar belirleyen 22 Aralık 1999 tarih ve 2759/1999 sayılı Komisyon Tüzüğü, OJ L 331,23.12.1999, p.51.

³⁵ 2759/1999 sayılı Tüzüğü değiştiren 24 Kasım 2000 tarih ve 2356/2000 sayılı Komisyon Tüzüğü, OJ L 272, 25.10.2000, p.13.

³⁶ Bazı Tüzükleri değiştiren ve iptal eden ve FEOGA'dan kırsal kalkınmaya destek verilmesine ilişkin 17 Mayıs 1999 tarih ve 1257/1999 sayılı Konsey Tüzüğü, OJ L 160, 26.6.1999, p.80.

³⁷ 1257/1999 sayılı Tüzüğün uygulanmasına ilişkin detaylı kurallar belirleyen , 23 Temmuz 1999 tarih ve 1750/1999 sayılı Komisyon Tüzüğü, OJ L 214, 13.8.1999, P.31.

takip etmektedir. Aday ülkelerin özel durumları ve öncelikli ihtiyaçları, Üye Devletlerde hali hazırda uygun bulunan önlemler SAPARD kapsamında uygun olmayan bazı önlemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tüzük aynı zamanda bütçenin elverişliliği, bir yönetim otoritesinin kurulması, izleme göstergeleri, yıllık ve sonuç raporları ve değerlendirme programlarına ilişkin gereklilikler gibi bir takım hususları da kapsamaktadır. Ayrıca, Komisyon ve aday ülke arasındaki ikili anlaşmalarda ortaya konacak olan yardıma ilişkin daha detaylı kuralları oluşturmaktadır. Gündem 2000 kapsamında Konsey, SAPARD Enstrümanının iki tüzük uyarınca uygulanmasına karar vermiştir ki bunlar 1266/1999/EC ve 1268/1999/EC sayılı Tüzüklerdir.

b. Ademi Merkeziyetçi Yönetim

SAPARD Tüzüğü mali desteklerin FEOGA prensiplerine uygun olmasını şart koşmaktadır. Tüzük aynı zamanda Yapısal Fonlara ilişkin genel hükümleri ortaya koyan 1260/1999 sayılı Tüzüğün hükümlerine de uygunluk sağlanmasına ilişkin atıfları da kapsar. Mali Tüzüğün (Başlık IX) standart dış yardımlara ilişkin hükümleri SAPARD kapsamında yer alan merkezi olmayan FEOGA ve Yapısal Fon sisteminin aksine sadece Komisyon tarafından yönetilen anahtar noktalara sahip sistemleri öngörmektedir. Bunlardan birincisi kapsamında aday ülke tarafından yürütülen projeler Komisyon tarafından ex ante bir onaya tabi tutulurken, ikincisinde aday ülkeler özerk olarak hareket etmekte ve en azından ödemelere ilişkin ilk kontrollerin yapılması ve yürütme görevi aday ülke sorumluluğundadır. Koordinasyon Tüzüğü'nün 11. Maddesinde Komisyonun Topluluk yardımlarını Mali Tüzüğün IX. Başlığı kapsamında yer alan dış yardımlara ilişkin hükümler uyarınca uygulaması gerektiği belirtilmiştir. 1266/1999/EC sayılı Tüzüğün 12 (1) Maddesi proje seçimi, ihale ve kontratların Komisyonun ex ante onayına tabi tutulmasını öngörmektedir. Fakat Tüzüğün 12(2). Maddesi, Komisyonun belirli hallerde ex ante onay gerekliliğinden feragat edebileceğini ve yardımların yönetimini merkezi olmayan bazda aday ülkedeki uygulayıcı kuruluşa bırakabileceğini belirtmektedir.

c. Mali Kurallara ilişkin 2222/2000/EC sayılı Komisyon Tüzüğü

SAPARD'ın uygulanması için Komisyonun ana tüzüğü 2222/2000 sayılı Tüzüktür. Bu enstrümanın oluşturulmasında SAPARD Tüzüğü uyarınca, hem dış yardımlara ilişkin Mali Tüzüğün ilgili hükümleri hem de Yapısal Fonlar ve FEOGA için ortaya konan hükümlerin gerekliliklerinin örtüştürülmesinin sonuçlarının detaylı bir şekilde belirlenmesine dikkat edilmiştir. Böylelikle Tüzük, her bir aday ülke ile Topluluğun gerektirdiği tüm kurallar için bağlayıcı olan çok yıllık anlaşmaların müzakere edilmesi ve sonuçlandırılması için bir temel oluşturmuştur.

d. Çok Yıllık Mali Anlaşma

aa. Çok Yıllık Mali Anlaşmanın Amacı

Topluluk mevzuatı aday ülkeleri bağlamadığı için, her aday ülkenin, Topluluk ve her bir aday ülkeyi SAPARD uygulamaları için belirli kurallara bağlayan yasal bir çerçeve oluşturacak şekilde ikili anlaşmalar yapması gerekmektedir. Ayrıca katılım öncesi yardımdan faydalanmak için, Mali Tüzüğün dış yardım kurallarına ilişkin IX. Başlığı, SAPARD Tüzüğü ve Koordinasyon Tüzüğü Komisyon, Topluluk temsilcisi ve alıcı ülkenin hükümeti arasında mali bir anlaşmanın ortaya konmasını şart koşmaktadır.

bb. Çok Yıllık Mali Anlaşmaların Kapsamı

Çok Yıllık Mali Anlaşma, SAPARD için, program sürecinde yani 2000-2006 arasında, uygulanacak idare ve kontrol kurallarını ortaya koyar. Anlaşma, 2222/2000 sayılı Tüzüğü esas alır ve Komisyonun 26 Ocak 2000 tarihli Tebliğinde yer alan 3 prensibe dayanır, bunlar:

- (a) her bir aday ülkede sorumluluğunda oluşturulan bir SAPARD kurumu ile sağlanacak tamamen merkeziyetçilikten uzak bir yönetim programı,
- (b) parçalı yaklaşımı baz alan finansman anlaşmaları,
- (c) hesapların tasfiyesi için FEOGA Garanti Fonu başvurusudur.

Bunlara ek olarak, Yapısal Fonlar benzeri bir avans ve ödeme sistemi için kurallar belirlediği gibi, izleme komiteleri, idare ve değerlendirme programları ve raporların hazırlanması gibi bazı yükümlülüklerle ilişkin kuralları da ortaya koyar. Anlaşma ayrıca, usulsüzlüklerin rapor edilmesi ve Komisyon yetkililerinin tüm belge ve projelere ulaşabilmesini de şart koşar.

Anlaşma 7 bölümden oluşur³⁸:

- (a) Bölüm A: Mali Yönetim,
- (b) Bölüm B: Programların Yönetim, İzleme ve Değerlendirilmesi,
- (c) Bölüm C: Genel Hükümler,
- (d) Bölüm D: Bütçenin 3 aylık ve Yıllık Deklarasyonu,
- (e) Bölüm E: Onaylayıcı Kuruluş için Rehber,
- (f) Bölüm F: Anlaşma için adapte edilen ve SAPARD için mali kurallara ilişkin 2222/2000 sayılı Tüzükte atıfta bulunulan Topluluk mevzuatı,
- (g) Bölüm G: Anlaşmazlıkların Uzlaştırılması.

e. Yıllık Mali Anlaşmalar

2000 yılı için Yıllık Mali Anlaşma, SAPARD kapsamında yardım almaya elverişli tüm aday ülkeler için Topluluğun mali taahhütlerini ortaya koymaktadır. Yıllık Mali Anlaşma, programın devam ettiği her yıl için her bir aday ülke ile müzakere edilerek oluşturulmuştur. Yıllık Mali Anlaşma, Topluluğun yıllık mali taahhütlerini ortaya koyduğu gibi, gerekli hallerde, Çok Yıllık Mali Anlaşmanın hükümlerini de değiştirebilir.

2. SAPARD Programlama Kapsamı

SAPARD'ın uygulama aşamasındaki en önemli unsurlardan birisi, 2000-2006 yılları için 7 yıllık olarak hazırlanan SAPARD programları olmuştur. Bu programlar aday ülkelerin, sektörün sorunlarını çözmelerinde ve Topluluk Müktesebatına

³⁸ Multi-Annual Financing Agreement between the European Commission and the Republic of Bulgaria, 2000., http://europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/countries/bulgaria/index_en.htm. (Erişim Tarihi: (03.04.2002))

yaklaşmalarında yararlanmak istedikleri tedbirleri bir öncelik sırasında ortaya koyan, fonun kullanımı için uygun şartları ve muhtemel yararlanıcıları sıralayan geniş ve ayrıntılı metinlerdir. Bu metinler, tarımsal yapılar ve kırsal kalkınma Komitesi olan STAR Komitesinden onay aldıktan sonra nihai olarak Komisyondan geçmektedirler. Komisyon, planın tutarlılığını ve SAPARD hedefleri ile uygunluğunu inceledikten sonra kabul etmektedir. SAPARD Programları her bir aday ülkenin yetkili bir otoritesi (Tarım Bakanlıkları) tarafından, 1 Ocak 2000 tarihinden itibaren 7 yıllık bir süre için hazırlanmıştır. Programların içeriğinde aşağıdaki hususlar yer almaktadır³⁹:

(a) Mevcut durumun rakamsal boyutta dahil olmak üzere incelenmesi, gelişme potansiyelleri, yaşanan darboğazlar, aynı alanda daha önce gerçekleştirilmiş faaliyetlerin sonuçları, aktarılmış olan mali kaynaklar ve mümkün olan değerlendirme sonuçları,

(b) Öngörülen stratejinin tarifi, rakamsal hedefler, seçilen öncelikler ve coğrafi kapsam,

(c) İstihdam üzerindeki dahil olmak üzere beklenen ekonomik, sosyal ve çevresel etkiler

(d) Belirlenen önceliğe göre sıralanmış, muhtemel Ulusal ve özel mali kaynakları ve Topluluk kaynaklarını içeren genel mali tablo,

(e) Faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, hazırlanması ve tedbirlerin uygulanması için gerekli teknik yardım, eğitim ve çalışmalar hakkında bilgi,

(f) Programın uygulamasında yetkili otorite ve organlar,

(g) Kamu veya özel nihai yararlanıcıların tanımı,

(h) Programın uygulanması için öngörülen tedbirlerin açıklanması,

(i) İzleme, değerlendirme, kontrol ve cezaları içeren, Programın gerektiği gibi uygulanacağını temin eden hükümler

(i)İlgili kişiler ve kurumlarla yapılan danışma görüşmelerinin sonuçları.

Planın ilk bölümünde, ülkeler, mevcut tarımsal ve kırsal alanlarına ilişkin bilgilerini genel tanımlamalar olarak vermişlerdir. Bu kapsamda SAPARD'ı uygulayan tüm aday ülkelerde, ülkenin coğrafik konumu⁴⁰, nüfus yapısı ve yönetim⁴¹ ile ilgili

³⁹ 1268/1999 EC Tüzüğü, md.4(2) .

⁴⁰ Ülkenin sınırları, bölgeleri, bölgelere göre iklim özellikleri, iklimin tarım ve kırsal turizm üzerindeki etkileri gibi ülke coğrafyasına ait bilgiler verilmektedir.

bilgiler, makro ekonomik durum⁴², kırsal alanlara ilişkin karakteristik özellikler⁴³ ve daha az gelişmiş yaşam alanları hakkındaki sosyo - ekonomik durum incelenmiştir.

Planın genel tanımlamalar kısmındaki diğer bölümlerinde ise, tarım ve ormancılık, işleme endüstrileri ve dış ticaret gibi konuları kapsayan sektör analizleri yapılmaktadır GSMH ve sosyo –ekonomik yapı içindeki tarım ve ormancılık sektörlerinin durumu ve önemi, endüstri, hizmet ve tarım sektörlerinin karşılaştırmalı katma değer göstergeleri, tarım ve orman sektöründeki istihdam oranları, tarımsal yapı ve tarım arazileri kullanma oranları gibi konularda bilgiler verilmiştir. Ayrıca, bu bölümde ülkelerin tarım ürünleri, hayvancılık, tarımsal mekanizasyon potansiyelleri, bunlara yapılan yatırımlar, su ürünleri üretimi, sulama ağları ve buna ilişkin sorunlar detaylı olarak incelenmiştir. Tüm bu açıklama ve bilgiler ışığında sektörün AB ülkeleri ile olan farklılıkları ele alınmıştır.

Programın en önemli bölümünü oluşturan ve öncelikli faaliyetler olarak da bilinen tedbirler konusuna girmeden önce, ülkelerin tarım ve kırsal alanlarına ilişkin güçlü ve zayıf yönleri tanımlanmıştır. Bu kapsamda, makro ekonomik durum, toprak ve iklim koşulları, iş gücü, tarım, balıkçılık ve ormancılık sektörü, dış ticaret, kırsal kalkınma potansiyeli, kırsal turizm, yönetim kapasitelerinin güçlü ve zayıf yanları ele alınmıştır.

Ulusal Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Planı adıyla tüm aday ülkeler tarafından hazırlanan programların diğer bölümlerinde ise, strateji çerçevesi ve planın amaçlarına değinilmiştir. SAPARD Ajanslarının uyguladığı tedbirler⁴⁴ başlığı ise bu bölümden

⁴¹ Toplan nüfus, nüfus yoğunluğu, AB nüfus yoğunluğu ortalaması ile olan karşılaştırmalar, bölgelere göre nüfusun dağılım oranları, yönetim organizasyonu içindeki tarım ve kırsal kalkınma ilgili bölümler, SAPARD Ajansı ile ilgili bölgesel yönetim organizasyonu bilgileri (sayısal değerler) yer almaktadır.

⁴² Temel ekonomik göstergelerin yer aldığı tablolar, geçmişte uygulanan para politikaları ve bunun sonuçları, varsa IMF ve Dünya bankası ile olan ilişkiler ve bu politikaların etkileri, enflasyon, işsizlik ve iş sahibi oranları (kadın – erkek).

⁴³ Ülkelerin kırsal alan tanımlamaları, nüfus ve nüfus yoğunluklarının yer aldığı tablolar, kırsal alanların geçim kaynakları, (Türkiye için de geçerli olan) kırsal yaşam alanlarının ekonomik ve sosyal önemi, kırsal alanlara ait doğal kaynaklar, nüfusun demografik yapısı, istihdam oranları, belediye yapısı ve görevleri, AB ile olan farklılıkları, sosyal altyapı (okul, hastane, kültürel faaliyetler, v.s), teknik altyapı, sulama ile ilgili temel göstergeler, ulaşım altyapısı (kırsal alanlardaki oto-yollar, tarla yolları, demiryolu ağları, v.s.), yine özellikle kırsal alanlara ait elektrik, telefon ve kanalizasyon ağları sayısal değerleri de içerecek şekilde verilmektedir. Daha sonra tüm bu göstergelere ilişkin genel değerlendirmeler yapılmakta, AB fonlarının neden kırsal kesimde kullanılması gerekliliği ve gelişmede zayıf kalan alanlara yapılması gereken yatırım ihtiyacı vurgulanmaktadır.

⁴⁴ Tedbirler konu başlığı ile ilgili olarak, Türkiye için, IPARD kapsamında yer alacak olan öncelikli faaliyetlere ilişkin “Tarım İşletmelerine Yatırım”, “Tarımsal Ürünlerin İşlenmesi ve Pazarlanmasının Geliştirilmesi” ve son olarak, “Kırsal Altyapı” konuları, SAPARD’ı uygulayan tüm aday ülkelerin planları incelenmek suretiyle, üçüncü bölümde detaylı olarak incelenerek, öneri şeklinde ele alınmıştır.

hemen sonra ele alınmıştır. Tedbirlere ilişkin mali tablolar; AB ve Ulusal Kaynakların programa katkı oranları her bir tedbir için detaylı olarak verilmek durumundadır. Sonraki kısımda, tarım, ormancılık ve balıkçılık ile ilgili ulusal yasa ve düzenlemeler verilmiştir. Uygulama mekanizmasında önemli bir yer tutan yönetim organizasyonu ile ilgili bilgiler ise plan içinde verilmesi zorunlu diğer bir konu başlığıdır. Burada, Bakanlığın genel yapısı, ajansın yapısı, yönetim otoritesi, izleme komitesi ve yapısal organizasyonu görevleri ve tanımları yapılmaktadır. Planda ayrıca proje seçim kriterleri, ödeme ve uygulama mekanizmalarına ait düzenlemeler ve programdan yarar sağlayıcıların listeleri belirtilmiştir.

3. SAPARD Uygulama Örnekleri

a. Bulgaristan

aa. Bulgaristan SAPARD Takvimi

Bulgaristan`ın SAPARD uygulamalarının sonuçları, İzleme Komitesinin olağan toplantı tutanakları, orta dönem değerlendirme raporları⁴⁵ ve AB Komisyonunca hazırlanan yıllık SAPARD raporu⁴⁶ göz önüne alınarak değerlendirilmiştir.

Bulgaristan, SAPARD`ı uygulayan ülkeler arasında, programın hayata geçirilmesi için gerekli ön koşulları yerine getirmiş olan *ilk* ülkedir. STAR Komitesinin, programa ilişkin 12 Eylül 2000 tarihindeki olumlu görüşü ve 20 Eylül 2000 tarihindeki AB Komisyonu`nun onay kararı ile 2000 – 2006 yıllarını kapsayan Ulusal Kırsal Kalkınma Planı kabul edilmiştir. SAPARD Ajansı`nın akredite edilmesi (15 Mayıs 2001) ve sonrasında AB Komisyonu`nun plan kapsamındaki “üç temel tedbir”⁴⁷ için yönetim devri (conferral of management) vermesi ile uygulamaya geçiş süreci başlamıştır.

⁴⁵ Mid-Term Evaluation Of The Special Accession Programme For Agriculture And Rural Development In Bulgaria For The Period 2000– 2003, Final Report, Ministry of Agriculture and Forestry. Aralık, 2003.

⁴⁶ Annual Report On Sapard Implementation In The Republic Of Bulgaria For The Period June 1st 2001 – December 31st 2002 (in Pursuance Of Article 8, Section B Of The Annex To MAFA), Haziran, 2003.

⁴⁷ 1.Tarım İşletmelerine Yatırım, 2.Tarım Ve Su Ürünleri İşleme ve Pazarlanmasının Geliştirilmesi, 3.Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi. Türkiye için çalışmaları devam eden plan kapsamında da Komisyon`un tavsiyesi üzerine tedbir sayısı akreditasyon süresinin daraltılması ve paranın zaman kaybı olmadan kullanılması için sınırlı sayıda tutulması gerekli görülmektedir.

Tablo 1.4.`de de görüleceği üzere, Uygulamanın resmi olarak başlaması ise 1 Haziran 2001`de üç tedbirin uygulama tüzüklerinin de resmi gazetede yayımlanması ile gerçekleşmiştir. 14 Ağustos 2003 tarihine gelindiğinde, plan kapsamında yer alan diğer altı tedbir⁴⁸ için yetki devri gerçekleşmiştir.

Tablo 1.4.: Bulgaristan SAPARD Takvimi

Ekim, 1998	Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde SAPARD Ulusal Planı geliştirmek için çalışma grubu oluşturulmuştur.
22 Kasım, 1999	Ulusal Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Planı(UTKKP) Bakanlar Kurulunca Kabul Edilmiştir.
28 Aralık, 1999	UTKKP AB Komisyonuna sunulmuştur.
31 Mart, 2000	UTKKP ön değerlendirmesi (ex-ante evaluation) yapılmıştır.
Nisan, 2000	UTKKP onay için AB Komisyonuna sunulmuştur.
20 Ekim, 2000	UTKKP AB Komisyonunca kabul edilmiştir.
18 Aralık, 2000	Çok yıllık mali anlaşma (MAFA) taraflar arasında imzalanmıştır.
12 Şubat, 2001	2000 yılı için yıllık mali anlaşma (AFA) imzalanmıştır.
15 Mayıs, 2001	Plan kapsamındaki 3 tedbir için AB Komisyonu SAPARD Ajansına yetki devri (conferral of management) vermiştir.
1 Haziran, 2001	SAPARD`ın uygulamasına başlanmıştır.
19 Şubat, 2002	2001 yılı için yıllık mali anlaşma (AFA) imzalanmıştır.
4 Mayıs, 2003	2002 yılı için yıllık mali anlaşma (AFA) imzalanmıştır.
23 Temmuz, 2003	2003 yılı için yıllık mali anlaşma (AFA) imzalanmıştır.
23 Ağustos, 2003	Diğer tedbirler için yetki devri verilmiştir.

Kaynak: SAPARD Review, Open Society Institute, Nisan, 2005.

SAPARD`ın uygulama aşamasındaki en önemli düzenleme 2000 – 2006 yıllarını kapsayan ve aday ülkelerle AB arasında imzalanan Çok Yıllı Mali Anlaşmalardır⁴⁹. Bulgaristan, Çok Yıllı Mali Anlaşmasını 9 Şubat 2001 tarihinde Ulusal Meclisinde

⁴⁸ 1.Ormancılık ve Orman Ürünleri İşleme ve Pazarlama, 2. Üretici Örgütlerinin Kurulması, 3. Köylerin Yenilenmesi, Kırsal ve Kültürel Mirasın Korunması, 4.Mesleki Eğitim, 5.Kırsal Altyapının Geliştirilmesi, 6. Teknik Yardım

⁴⁹ Çok yıllık mali anlaşmaların kapsamı genel anlamda; Mali Denetim; SAPARD programı yönetiminin her bir ülkede ademi merkezîyetçi (decentralization) şekilde yönetilmesine ilişkin ayrıntılı hükümleri içerir. Programın yönetimi, izlenmesi ve değerlendirilmesi; kırsal kalkınma programlarının etkinliğini sağlamak için gerekli olan izleme ve değerlendirmeleri içerir. Genel Hükümler; diğer mali araçlarla (ISPA, PHARE) kurulabilecek ilişkileri içerir. Harcamaların 3 ayda bir ve yıllık olarak bildirilmesi: Harcamaların bildirilmesine ilişkin kuralları ortaya koyar. Onay veren kuruluş; SAPARD Ajansını onaylayacak kuruluşun hazırlayacağı rapor, vereceği onayın içeriği ve kapsamı hakkındadır.

kabul etmiş ve 23 Şubat 2001`de resmi gazetede yayımlamıştır⁵⁰. Çok Yıllı Mali Anlaşma`nın, “A” ekinin 2. ve 5. maddeleri uyarınca, SAPARD Ajansının kurulması için Bulgaristan, “Devlet Tarım Fonu” adlı kuruluşu görevlendirmiştir. SAPARD`ı uygulayan ülkelerin tümü, ajansların kurumsal yapılanmaları ve düzenlemeleri için çok yıllık mali anlaşmalarda hükme bağlanan kurallar çerçevesinde adı geçen anlaşmaların “B” ekinin 5. ve 7. maddelerinde Yönetim Otoritesi ve İzleme Komitesinin kurulması, yine aynı ekin 6,8 ve 10. maddeleri uyarınca izleme göstergeleri, yıllık ve nihai uygulama raporları, ve son olarak orta ve son dönem değerlendirmelere ilişkin düzenlemeler yapmışlardır.

bb. Bulgaristan SAPARD Uygulamaları

Planlama aşamasında stratejik hedeflere ulaşmak için dört öncelik⁵¹ ve bu önceliklere yönelik on bir tedbir seçilmiştir. 2005 yılı Şubat ayı rakamlarıyla, toplam tutarı 768.878.208 EURO olan, 1909 adet proje kabul edilmiştir⁵². Projelerin toplam 1.324 adedi “Tarım İşletmelerine Yatırım” tedbiri, 291 adedi “Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi” ve 238 adedi ise “Tarım ve Su Ürünleri İşleme ve Pazarlanmasının İyileştirilmesi” tedbirleri kapsamında kabul edilmiştir⁵³. (Kabul edilen diğer tedbirlere yönelik projeler için bkz: Tablo:1.5.) Programın ilk iki yıl boyunca süren en önemli sorunu, proje başvurularının az ve yetersiz sayıda olmasıdır. Ancak diğer ülkelerle karşılaştırma yapıldığında Bulgaristan`ın, programı en iyi uygulayan ülkeler arasında yer aldığı söylenebilir.

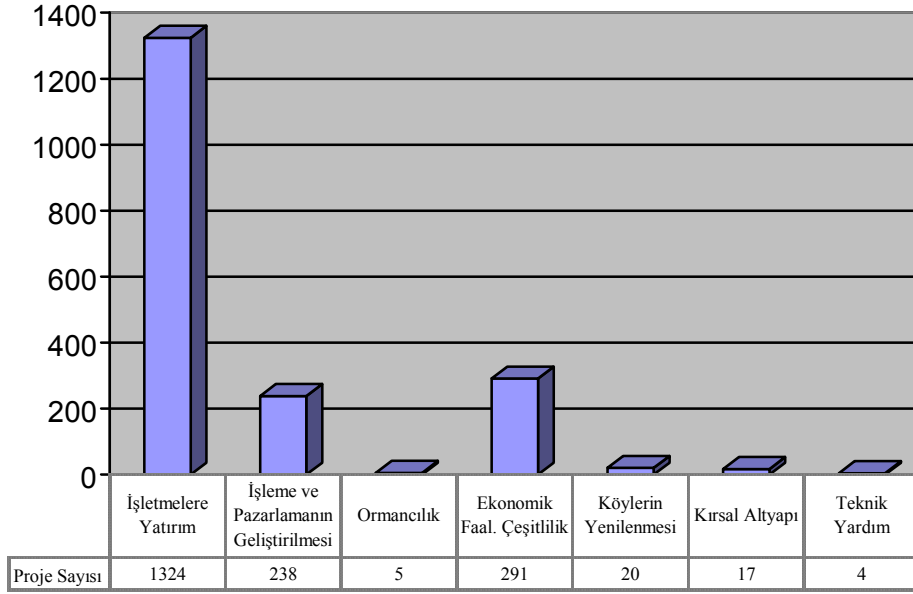
⁵⁰ GEORGIEVA, Miroslava.: “Report On The Effectiveness And Relevancy Of Investment Activities Under Sapard In Bulgaria In Its Role As A Pre-Accession Financial Assistance Instrument”, Director Of "Rural Development And Investments", Directorate Ministry Of Agriculture And Forestry, Bulgaria, Nisan, 2005. http://www.europeum.org/Materialy/SAPARD_book_eng.pdf.(Erişim Tarihi: 30.06.2005)

⁵¹ AB hükümlerinin yerine getirilmesi için gıda işleme, ormancılık ve tarım alanlarındaki ürün standartları kalitesinin yükseltilmesi ve çevreye olan saygının artırılması, Kırsal toplumu ve ekonomiyi güçlendirecek entegre kırsal kalkınmanın başarılması, İnsan Kaynakları ve Eğitim ve son olarak Teknik Yardım.

⁵²GEORGIEVA,Miroslava:a.g.e.,s.19.

⁵³Republic of Bulgaria, National agriculture and rural development plan under SAPARD for the period 2000-2006 http://europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/countries/bulgaria/plan/plan2m_en.pdf

Tablo. 1.5. Bulgaristan SAPARD Tedbirleri Kapsamındaki Proje Sayıları

Kaynak: Bulgaristan Tarım ve Orman Bakanlığı, Proje Veri Tabanı, Nisan 2005.

aaa. Tarım İşletmelerine Yatırım Tedbiri

Toplam 322.796.392 Euro tutarındaki 1.324 adet proje bu tedbir kapsamında kabul edilmiştir. Bu projelerin yaklaşık üçte ikisi büyük tarım işletmeleri, geri kalan kısmının önemli bölümü ise kooperatifler tarafından hazırlanmıştır. Kabul gören projelerin büyük çoğunluğu, makine ekipman alımı⁵⁴ ile çiftlik binalarının yeniden yapılandırılması ile ilgili yatırımları kapsamaktadır. Damızlık hayvan yetiştiriciliği ile ilgili proje sayısı da beklenenin altında gerçekleşmiş ve 117 adet proje onaylanmıştır. Bunun sebebinin de, bu alt sektörün, AB standartlarına uyum kapsamında, en ağır yükümlülükleri olan sektörler arasında olduğu bildirilmiştir. SAPARD kapsamında küçük çiftlik sahiplerinin hiç yardım alamadığı da çıkan sonuçlar arasındadır⁵⁵.

⁵⁴ Yaklaşık 760 projedeki yatırımlar, traktör, hasat-harman makinaları ve bunlara ait diğer ekipman alımı ile ilgilidir.

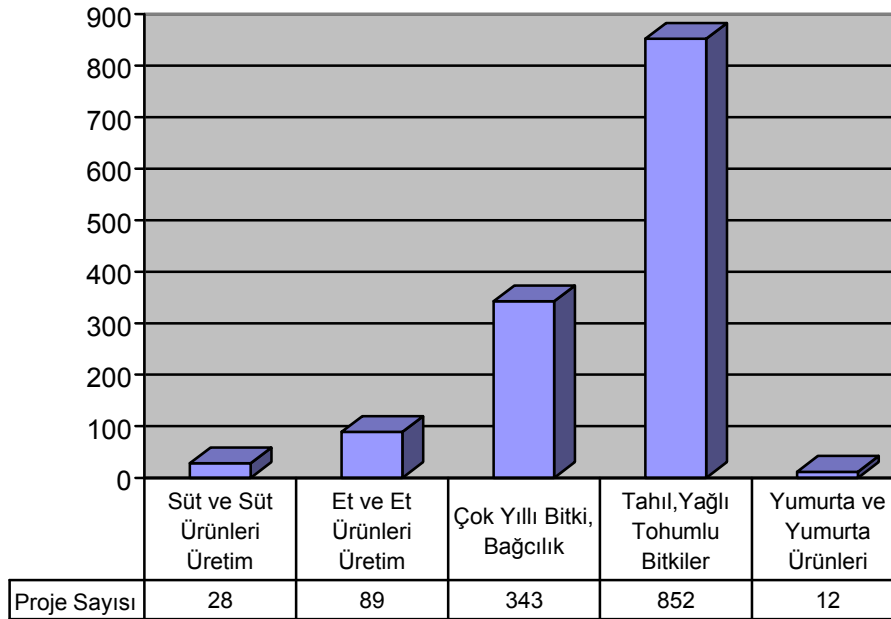
⁵⁵ Mid-Term Evaluation Of The Special Accession Programme For Agriculture And Rural Development In Bulgaria For The period 2000– 2003 Final Report December 2003, s.76-77.

Süt üretim sektöründen gelen beklenenin altında ve yetersiz sayıdaki projeler göz önüne alınarak, izleme komitesince yapılan analizler sonunda yalnızca süt üretim sektörüne ait özel bir bütçe açılması kararlaştırılmıştır⁵⁶.

Tedbirde belirlenen yatırımlar kapsamındaki projelerin hayata geçirilmesi ile, üretim maliyetlerinin düşmesi, hasat sırasında ürün kayıplarının azalması ve daha yüksek oranlı verim elde edilmesi ile proje sahiplerinin rekabet gücünün arttığı gözlemlenmiştir. Makine ekipman ve araç gereç alımı ile ilgili projelerin artış göstermesine karşılık, veterinerlik, hijyen yükümlülüklerini yerine getirecek projelere ilginin az olması sebebi ile İzleme Komitesi kararı ile tarımsal mekanizasyon yatırımlarına destekler 2004 Temmuz ayına kadar askıya alınmıştır.

Aşağıdaki tablo 1.6., “Tarım İşletmelerine Yatırım” tedbiri çerçevesinde kabul edilen proje sayılarını göstermektedir.

Tablo 1.6. Tarım İşletmelerine Yatırım Tedbiri Proje Sayıları

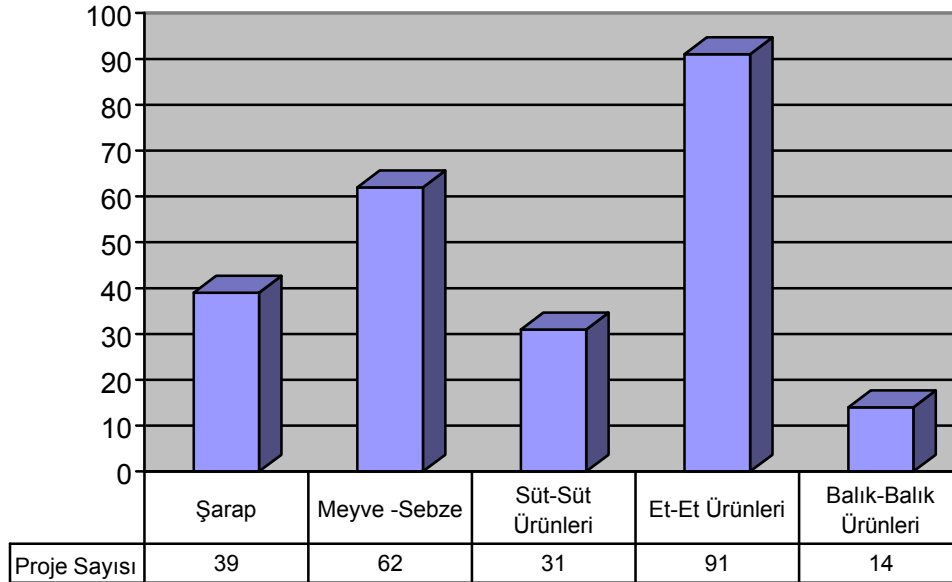
Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, Proje Veri Tabanı, Nisan 2005.

⁵⁶ GEORGIËVA Miroslava:a.g.e. s.22.

bbb.Tarım ve Su Ürünleri İşleme ve Pazarlanmasının İyileştirilmesi Tedbiri

2005 Şubat ayı itibariyle toplam 295.270.106 EURO'luk bütçesi ile tablo 1.7'de görüleceği üzere 238 adet proje onaylanmıştır. Tedbir kapsamında kabul gören projelerden et işleme ile ilgili projeler 91 adet proje ile ön sırada yer almıştır. Meyve – sebze işleme ile ilgili toplam proje sayısı 62, şarap üretimine ilişkin toplam proje sayısı 39 dur⁵⁷. Orta dönem değerlendirme raporuna göre, desteklenen yatırımlar şirketlerin rekabet gücünün artmasında önemli pozitif etkiler göstermiştir. Bu rapora göre, proje sahiplerinin %63'ü ürün kalitesi, hijyen, ISO 9000, HACCP kontrol sistemi yükümlülüklerini yerine getirmiştir. Toplam proje sahibinin üçte birinden fazlası üretim maliyetlerinin düştüğünü, %31'i ise ihracat potansiyellerinin arttığını bildirmiştir. Değerlendirme uzmanlarınca denetlenen şirket sahiplerinin tümü, çevre koruma, iş sağlığı, hijyen ve güvenlik konularındaki gerekli tüm kuralları uyguladıklarını belirtmişlerdir. Ancak tedbire ayrılan bütçenin hızlı şekilde azalması programda değişikliklere sebep olmuştur. Bu kapsamda, proje seçim kriterlerinde değişiklik yapılarak, öncelikler AB'nin en sıkı ve zor standartlarını uygulamak zorunda olan et ve süt işleme sektörlerine verilmiştir.

Tablo 1.7. Tarım ve Su Ürünleri İşleme ve Pazarlanmasının İyileştirilmesi Tedbiri Proje Sayıları

Kaynak: Bulgaristan Tarım ve Orman Bakanlığı, Proje Veri Tabanı, Nisan 2005.

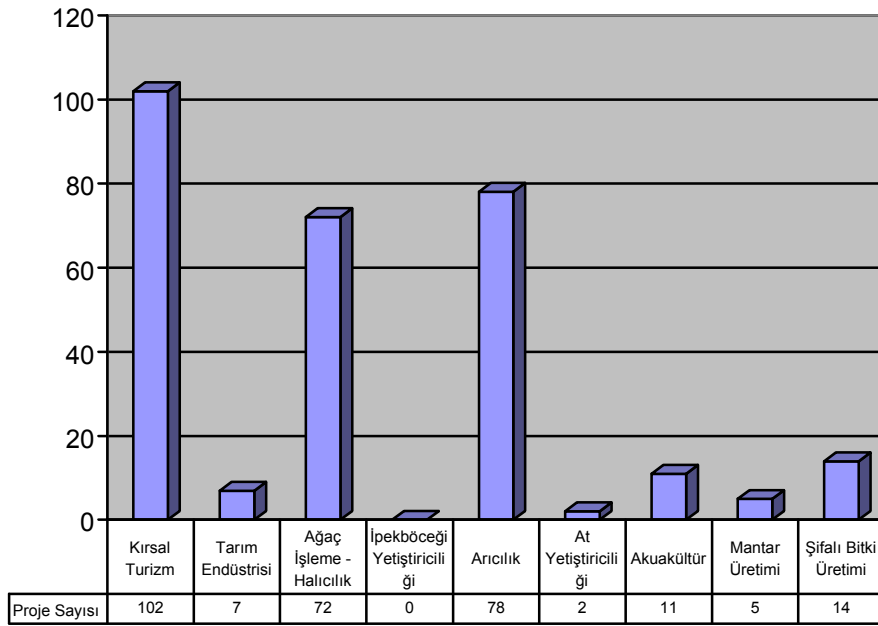
⁵⁷ GEORGİEVA Miroslava:a.g.e. s.23.

ccc. Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi Tedbiri

Toplam 60.010.331 EURO`luk toplam miktar ile 291 adet proje bu tedbir altında kabul edilmiştir. Bu projelerden 102 adedi kırsal turizm ile ilgili, arıcılık 78 ve ağaç işleme-halıcılık ile ilgili toplam 72 adet proje mevcuttur. 54 Belediye sınırları içinde yürütülen bu projelerin çoğu dağlık yerleşim alanlarında uygulanmaktadır.

Bu tedbir kapsamında kabul edilen diğer proje sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir. Bu projelerden at yetiştiriciliği, mantar üretimi ve tarım endüstrisi ile ilgili proje sayıları oldukça düşük kalmış, ipekböceği yetiştiriciliği ile ilgili proje başvurusu olmamıştır.

Tablo 1.8. Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi Tedbiri Proje Sayıları

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, Proje Veri Tabanı, Nisan 2005.

cc. İzleme Komitesi

Çok Yıllık Mali Anlaşması hükmü gereğince, programın uygulanmasını denetleyen bir izleme komitesi oluşturulmuştur. Yönetim Otoritesi, SAPARD Ajansı ve diğer ilgili kurumlarla birlikte koordineli olarak çalışan bu komite, kırsal kalkınma

planının hazırlanmasından sonraki üç aylık dönemde oluşturulmuştur. Komite bünyesindeki AB Komisyon temsilcileri sadece gözlemci ve tavsiye verici niteliktedir. Komite kendi kurallarını ilk toplantısında oluşturmuş ve komite başkanı olarak, aynı zamanda yönetim otoritesi başkanı da olan Tarım Bakanlığı Müsteşarı seçilmiştir. 28 kişiden oluşan bu komite oy hakkı olan, olmayan ve gözlemci üyelerden oluşmuştur. Program uygulamalarının kalite ve etkinliğini izleme görevini üstlenen komitenin iş tanımları Çok Yıllı Mali Anlaşmada ve 1260/99 EC Tüzüğünde belirlenmiştir. 1260/99 EC Tüzüğünde şart koşulduğu üzere, Komite yılda en az iki kez toplanmış ve 2004 Aralık ayına kadar toplam 8 toplantı gerçekleştirmiş ve bu toplantılar kapsamında, programa ilişkin 3 önemli değişiklik paketini kabul etmiştir.

Komite ayrıca, akredite edilmiş tüm tedbirler için birer çalışma grubu oluşturmuştur. Oy hakkı olan kamu ve profesyonel birlik üyeleri ile gözlemci üyelerden oluşan çalışma grupları, program uygulamalarına ilişkin sorunları belirlemek ve bu sorunlara çözüm üretmekle⁵⁸ görevlidir. Kırsal Kalkınma Programının yönetimi ile ilgili en önemli unsur, izleme ve değerlendirmeleri yürütecek olan gerekli mekanizmanın oluşturulmasıdır. Bu unsurlar programa ait değişikliklerin yerinde ve zamanında yapılması için çok önemli araçlardır. Komite şimdiye kadar iki adet yıllık SAPARD uygulama raporunu kabul etmiş ve bu raporlar AB Komisyonu tarafından onaylanmıştır.

dd. Programın Ülke Tarımının AB Standartlarına Uyumuna Olan Katkısı

Orta- Dönem Değerlendirme Raporu⁵⁹ ve STK'ların görüşüne göre, çevre koruma yükümlülüklerini yerine getiren ve organik tarım yapan proje sahiplerinin sayısında son üç yılda artış gözlenmiştir. İzleme Komitesince kabul edilen minimum çevre koruma, hijyen, hayvan refahı, veterinerlik ve bitki sağlığı ile ilgili kurallar bir bakıma programa eşlik edici bir unsur haline gelmiştir. Bu bağlamda, tüm proje

⁵⁸ Program uygulamasına yönelik sorunlara ait çözüm önerileri Komite tarafından yeniden ele alınmakta ve kabul ve red edilmektedir.

⁵⁹ Çok Yıllı Mali Anlaşma hükümleri gereği, tüm ülkeler orta dönem değerlendirme raporları hazırlamak durumundadırlar. Bu raporlar, tedbirlere ilişkin uygulama sonuçlarını, program hedefleri ile uygulama sonuçlarının birbiri ile olan ilişkisi ve program hedeflerinin ne ölçüde başarıldığını gösteren ayrıntılı metinlerdir. Değerlendirme raporları, ihale usulü ile bağımsız kuruluşlar tarafından yapılır ve giderleri "teknik yardım" tedbiri kapsamındaki fonlardan ödenir. Bu değerlendirme raporları sonuçları, izleme komitesi, yönetim otoritesi ve SAPARD Ajansı tarafından incelendikten sonra, rapordaki tavsiyeler dikkate alınarak, programa ilişkin düzeltmelerle ilgili eylem planı yönetim otoritesi tarafından AB Komisyonuna sunulur.

sahipleri bu hüküm ve kurallara sıkı şekilde uygulamak durumunda kalmış ve bu konuda beş yıl boyunca denetlenmişlerdir.

Bitki Sağlığı ve Veterinerlik Kontrol Hizmetlerinin hazırladığı bir rapora göre, ülkede üretilen gıdaların %85'inin ürün kalite ve güvenlik standartlarına uygun olduğu ve kesim hanelerin tümünün AB Standartlarında üretim yaptıkları belirtilmiştir⁶⁰.

SAPARD'ın temel amacı olan OTP'nin uygulanması için gerekli kurumsal kapasitenin oluşturulması ve geliştirilmesi kapsamında, yasal düzenlemelere uyum, idari ve teknik personelin AB standart ve kuralları çerçevesinde eğitimi, tarım ve kırsal kalkınma ile ilgili politikaların yönetiminden sorumlu gerekli bütün kurumsal yapının oluşturulması ve geliştirilmesi konularında büyük adımlar atılmıştır. Bu bağlamda, değerlendirme uzmanlarınca merkez ve bölge ofislerde yapılan incelemelerde, kurum personelinin AB kural ve prosedürleri ile ilgili yüksek seviyeli bilgi birikimlerinin olduğu ve idari oluşum sürecinin de teknik yardımlar, deneyim ve tecrübelerin TAIEX aracılığı ile aktarılması gibi faaliyetlerle gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Programın uygulanmasını takiben, SAPARD Ajansı aylık ve iki aylık dönemlerle eğitim faaliyetlerini hem merkez hem de bölgesel düzeyde geniş katılımlı seminerlerle gerçekleştirmiştir. Katılım Müzakere Belgesinde Bulgaristan, üyelik sonrası OTP fon yönetimini bu ajansın ödeme kurumuna dönüştürülmesi ile gerçekleştireceğini belirtmiştir. Bu anlamda, Türkiye'nin de SAPARD Ajansına benzer yapıyı temeli sağlam şekilde oluşturması ve üyelik sonrası fon yönetiminde verimli olması için bu kurumun personelini iyi seçip, gerekli eğitimlerini sağlaması gereklidir.

SAPARD'a ilişkin programlama, izleme, kontrol ve değerlendirme görev ve sorumluluğunu 1998 yılında Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde kurulan "Kırsal Kalkınma ve Yatırımlar Genel Müdürlüğü" üstlenmiştir. Kırsal Kalkınma Planının hazırlanmasında görev alan genel müdürlük bünyesinde, "SAPARD Programları", "Kırsal Alanlara Yatırımlar" ve "Tarım-Çevre" departmanları adıyla üç birim görev yapmaktadır. Genel Müdürlüğün "SAPARD Programları" birimi, aynı zamanda, programın uygulanması ve değerlendirilmesi için gerekli olan İzleme Komitesinin Sekreterliğini yapmaktadır. Bu Genel Müdürlük aynı zamanda programdan sorumlu yetkili otorite (Managing Authority) olarak görevlendirilmiştir. 1999 yılında oluşturulan, merkezde 149 uzmanın çalıştığı "Ulusal Tarım Danışmanlık Hizmetleri"

⁶⁰ GEORGİEVA Miroslava:a.g.e. s.27.

birimi de, program kapsamındaki tedbirlere yönelik proje hazırlama, başvuru formları ve özellikle iş planları hazırlama konularında çiftçi ve şirketlerin bilgilendirilmesinde görev almıştır⁶¹.

Bulgaristan için SAPARD yardımı olmadan uygulamaya geçirilmesi maddi anlamda çok zor olan yatırımlar, sektörün hayvan refahı, hijyen koşulları, çevre koruma ve bitki sağlığı ile ilgili AB standartlarına uyumunda büyük rol oynamıştır. Bu yatırımlar ayrıca, tarıma olan yatırım ilgisini artırmıştır. Diğer yandan, fon yönetimine ilişkin idari mekanizmalarının oluşturulması, AB programlarının üyelik öncesi ve sonrası yapısal fon yönetimi ile ilgili ülkenin bilgi, tecrübe ve deneyim elde etmesinde büyük önem taşımaktadır. Program sürecinde oluşturulan ortaklık üzerine kurulu yönetim anlayışı, programın etkin ve başarılı uygulanmasındaki en önemli unsurlardan birisi olmuştur. Genel değerlendirme olarak ülkede oluşturulan kırsal kalkınma politikaları uygulamaları her yönüyle başarılı bir örnektir.

b. Romanya

aa. SAPARD Ajansı ve İlgili İdari Organlar

AB Komisyonu, Romanya SAPARD Programını Aralık, 2000`de kabul ederek onaylamıştır. SAPARD Ajansının ulusal akreditasyonu ise Maliye Bakanlığı tarafından yapılmış, programın hayata geçirilmesi, yani, proje başvurularının resmi olarak kayıt altına alınma işlemleri 1 Ağustos 2002 tarihi itibarıyla başlamıştır.

SAPARD programı kapsamında görevlendirilen Yetkili Otorite, Maliye Bakanlığı bünyesindeki Ulusal Fon Genel Müdürlüğü olmuştur. Yetkili Otoritenin temel görevi, yönetim, muhasebe, ödeme ve iç denetim kurallarına uygun olarak, Ajansın yapı ve prosedürlerini denetlemektir. Ulusal Fon`un temel fonksiyonu ise, Ajansının akreditasyonunu vermek, bu akreditasyon sürecini izlemek ve gerekli koşul ve prosedürlere uyulmadığının tespit edilmesi durumunda akreditasyonu geri çekmektir.

SAPARD Ajansı, SAPARD programının teknik ve mali uygulamalarından sorumlu ulusal yetkili bir kurumdur. Eylül, 2000 tarihinde kurulan kurumun, bir merkez

⁶¹ GEORGİEVA Miroslava: a.g.e. s.28-29.

ve sekiz bölge ofisi mevcuttur. Tarım Gıda ve Orman Bakanlığının sorumluluğunda bulunan kurumun, bölge ofisleri ülke çapında dengeli uzaklıklarda oluşturulmuştur.

Yönetim Kurulu ya da Otoritesi olarak bilinen yapı, ilk olarak Avrupa Entegrasyon Bakanlığı ile birlikte oluşturulmuştur. Bu birim, programa ait izleme ve değerlendirme ile ilgili raporlama ve koordinasyon görevlerini üstlenmiştir. Daha sonraki süreçte yönetim kurulu, Maliye Bakanlığı ve nihayet Tarım Bakanlığı bünyesinde görevini yürütmüştür⁶².

İzleme Komitesi 2001 yılındaki Bakanlar Kurulu kararı ile oluşturulmuştur ve program uygulamalarının etkin ve kaliteli yürütülmesini izlemek ve denetlemekle görevlidir. Komite, AB Komisyon üyeleri, sosyal ortaklar ve ilgili kamu kurum temsilcilerinden oluşmuştur. Komite ayrıca, kısmen SAPARD Ajansı ve kısmen de yönetim kurulunun sekreterliğince önerilen veya sunulan raporlar çerçevesinde ilerlemeleri değerlendirmek ve programa ilişkin değişiklikleri onaylamakla da yükümlüdür.

Sertifika Organı olarak bilinen birim Romanya Sayıştay tarafından yürütülmektedir. Bu birimin temel görevleri, ajansın yıllık muhasebelerinin sertifikalandırılması ve ajansın dış denetimini gerçekleştirmektir.

Ajans ilgili bazı tedbirlerin uygulama sorumluluğunu Ulaştırma Bakanlığı, Turizm Bakanlığı ve Tarım Bakanlığı bünyesindeki Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğüne devretmiştir. Adı geçen bu delege organlara verilen bu sorumluluklar, her bir tedbirin uygulanması esnasında gerekli olan teknik uzmanlık düşünülerek devredilmiştir. Tarım Bakanlığı dışındaki diğer bakanlık uzmanları programın daha etkili ve hızlı yürütülmesi amacıyla, 2003 yılından itibaren Ajansın personeli olarak nakil yoluyla geçiş yapmışlardır.

SAPARD Programının temelini oluşturan uluslar arası antlaşmalar kapsamında İki önemli antlaşma mevcuttur. Bunlardan ilki, Komisyon ile Romanya arasında imzalanan Çok Yıllı Mali Antlaşma, diğeri ise, yıllık mali antlaşmalardır.

⁶² Farklı kurumlar bünyesinde oluşturulan bu önemli yapının son olarak Tarım Bakanlığı bünyesine alınmış olması, sürecin daha verimli ilerlemesine şüphesiz katkı sağlamıştır. Ancak, bu noktaya gelene dek, farklı organizasyonlar ve farklı isimler altında ve en önemlisi Tarım Bakanlığı dışında oluşturulmaya çalışılmasının, programın ilerlemesinde olumlu etkisinin olduğu düşünülemez. Bu sebeple, Bakanlığımızın bu konuda hassas davranması ve bu yapının ilk olarak Bakanlığımız bünyesinde oluşturması gerekir.

bb. Programın Amaçları

Ulusal Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Planının genel amaçları sırasıyla, Romanya'nın Avrupa Birliği üyeliğine yardımcı olmak, Topluluğun pazar rekabeti baskısına karşı koymak ve Romanya tarım yapısını güçlendirmek ve son olarak kırsal alanlarda yaşayan toplumun hayat koşullarını iyileştirmek olarak belirlenmiştir. Plan Romanya tarafından oluşturulmuş ve AB Komisyonunca onaylanmıştır.

Kırsal alanların sürdürülebilir kalkınması için Program öncelikleri dört temel eksene oturtulmuştur. Bunlar;

(a). İşlenmiş tarım ve balık ürünlerinin pazara girişinin ve rekabet gücünün artırılması.

Mevcut market talebinin karşılanması için sıkı gıda güvenliği ve çevresel kontroller kapsamında üretilen daha yüksek kaliteli ve rekabet edebilir ürünlere olan yatırımlar desteklenecektir. Bu sebeple alınacak olan tedbirler ürün işleme kapasitesinin geliştirilmesi ve rasyonel hale getirilmesi, kontrol sistemlerinin artırılması, paketleme kalitesinin geliştirilmesi, ve organik ürünler üzerinde yoğunlaşmıştır. Desteklemeler, laboratuvarların kurulması ve modernize edilmesi ve kendi aralarında bir "network" bilgi ağının oluşturulmasında kullanılabilecektir.

(b). Tarımsal ve Kırsal altyapının Geliştirilmesi:

Kırsal ve tarımsal altyapının geliştirilmesi, tarım sektörünün ve kırsal ekonominin gelişmesindeki temel faktördür. Bu alanda alınacak tedbirler mevcut kırsal nüfus oranının korunmasında, yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesinde önemli rol oynar. Yatırımlar, yol ve ulaşımın geliştirilmesi, tesislerin sağlık ve hijyen konularının iyileştirilmesi ve sulama sistemlerindeki su kayıplarının engellenmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır.

(c). Kırsal Ekonominin Kalkındırılması:

Kırsal alanlarda tarımın temel ekonomik sektör olmasından dolayı fon yatırımlarının büyük bölümü doğrudan çiftlik yatırımlarına gitmektedir. Yatırımlar, yeni teknolojilerin yardımıyla rekabetin ve tarımsal gelirin artırılması ve AB müktesebatının

uygulanması için optimum koşulların ortaya konulması üzerinde yoğunlaşmaktadır. Destekler, kalite standartlarının artırılması, üretim maliyetlerinin düşürülmesi, hayvan sağlığı seviyesinin yükseltilmesi, üretimin çeşitlendirilmesi, genç çiftçilerin sektöre olan ilgilerinin artırılması ve yerel kaynakların değerinin optimize edilmesi kapsamındaki projelere verilecektir. Tarımsal faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması gibi özel desteklemeler, tarımsal-turizm, el sanatları ve balıkçılık kapsamında yapılacaktır. Tüm bunlara yardımcı olacak ek desteklerdeki tedbirler ise, çiftçilerin ticari beklentilerini iyileştirecek olan üretici gruplarının oluşturulmasını desteklemek amacıyla oluşturulan tedbirlerdir.

Tarım-çevre projeleri, belirlenmiş alanlarda pilot projeler olarak uygulanacaktır. (yaklaşık 36.000 ha). Yönetim planlaması çiftlik düzeyinde gerçekleşecek ve organik tarım, özel biyolojik değeri olan alanların korunması, verimsiz arazilerin yönetimi ve kırsal peyzajın iyileştirilmesi konularını kapsayacaktır. Ormancılıkla ilgili yatırımlar, ekonomik ve çevresel yararlar gözetilerek oluşturulmaktadır. Yardımlar ağaç bakımı ve bitki ekimi ve ayrıca ilk işleme ile ilgili projeler için mümkündür.

(d).İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi:

Yeni pazar koşullarına ayak uydurmaları amacıyla çiftçiler, ormancılıkla uğraşanlar, balıkçılar ve kırsal alanlarda istihdam eden diğer insanlar için mesleki eğitim önemli rol oynamaktadır. Bu öncelikle, tarım, ormancılık ve çevre korumadaki teknik bilgi ve becerilerinin artırılması için eğitim verilmektedir.

Belirlenen bu önceliklere ulaşmak için, SAPARD temel tüzüğünden seçilen onbir adet destekleyici tedbirle⁶³ uygulamaya geçilmiştir. Austos 2002 `de Kırsal Altyapının iyileştirilmesi ve Tarım ürünleri işleme ve pazarlamasının iyileştirilmesi tedbirleri, diğer yandan Aralık 2003 tarihinde de Tarım işletmelerine yatırım ve Kırsal alanlarda ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi tedbirleri uygulanmaya başlanmıştır.

⁶³ Bu tedbirler; 1.1.Tarım ürünleri işleme ve pazarlamasının iyileştirilmesi, 1.2.,Bitki sağlığı kontrolleri, veterinerlik, gıda maddeleri, tüketici güvenliği ve kalite yapısının iyileştirilmesi, 2.1.,Kırsal Altyapının iyileştirilmesi, 2.2. Sukaynakları yönetimi, 3.1.,Tarım işletmelerine yatırım, 3.2.,Üretici örgütlerinin oluşturulması, 3.3.Tarım-çevre önlemleri, 3.4. Kırsal alanlarda ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, 3.5.,Ormancılık,4.1.,Mesleki eğitimin geliştirilmesi, 4.2.,Teknik yardım. Bu tedbirlerden, 1.1, 2.1, 3.1., 3.4. ve 4.2. tedbirleri akredite edilmiş ve uygulamaya başlanmıştır.

Bu başlangıç tarihlerinin arkasındaki temel mantık ve düşünceyi, kırsal alanların önemli ölçüde ihtiyaç duyduğu altyapı hizmetleri ve rakabetçi tarım-gıda endüstrisine olan gereksinim ve müktasebatın kabulü ile birlikte kırsal ekonominin rekabet edebilirliği ve sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanması gerekliliği oluşturmaktadır. Burada, mantıksal zincirdeki kopma, başvuru sahipleri için ön şart olan “mesleki eğitim” tedbirinin uygulanmıyor olmasıdır. Her bir tebbir için ayrılan finansal destek miktarları tablo 1.9.`da yer almaktadır.

Tablo. 1.9. Herbir tedbir için ayrılan Mali Kaynaklar: (Milyon euro)-Romanya

Öncelikler ve Önlemler	Toplam maliyet	Toplam Kamu Gideri	AB Katkısı	Özel Teşebbüs Katkısı
1.Öncelik				
1.İşleme ve Pazarlama	468.117	234.059	175.544	234.059
2.Gıda güvenliği,bitki ve hayvan sağlığı kalite ve izleme yapıları	48.618	37.399	28.049	11.220
2.Öncelik				
1.Altıyapı	399.188	399.188	299.391	0
2.Su yönetimi	39.367	39.367	29.525	0
3.Öncelik				
1.Çiftlik Yatırımları	414.979	207.489	155.617	207.489
2.Üretici Grupları	23.616	23.616	17.712	0
3.Tarım-Çevre Tedbirleri	35.428	35.428	26.571	0
4.Biyolojik Çeşitlilik	273.600	136.800	102.600	70.176
5.Ormancılık	214.629	144.453	108.340	0
4.Öncelik				
1.Mesleki Eğitim	74.047	74.047	55.535	0
2.Teknik Yardım	70.081	70.081	52.561	0
3.1268/99/EC tüzüğünün 7(4) maddesi kapsamındaki yardımlar	21.257	70.081	52.561	0
TOPLAM	2 082.927	1 423.184	1 072.702	659.744

Avrupa Komisyonu Tarım Genel Müdürlüğü Kaynakları.

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere ayrılan mali yardımların oranları, kamu toplam yardım miktarı olarak, %75 AB kaynakları, ve %25`i ulusal kaynaklar olarak sabitlenmiştir.

cc. Mali Destek Programı İçin Gerekli Dokümanlar

Başvuru sahibi, kendi payına düşen ve yatırım için gerekli olan mali olanağa sahip olduğunu, banka dokümanları yoluyla ispatlamak zorundadır. Bu koşul, SAPARD Programının özel sektör yararlanıcılarını *sindirme kapasitesini* gösteren en önemli unsurlarından birini oluşturmaktadır.

Diğer önemli koşullar arasında, başvuru sahiplerinin Romanya vatandaşı olmaları gerekmektedir. Bu kişiler projelerin uygulanmasından ve yönetiminden sorumludur. Her bir tedbir kapsamında uygulanan proje sayısı ikiyi geçemez ve her bir başvuru sahibi aynı anda yalnızca bir projeyi uygulayabilir. “Tarım işletmelerine yatırım” tedbiri kapsamında, kullanılacak olan tarım arazisini en az beş yıllık süre ile başvuru sahibinin kullanma hakkı olması ve temel altyapının mevcut olması gerekliliği şart koşulmuştur. Projelerin kontrat imzalandıktan sonraki iki yıl içinde bitirilmesi şarttır⁶⁴.

dd. Yönetim Organizasyonu Analizi

(a) Etkinlik: Programın ilk safhalarında, yönetim kurulunun, diğer AB programlarının yönetimleri ile birlikte olması düşünülerek Avrupa Entegrasyon Bakanlığı bünyesinde oluşturulmuş olması verimliliği azaltmıştır. Sonraki dönemde, kurul, AB'nin kırsal alanlar ve tarım konularına çok ciddi yaklaşımları ve ayrıca programın merkezden bağımsız yönetimi göz önüne alınarak Tarım Bakanlığı bünyesinde oluşturulmuştur.

Ajansın önemli sayılabilecek görevlerinin diğer kurumlara devretmesi, gereksiz şekilde programın karmaşıklığını artırmış, kolay ve pürüzsüz uygulanmasını engellemiştir. Kurumlar arası diyalogun etkin yapılamaması bürokratik işlemleri de sekteye uğratmıştır. Sorumlulukların ve görev tanımlarının karmaşıklığı yüksek seviyelerdedir. Coğrafik koşullar nedeniyle sekiz bölge ofisinin olması gerekli ve yerinde bir karar olabilir ancak, delege organların da yerel bazda uygulamalara katılmaları ve yerel ofisler açmaları gereksiz bir yaklaşım olmuştur. Tüm bu kısıtlara ve sorunlara rağmen, iş organizasyonu Komisyon kurallarını karşılamaktadır.

⁶⁴ STOIAN, Marian, researcher of the centre for rural assistance : “National Review On The Implementation Of The SAPARD Programme In Romania”

(b) Uygulama Prosedürleri: Uygulama el kitabı yaklaşık 600 sayfa gibi hacimli bir kitapçıktır ve Ajans içindeki tüm birimlere ve delege organlara detayları ile birlikte gönderilmiştir. Bu kitapçıklar ajans tarafından hazırlanmış, tüm adımlar detaylı bir biçimde açıklanmış ve uygulamaya yönelik tüm görev ve sorumluluklar açıklanmıştır. Uygulama kitapçıkları zaman zaman iç denetim birimi, danışmanlar ve AB birimlerince incelenmiş ve bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu deneyimin bürokrasiye büyük katkı yaptığı inancı ortak görüş olarak benimsenmiştir.

(c) Proje Aşamaları: Proje çağrıları, her ay ve uygulanan tedbir için yapılmakta ve tedbir için ayrılan mali destek miktarı bitene dek devam etmektedir. Başvuru formlarının doldurulması (fizibilite çalışması, iş planı ve diğer dokümanlarla birlikte) esnasında, 50.000 Euro'nun altındaki projelerden fizibilite çalışması ve iş planı istenmemektedir. Ancak bu projelerde projenin gerekli olduğuna dair bir çeşit muhtıra talep edilmektedir. Projeler, il olarak başvuru sahibinin iki temsilcisi tarafından (birisi hukuki diğeri teknik) gözden geçirilip, bölge ofislerine teslim edilmektedir. Bölge ofisi, uygunluk taşıyorsa da projeyi kaydetmekte ve aynı proje için düzeltilip kayıt altına alınmak üzere başvuru sahibine iki kez daha başvuru hakkı tanımaktadır. Uygunluk değerlendirmesi, bölge ofisi ve delege organlarca yapılmaktadır. Proje seçim sürecinde, her proje için programda belirlenen seçim skoru temelinde puanlama yapılmakta ve sıralanmaktadır. Sıralanan projeler, en çok puan alandan itibaren toplam mali destek miktarları da göz önüne alınarak destek kararı alınmaktadır. Uygunluk ve seçim süresi proje çağrı gününün son gününden itibaren 60 gündür. Ancak fazla proje sayısının çok fazla olduğu dönemlerde bu süreye ilave süreler getirilebilmektedir. Seçilen projelerin kontrat süresi ise, projenin duyurulmasından itibaren 15 gündür. Nihayet, projelerin izlenme süresi 5 yıl olarak belirlenmiştir. İç Kontrol Birimi, proje başvurularından ödemelere kadar olan değinilen bu sürecin denetimi ve izlenmesinde sorumludur.

SAPARD programı uygulama prosedürlerinin ve uygulama kitapçıklarının ülkede daha önce uygulanmamış bir sistem olması sebebiyle bürokratik engellemelerle karşılaşmadığı belirlenmiştir. Ancak, sistemin karmaşık olması uygulamaların önünde engel teşkil etmektedir.

Program, ön ödemesi olmayan bir sistemle çalışmaktadır. Yani, ödenmiş olan yatırım miktarını proje sahibine ödemektedir. Geri ödemeler maksimum 90 gün içerisinde proje sahibine geri ödenmektedir. Başvuru sahiplerinin faturanın tamamını ödemeleri ve 90 gün boyunca geri ödemeyi beklemeleri büyük sıkıntılar doğurabilmektedir⁶⁵.

(d) Personel: 2000 yılında toplam ajans personel sayısı 6 iken bu rakam 2003 yılına gelindiğinde toplam 171'e yükseltilmiştir. Raporlama işi ile uğraşan toplam sayı ise şu an itibariyle 330'dur. Personelin çoğunun özel sektörün sunduğu daha iyi koşullar ve maaş gibi sebeplerle ajanstaki işlerini bıraktıkları belirlenmiştir. Bunun bir diğer sebebinin de ajans müdürünün çok sık ve sebepsiz olarak değiştirilmiş olmasıdır. Ajans müdürlerinin politik sebeplerle en fazla bir yıl veya daha az görevde kalmış olduğu ve görevi için uygun insanlardan seçilmediği, bunun da programın yürütmesinde dolaylı ve doğrudan aksaklıklara sebebiyet verdiği gözlemlenmiştir.

III. TÜRKİYE`NİN KATILIM ÖNCESİ AB KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARI UYGULAMA SÜRECİ

A. KATILIM ÖNCESİ ARAÇ (IPA) - KIRSAL KALKINMA BİLEŞENİ (INSTRUMENT FOR PRE- ACCESSION - RURAL DEVELOPMENT IPARD))

Geçmiş dönemde MDAÜ`lerle birlikte, ülkemizin SAPARD mali yardım programından yararlanamamış olması şüphesiz bir kayıp olarak düşünülebilir. Ancak, Komisyon`un 2007 yılında uygulamaya geçmesini planladığı ve hazırlıkları devam eden IPA adlı programın bileşenlerinden birisi olan SAPARD benzeri IPARD⁶⁶ programının Hırvatistan ile birlikte Türkiye`ye de uygulanacağı öngörülmektedir⁶⁷. Uygulama

⁶⁵ Ülkemizde de aynı sistemin uygulanması ihtimali düşünülürse, çiftçi veya özel sektörün veya diğer başvuru sahiplerinin uzun süre geri ödemeleri beklemeleri ticari bazı zorlukları getirecektir. Bu yüzden, IPARD ajansının kendi payına düşen miktarı doğrudan mal alınan yere ödemesi ve proje sahibinin de kendi payına düşeni ödemesi ile bu sorunun önüne geçilmiş olabilir. Bu özel durum da yine aynı güvenlik kontrolünü sağlayabilir.

⁶⁶ IPA`nın bileşenlerinin, Kurumsal Yapılanma, Bölgesel ve Sınır Ötesi İşbirliği, Bölgesel Kalkınma, İnsan Kaynaklarını Geliştirme ve Kırsal Kalkınma Olması öngörülmektedir. Kırsal Kalkınma bileşeni için kısaca "IPARD" adı kullanılmaktadır.

⁶⁷ Komisyon hazırladığı taslakta, yararlanıcı ülkeleri, statülerine göre *aday ülkeler* (Türkiye ve Hırvatistan) ve *potansiyel aday ülkeler* (Arnavutluk, Bosna-Hersek, Sırbistan-Karadağ ve Makedonya) olarak iki kısımda ele almıştır. Aday statüsündeki ülkelerin sayılan beş bileşenden yararlanabileceği,

tüzüğünde detaylı şekilde belirlenecek olan önlemlerin içeriklerinin de mevcut üye ülkelerde uygulananlardan farklı olabileceği ve farklı tedbir uygulama sebebinin de IPA`da yer alacak önlemlerin az gelişmiş aday ülke tarım ve kırsal alan sektörleri için daha gerçekçi bir yaklaşım olacağı belirtilmektedir⁶⁸. IPA`nın yürürlüğe girmesi ile birlikte, Kırsal Kalkınma Tüzükleri ve yapısal fonların spesifik uygulama kurallarının uyumlaştırılması ve ayrıca IPA bileşenleri arasındaki maksimum koordinasyonu sağlayacak olan bir *Comitology Sistemi*⁶⁹ nin oluşturulması amaçlanmıştır.

Katılım öncesi araç (IPA)`nın Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD) daha önce aday ülkeler (Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Letonya, Polonya, Romanya, Slovenya ve Slovakya) için oluşturulan Tarım ve Kırsal Kalkınma Özel Katılım Programı ile uygulama, prosedür ve ilkeler açısından büyük ölçüde benzeşmektedir. IPARD`ın temel amacı; Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ile ilgili müktesebatın uygulanmasına ve aday ülkelerde tarım sektörü ve kırsal alanlarla ilgili bazı önceliklere ve sorunların çözümüne katkıda bulunmaktır⁷⁰. Bu bağlamda desteklenecek faaliyetlerde öncelikler; pazar verimliliği, kalite ve sağlık standartlarının iyileştirilmesi ile kırsal alanlarda yeni istihdam imkanlarının oluşturulması konularına verilmektedir.

Bu uygulama, IPA`nın diğer bileşenlerinden farklı olarak, IPARD fonlarının tüm mali kontrolünü aday ülkeye devretmekte, SAPARD`da olduğu gibi Merkezi Olmayan Yönetim Sistemini (Ademi merkezîyetçi Yönetim – Decentralization) getirmektedir. Bu sistem; ulusal akreditasyon ve akredite olan kuruluşun izlenmesi, AB Komisyonu tarafından akredite olmuş IPARD ajansına⁷¹ fon yönetiminin devri ve uygulamaların

ancak diğer ülkelerin ilk iki bileşenden (kurumsal yapılanma, bölgesel ve sınır ötesi işbirliği) yararlanacağı belirtilmiştir.

⁶⁸ Komisyon`un Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA)`nın Oluşturulması İçin Konsey`e Teklif Dokümanı , Brüksel, 29.9.2004 COM(2004) 627 final 2004/0222 (CNS). s.7.

⁶⁹ Avrupa Topluluğu`nu kuran anlaşma kapsamında, topluluk düzeyinde,yasaların uygulanması görevi madde 202 ile Komisyon`a verilmiştir. Uygulamada, her bir yasal araç uygulama prosedürlerinin kapsamını belirler. “Comitology” olarak bilinen prosedürle, komisyon`a uygulama ile ilgili hükümlerde karar almasında bir komite yardım eder. Komite karar almadan önce ulusal yönetim birimleriyle iletişim kurar. Komisyon da her ülke için, ilgili tüzüğün uygulama kuralları ile ilgili mümkün olan en uygun koşulu sağlar.

⁷⁰ Komisyon`un Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA)`nın Oluşturulması İçin Konsey`e Teklif Dokümanı, Brüksel, 29.9.2004 COM(2004) 627 final 2004/0222 (CNS). s.2-3.

⁷¹ “IPARD Ajansı” olarak adlandırılan gelen bu kurumsal yapının ismi ilgili çevrelerce “Tarım ve Kırsal Kalkınma Ödeme Kurumu” olarak anılmaktadır. Bu sebeple çalışmanın ileriki bölümlerinde “IPARD Ajansı” yerine bu isim kullanılmıştır.

daha sonra denetlenmesi gibi ilave unsurları öngörmektedir. Bu çerçevede IPARD’la ilgili olarak uygulama ve programlama mekanizması şu şekilde oluşturulmalıdır:

(a) Programlama için fonların hangi tedbirlere yönelik projeler için, hangi koşullarda kullanılabileceğini gösteren bir Kırsal Kalkınma Planının hazırlanması, ve hazırlanan planın Komisyon’la müzakere edilerek onaylanması,

(b) Uygulama ve ödeme mekanizması için öncelikle bir Tarım ve Kırsal Kalkınma Ödeme Kurumunun kurulması, kurumun planda öngörülen tedbirlerin her birisi için ayrı ayrı olmak üzere akredite edilmesi ve projelere desteklerin verilmeye başlanabilmesi için ilgili tedbirle AB Komisyonu tarafından yönetim devrinin (conferral of management) gerçekleştirilmesi.

IPA’nın Kırsal Kalkınma bileşeni dışındaki diğer dört bileşeninde ilgili idari yapılar oluşturulana kadar, Merkezi Finans ve İhale Birimi (CFCU) aracılığıyla fonların kullanılması mümkün iken, IPARD kaynaklarının kullanılması için fonların yönetimin IPARD Ajansına devrine yönelik kararın alınmış olması gerekmektedir⁷².

Yukarıda bahsedilen programlama ve uygulama mekanizmasına yönelik düzenlemeler tamamlanmadan bu devir kararı alınmadığından, kırsal kalkınma projeleri için herhangi bir kaynak kullanılması mümkün olamamaktadır⁷³. Bu sebeple, Türkiye’nin IPARD kaynaklarını kullanabilmesi için en geç 2007 yılına kadar Tarım ve Kırsal Kalkınma Ödeme Kurumu ile ilgili yapılanmayı tamamlaması ve yetki devrini almış olması gerekmektedir.

1. IPARD Programlama Kapsamı

SAPARD çerçevesinde öngörülen kurallara benzer şekilde, yeni aday ülkelerin de kendi tarım sektörü ve kırsal alanların ihtiyaçları çerçevesinde birer “*Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Planı*” hazırlamaları ve Plan içerisinde IPARD kapsamında yer alan tedbirler seçilerek⁷⁴, bu kapsamda desteklenebilecek projelere ilişkin her türlü detaya

⁷² Katılım Öncesi Araç-Kırsal Kalkınma Bileşeni (Instrument for Pre- Accession- Rural Development (IPARD)), Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Tarım ve Balıkçılık Dairesi Başkanlığı, <http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/KATILIM%20ONCESI%20ARAC%20%20KIRSAL%20KALKINMA%20BILESENI.pdf>, Erişim Tarihi: 04.08.2005.

⁷³ Sapard Questions And Answers http://europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/back/qa_en.pdf (19.11.2002)

⁷⁴ IPARD kapsamındaki tedbirlerden ülkelerin öncelikleri belirlenerek, hangi tedbirlerin ilk aşamada daha uygun olacağına karar verilmeli ve bu tedbirler uygulamaya geçirilmelidir. Bu tedbirlerden mevzuatın

yer verilmesi gerekmektedir. Hazırlanacak olan “Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Planı” içeriğinde, uygulamada maksimum pozitif etkilerin gerçekleşmesi için SAPARD`a benzer biçimde, aşağıda sıralanan hususların detaylı bir şekilde yer alması gerekmektedir:

- (a) Mevcut durumun (farklılıklar, sorunlar, daha önce ayrılan kaynaklar, bunların etkileri vb.) rakamsal boyutuyla tanımı,
- (b) Sektör analizi esasında önerilen stratejinin tanımı, hedefleri, seçilen öncelikler ve coğrafik kapsamı,
- (c) Yukarıda belirtilen hususları geçerli kılan ön değerlendirmede yer alan sonuç ve tavsiyeler,
- (d) AB, ulusal kaynaklar, proje sahiplerinden sağlanacak kaynakları özetleyen gösterge niteliğinde bir finansman tablosu,
- (e) Planı uygulamak için seçilen tedbirlerin ve faydalanıcıların tanımı
- (f) İzleme ve değerlendirme gibi planın doğru biçimde uygulanmasını temin etmeye yönelik düzenlemeler,
- (g) Programın uygulanmasından sorumlu yetkili merci ve diğer sorumluların isimleri,
- (h) Yetkili merciler, organlar ile sosyo-ekonomik ve çevreyle ilgili tarafları birleştirmek için yapılan düzenlemeler ile bunlarla yapılan istişarelerin sonuçları.

Planda önceliklerin ve bu öncelikler altında desteklenecek tedbirlerin belirlenmesinde, sektör analizi büyük öneme sahiptir. Sektör analizinde, aşağıdaki bilgiler bulunmalıdır⁷⁵:

- (a) Sektördeki üretici/çiftçi, işleme sanayi, pazar ve ticaret ve hükümet politikalarındaki mevcut durumun tanımı,
- (b) Bunların AB standartlarına ulaşma düzeyinin analizi,
- (c) Geçmişteki eğilimler ve geleceğe yönelik muhtemel gelişmeler,
- (d) Sektör düzeyinde güçlü ve zayıf yanların tanımlanması,

uygulanması ve kırsal kalkınmayla ilişkili önceliklere odaklanıp, mümkün olduğunca az tedbirle ve sınırlı bir bölgede başlamak sonra genişletmek ve artırmak daha akılcı olacaktır. Tedbirlerin seçiminde pazar etkinliği, kalite ve sağlık standartlarını geliştirici ve kırsal alanda yeni iş imkanları yaratacak tedbirlere öncelik vermek yerinde olacaktır.

⁷⁵ CASQUILHO, Jorge,: Programming Rural Development, Sapard Unit, DG-Agri European Commission Ankara TAIEX sunumları, s.7.

(e) Sektör için tavsiyelerin yer aldığı sonuçlar.

Henüz hazırlık aşamasında olan IPA'nın Kırsal Kalkınma Bileşeni kapsamındaki tedbirlerin aşağıdaki gibi olması beklenmektedir⁷⁶:

1. AB standartlarında yeniden yapılandırılması ve durumlarının iyileştirilmesi için **çiftlik yatırımları**

2. AB standartlarında yeniden yapılandırılması ve durumlarının iyileştirilmesi için **tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasına yönelik yatırımlar**;

3. **Kırsal altyapının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi**;

4. Kırsal ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi;

5. Üretici grupları ;

6. Tarım-çevre ve hayvan refahı programları (pilot düzeyde);

7. Yerel ortaklıklar yoluyla yerel kırsal kalkınma stratejileri ve entegre kırsal kalkınma stratejilerinin ortaya konulması ve uygulanması için kırsal toplulukların hazırlanması (pilot düzeyde);

8. Eğitim ;

9. Teknik Yardım.

Hazırlanacak planda sektör analizi esas alınarak hangi alt sektörlerle öncelik verileceği, bu sektörlerde hangi faaliyetlerin ele alınacağı, bu faaliyetlere yönelik projeleri uygulayacakların kimler olacağı, projelerdeki ne tür harcamaların uygun olduğu, bunların seçim kriterlerinin neler olacağı gibi ayrıntılı hükümler ile uygulama kurallarına yer verilmesi gerekmektedir. Plan daha sonra bağımsız kişiler tarafından ön değerlendirmeye tabi tutulmakta, onların tavsiyeleri doğrultusunda nihai şekli verilen *plan*, AB Komisyonu ile müzakere edilerek, *program* adını almakta ve uygulamaya esas belge niteliği kazanmaktadır. IPARD'ın uygulanmasının, SAPARD uygulamasına benzer olması beklendiğinden, planı ve programı hazırlamak ve AB Komisyonu ile müzakere etmekten sorumlu bir Yönetim Otoritesinin (Managing Authority) (merciinin) belirlenmesi gereklidir. Şu aşamada bu merciinin önümüzdeki dönemde kurulacak olan

⁷⁶ MORTENSEN, Kaj :Pre-accession Assistance for Rural Development in Turkey, Head Of Sapard Unit, DG-Agri European Commission, Ankara TAIEX sunumları s.5.

plan ve politikaları belirleyici Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü bünyesinde oluşturulması düşünülebilir.

Programın izlenmesi için ayrıca ilgili kamu kurum ve kuruluşları, sosyal taraflar ve Avrupa Komisyonunun temsilcilerinden oluşan bir İzleme Komitesi kurulması gerekmektedir. İzleme komitesi esas itibarı ile yardımın ve uygulamanın etkinliği ve kalitesini temin etmekle yükümlüdür. Bu kapsamda İzleme Komitesi:

- (a) Her bir tedbire yönelik seçim kriterlerini gözden geçirir ve onaylar,
- (b) Belirlenen hedefler doğrultusunda ilerlemeleri izler,
- (c) Farklı tedbirler için belirlenen hedeflere ulaşılması olmak üzere, uygulama sonuçlarını inceler,
- (d) Komisyona gönderilmeden önce yıllık ve nihai uygulama raporlarını gözden geçirir ve onaylar,
- (e) AB fonlarının tahsisine yönelik herhangi bir Komisyon kararı ile ilgili her türlü değişikliklerle ilgili önerileri inceler ve kabul eder;
- (f) Belirlenen hedeflere ulaşılmasını hızlandıracak ve kolaylaştıracak uygun ayarlama ve düzeltmeler konusunda Tarım ve Kırsal Kalkınma Ödeme Kurumuna tavsiyelerde bulunur

2. IPARD Programı Uygulama Mekanizması

Merkezi Olmayan Uygulama Sistemi kapsamında aday ülkelerin kendi idari kapasitelerini geliştirmesi ve programın yönetimi ve kontrolünün ilgili ülkenin sorumluluğundaki bir kurum tarafından yapılması gerekmektedir. Bu çerçevede kırsal kalkınma için ayrılacak fonların kullanılması için Ulusal Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Programını uygulayacak bir Tarım ve Kırsal Kalkınma Ödeme Kurumunun kurulması zorunludur. Kurum, AB Ortak Tarım Politikası harcamalarının yapıldığı Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonunun Garanti Bölümünde öngörülen hesapların ibrasına yönelik işlemler (son denetim, hesapların ibrası ve uygunluğu kararı) gibi kapsamlı uygulamalardan sorumlu olmaktadır. İşlemler ve sorumluluklar FEOGA ile aynı olduğundan, kurumun üyelik sonrasında, FEOGA Ödeme Kurumu şekline

dönüştürülebilir⁷⁷. Burada özellikle dikkat edilmesi gereken husus, FEOGA'da hesapların ibrası sırasında bazı ödemelerin usulüne uygun olarak yapılmadığı tespit edildiğinde, usulsüz olan ödemelerin üye devletten geri alınması uygulamasıdır. Bu geri alınamadığı takdirde, ilgili ülkeye bir sonraki yılda yapılacak tahsisatlarda indirimle gidilmektedir. IPARD Fonları için de benzer bir uygulama söz konusu olacaktır.

a. Türkiye İçin IPARD Yönetim Mekanizması ve Uygulama Takvimi

AB Komisyonu tarafından halen hazırlık aşamasında olan IPARD'ın SAPARD uygulamalarıyla büyük ölçüde benzerlik göstereceği, bu bağlamda IPARD yönetim yapısının da ademi merkezîyetçi⁷⁸ yapı olacağı öngörülmektedir. Bu çerçevede;

(a) **Yetkili Otorite (Competent Authority)**⁷⁹; Hazine Müsteşarlığı bünyesinde yer alan “*Ulusal Fon*” olacaktır. Yetkili Otoritenin görevi, Kurumun yönetim, muhasebe, ödeme ve iç denetim ile ilgili yapısını ve bu birimlere ilişkin kural ve prosedürleri incelemek ve denetlemektir. Bu yapının temel fonksiyonu, Kurumun akreditasyonu vermek, izlemek ve gerektiğinde geri almaktır.

(b) **Tarım ve Kırsal Kalkınma Ödeme Kurumu (IPARD Ajansı)**⁸⁰; Kanun ile kurulacak olan bu kurum, IPARD programının mali ve teknik anlamda uygulanmasından sorumludur. Merkez ve bölge ofisleri olan kurumun oluşumunda ve işleyişinde ilgili bakanlık ve kurumların temsilcileri yer almalıdır.

(c) **Yönetim Otoritesi (Managing Authority)**⁸¹; Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bünyesinde oluşturulacak olan Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü olmalıdır. Bu birim, programın izlenmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili raporlama ve koordinasyondan sorumludur. Müsteşar veya müsteşar yardımcısının başkanlığında oluşturulması gereken yönetim otoritesi bünyesinde Kurumun başkanı ve başkan yardımcıları, Kırsal Kalkınma Genel Müdürü ve yardımcıları yer almalıdır.

⁷⁷ Guidelines For The Switch From Sapard To Postaccession Rural Development Instruments(2004-2006) http://europa.eu.int/comm/agriculture/rur/access/guide_en.pdf. (05.04.2004)

⁷⁸ 1266/1999 (EC) Sayılı Konsey Tüzüğü, md. 12 (2)

⁷⁹ 2222/2000 (EC) Sayılı Komisyon Tüzüğü, md. (4).

⁸⁰ 2222/2000 EC sayılı Komisyon Tüzüğü, md.(5). Yetkili Otorite'nin Görev ve Sorumlulukları.

⁸¹ 2222/2000 EC sayılı Komisyon Tüzüğü.md(7)

(d) **İzleme Komitesi (Monitoring Committee)**⁸²; Planın kabul edilmesinden sonraki ilk üç ay içinde kurulması gereken bu birim, program uygulamalarının etkin ve kaliteli olmasını sağlamakla yükümlüdür. İlgili kurum temsilcilerinden oluşan komite ilk toplantısında kural ve görev tanımlarını oluşturur⁸³.

(e) **Sertifika Organı (Certifying Body)**; Sayıştay tarafından yürütülebilecek olan bu birimin temel görevi, dış denetimi gerçekleştirmek ve kurumun yıllık hesaplarını denetlemek ve onaylamaktır.

b. Tarım ve Kırsal Kalkınma Ödeme Kurumu Yapısı

Tarım ve Kırsal Kalkınma Ödeme Kurumunun temel görevleri, proje başvuruların kabulü, programda belirlenen kriterler kapsamında projelerin seçimi, tahsisat ve ödemelerin onaylanması, ödemelerin yapılması, ödemelerin muhasebesi, proje öncesi ve sonrası kontroller ve raporlama olmalıdır. Kurum, personel sorumlulukları ve yaptıkları işler bakımından birbirinden bağımsız üç ana birimden oluşmalıdır, bunlar:

- 1- *Uygulama Birimi*
- 2- *Ödemeler Birimi*
- 3- *İç denetim, Hukuk ve Personel Birimi*

aa. Uygulama Birimi

Uygulama Birimi görev ve sorumlulukları arasında proje başvurularını kabul etmek, kayıt altına almak, değerlendirmeye tabi tutmak ve proje öncesi ve sonrası yerinde kontrolleri yapmak yer alır. Kurumun, en önemli görevlerinden olan projelerin değerlendirilmesi, seçme ve sıralama görevleri *Proje Seçim Komisyonları* tarafından yerine getirilir. Uygulama Birimi içinde yer alan bu komisyonlar tedbirler çerçevesinde desteklenecek projelerin, programda belirlenmiş olan kriterler kapsamında, seçim ve sıralamalarını yapar. Proje Seçim Komisyonları, uygulanan tedbir kapsamı göz önüne

⁸² Rural Development, Experience Of Lithuania Ministry of Agriculture, Republic of Lithuania, Ankara 2005, TAIEX Sunumları

⁸³ Annual Report of the SAPARD Programme, Estonia, s.27.

www.europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/countries/estonia/implement_ee.pdf . (02.03.2003)

alınarak, ilgili bakanlık ve kurumların temsilci(ler)sinden oluşturulur. Komisyonun diğer görevleri arasında, sözleşmelerin hazırlanması, devam eden ve tamamlanan projelerin denetiminin yapılmasının sağlanması ve sözleşmelerin sona erdirilmesi yer almaktadır.

bb. Ödemeler Birimi

Onaylanan ve yatırımı tamamlanmış olan projeler için, proje sahipleri tarafından beyan edilen ödeme talebinin geçerliliği ve uygunluğunun her bir ödeme öncesinde tespit edilmesi, ödeme taleplerinin kayıt altına alınması, değerlendirmeye tabi tutulması ve ödeme talebinin onaya gönderilmesi kararının verilmesi Ödemeler Biriminin temel sorumlulukları arasındadır. Ayrıca, ödemelerin zamanında yapılmasının ve uygun olarak muhasebeleştirilmesini temin eden ödemeler birimi, proje sahiplerinin banka hesabına paranın aktarılması için bankaya talimat verilmesi, faydalanıcının hesabına yapılan para transferiyle ilgili rapor hazırlanması ve ajansın diğer bölümlerine finansal bilgileri temin etmekle de görevlidir. Muhasebe görevi ile ilgili olarak, kurumun mali yükümlülüklerini yerine getirmede yeterli bir muhasebe sistemini sağlanması, tüm raporların zamanında ve belirli usul ve esaslarda hazırlanması, hesap kayıtlarının tutulması, mali kontrol yetkililerine mali raporların sunulması (3'er aylık ve yıllık), tüm bütçe ve mali kayıtların tutulması, IPARD kapsamında AB'den sağlanacak fonların kayıt altına alınması ve kurumun diğer organlarına mali bilgilerin temin edilmesi gibi görevleri mevcuttur.

cc. Bölgesel/Yerel Ofisler; bu birimlerin görevleri, proje evraklarının yararlanıcılara sunulması ve formlara ilişkin açıklamada bulunulması, proje başvuruları için gerekli duyuruların yapılması, projelerin kabulü, projelere ilişkin evraklarının ilk kontrolü, yararlanıcının kayıt altına alınması, işletme alanının yerinde kontrolü ve raporlarla birlikte tüm evrakların merkez ofise gönderilmesi işlemlerini yürütmektedir.

dd. Başvuru Yönetimi ; başvuru sahibinin, kurumun uygulama birimine standart başvuru formunu, iş planını ve diğer gerekli evrakları sunmasıyla başlar. İstenen tüm belgeleri bulunduran başvuru evrakları kabul edilir ve bir proje numarasıyla

kayıt altına alınır. Habersiz ve ani yapılan kontrollerle olumlu bulunan projeler için değerlendirmeye ilgili bulgular ve gerçek durumu gösteren bir rapor hazırlanır. Tedbir bazında tüm başvuruların yapılmasından sonra, kurumun genel müdür yardımcısının isteği ile Proje Seçim Komisyonu toplanır. Komisyon, proje başvuru formları, iş planları ve diğer evrakları inceledikten sonra uygun projeleri sıralamaya tabi tutar, seçer ve onaylar. Kurumun müdürü onaydan sonra hibe sözleşmelerini imzalar ve kabul edilmiş olan başvuru, proje yönetim birimine sevk edilir. Proje Yönetim Birimi bütün hibeye konu olan projelerin yönetimini icra eder. Bu birim destekle ilgili sözleşmeleri hazırlar ve imzalanmasını takip eder. Birim ayrıca, devam eden ve tamamlanmış projelerin beş yıl boyunca kontrolünden sorumludur.

ee. Mali Yönetim: Başvuru sahibi, standart form olan ödeme talep formunu doğru ve eksiksiz doldurarak kuruma sunar. Burada tüm harcamalarla ilgili belgelerin nüshaları yer alır. deme Birimi, tüm belgeleri ve belgelerin doğru ve eksiksiz olarak doldurulduğunu inceler. Zamanında sunulan evraklar kayıt altına alınır ve bilgilerin doğruluğunu teyit etmek amacıyla yetkililer tarafından başvuru sahibince sunulan veri ve belgelerin kontrolü, habersiz yapılan denetlemelerle tespit edilir. Kontrollerden sonra, yetkili tarafından bir denetim raporu hazırlanır. Tahakkukla ilgili bütün belgeler teknik değerlendirmeden sorumlu olan ilgili birimine sevk edilir. İlgili birim tarafından ödeme emri hazırlanır ve verilecek hibe miktarı belirlenir. Kabul edilen hak edişler ve ilgili tüm belgeler demeler Biriminin ilgili dairesine sevk edilir. Bu birimce Ulusal Fon tarafından hangi aplikasyon temelinde IPARD fonları Kurumun banka hesabına transfer edileceği ile ilgili bir tahakkuk zeti hazırlanır. Maliye ve Muhasebe Dairesi'nin ödeme birimi fondan karşılanacak miktarı başvuru sahibince açılan hesaba transfer eder. Tablo.2.1.Tarım ve Kırsal Kalkınma Kurumunun, başvuru belgelerinin doldurulması, iş planları ve diğer evrakların kuruma teslim edilmesinden hibenin yararlanıcının hesabına transferine kadar olan uygulama şemasını göstermektedir.

Mali yönetimde dikkat edilmesi gereken konuların başında; sunulan projelerin fizibilite ve iş planlarının dikkatle hazırlanmış olması, ekonomi ve maliyet analizlerinin yapılmış olması ve projeler arası fonlama açısından çakışmalar olmaması için kontrol

yapısının geliştirilmesi önemlidir. Uygulanan finansman modeli, ortak finansman modelidir⁸⁴.

AB fon kaynaklarının kullanılabilmesi için Planda yer alan her bir tedbirle ilgili olarak, Komisyon Kararı ile kuruma yönetim devrinin yapılması gerekmektedir. Bu kararın verilebilmesi için, kurumun ilgili tedbirler konusunda akredite olması ve Akreditasyon için, Yetkili mercinin yani Ulusal Yetkilendirme Görevlisinin (UYG - National Authorization Officer) belirlenmesi gerekmektedir. Sistemde UYG'nin görevleri, IPARD kurumunun idari, ödeme, kontrol ve muhasebe işlemleri ile projelerin seçimi, ihalesi, sözleşmelerin yapılması ve satın alma kurallarını içeren yapılarının AB tarafından belirlenen kriterler çerçevesinde inceleyerek akredite etmek; program süresince akreditasyon kriterlerinin uygulanmasını izlemek; topluluk katkısı fonların bütün mali sorumluluğunu üstlenmek ve Komisyona yıllık muhasebe kayıtlarını göndermektir. UYG aynı zamanda tasdik (onama) kuruluşunu belirlemek durumundadır. Kurumdan bağımsız olan bu kuruluş Kurumun ve IPARD Euro hesabının yıllık hesapları ile ilgili belge düzenlemek, yönetim ve kontrol sistemlerinin yeterliliği konusunda yıllık rapor sunmak ve fonlara ilişkin ortak finansmanı doğrulamakla yükümlüdür.

c. Tarım ve Kırsal Kalkınma Kurumunun Akreditasyonu ve Yönetimin Devri (Conferral of Management) Süreci

UYG denetim listesini hazırlamakta, IPARD ve Ulusal Fon'un çalışma usul ve esasları ile yapısı incelenmektedir. Kurumun ve Ulusal Fonun ön akreditasyon raporu

⁸⁴ IPARD kapsamında desteklenecek projelere ayrılacak kaynakta proje sahiplerinin yapacakları katkı oranları da değişmektedir. IPARD'daki temel kural, IPARD kaynaklarının projelere yapılacak kamu katkısının en fazla %75'i olmasıdır. Kamu katkısı ise projelerin mahiyeti ve faydalanıcılara göre değişmektedir. Örneğin proje sahibi (faydalanıcı) bir çiftçi veya özel sektör kuruluşu ise, proje bedelinin %50'si kamu katkısı şeklinde finanse edilmektedir. Yani proje maliyetinin yarısı proje sahibi tarafından karşılanırken, diğer yarısı için kamu katkısı (ki bunun %75'i IPARD, %25 ulusal bütçe kaynakları) şeklinde finanse edilmektedir. Uygulamadaki temel ilkelerden birisi, projeler için verilecek kamu katkısının (IPARD+ulusal bütçe) proje tamamlandıktan sonra yapılmasıdır. Yani proje sahibi, projesi Kabul edildikten sonra gerekli yatırımı yapmakta, desteği ise projeyi tamamladıktan sonra yapacağı ödeme talebi sonrasında geri alabilmektedir. Bu özellikle sektörde proje yapmak isteyenlerin, projeye başlamadan önce gerekli mali kaynaklara sahip olması gerektiği anlamına gelmektedir. Birçok konuda özellikle çiftçilerin bu yatırımları tamamlamak için yeterli kaynağı olmayacağı göz önüne alınarak, bu projelerin başlatılması ve tamamlanması için onlara kredi gibi birtakım finansman kolaylıklarının sağlanması gerekmektedir.

uluslararası kabul gören denetim standartları esasında bağımsız bir kuruluş tarafından hazırlanmalıdır. Bu tamamlandıktan sonra, UYG kendi denetimini de yaparak, Kurumu akredite etmektedir. Akreditasyon kararı Komisyon'a gönderildikten sonra, Komisyon tarafından yapılacak değerlendirmeler sonrasında fonların yönetimi devri kararı alınmaktadır. AB Komisyonu'nun ülkemize yapmış olduğu ziyaret ve IPARD programının açıklandığı seminerler kapsamında, Komisyon tarafından önerilen Tablo.2.2.'deki akreditasyon takvim önerisine uyulması zaman kaybına izin vermeyecektir. Akreditasyon sırasında dikkat edilen temel hususlar kısaca aşağıdaki gibidir:

- (a) Projelerin kabulü, seçimi, ödeme onayları, ödemelerin yapılması ve harcamaların muhasebesi gibi konularda çalışan personelin ve birimlerin görev ve sorumluluklarının birbirinden ayrı olması,
- (b) Yapılan işler için yazılı prosedürlerin varlığı,
- (c) Gözetim, eğitim ve bürokratik işlemler
- (d) Her türlü onayın kontrol listeleri ve destekleyici belgeleri esas alması,
- (e) Başvuru ve ödeme taleplerinin sadece yeterli denetimlerden sonra kabul edilmesi,
- (f) Başvuruların zamanında işleme konulması,
- (g) Bilgisayar sistemine erişimin kontrol edilmesi ve korunması,
- (h) Tahsisat ve ödemelerin gerçekleştirilmesi için muhasebe ve hesaplara giren her bir kalem için tam bir denetim zinciri oluşturulması,
- (i) İç denetim,
- (j) Satın alma kuralları (kamu, özel),
- (k) Görevlerin devri (ödemeler ve muhasebe işlemleri hariç),
- (l) Usulsüzlükler dahil olmak üzere, alacakların fark edilmesi ve kaydedilmesine ilişkin sistem,
- (m) Faydalanıcılar için tanıtım ve kılavuzlar,
- (n) Uygun bir raporlama sistemi.

Fon kaynaklarının kullanımına yönelik olarak kapsamlı mali yönetim kurallarının bulunması gerekmektedir. Bunun için projelerin yaşama kabiliyetinin bulunması (fizibilite çalışmaları ve iş planı), başta ekonomik ve maliyet etkinlik konusu olmak üzere uygun mali yönetim prensiplerinin bulunması, farklı fonların aynı projelere

yönlendirilmesini engellemek için gerekli kontrol mekanizmasının kurulu olması gerekmektedir.

3. IPARD Pogram ve Uygulama Mekanizmasına İlişkin Genel Öneriler

- (a) Kurum prosedürlerinin şeffaf olması, hem programın ilerlemesi hem de AB kriterlerine uyum açısından önem arz etmektedir. Bu konudaki ciddi yaklaşımlar, uygulama öncesi ve sonrası olası sıkıntıları en az seviyelere indirecektir.
- (b) Hazırlanacak olan kırsal kalkınma stratejisi ile programın genel hedefleri, öncelikleri ve özellikle alınacak olan tedbirlerin birbiri ile tamamen uyumlu ve aynı doğrultuda olmasına dikkat edilmelidir.
- (c) SAPARD ülkelerinde ortaya çıkan bir sorunlardan biri olan bürokratik karmaşıklık ve uzun başvuru ve kabul süreçlerinin, ülkemizde de yaşanmaması için gerekli önlemler alınmalıdır. Bu çerçevede, basit ve anlaşılır başvuru formları hazırlanmalı, küçük ölçekli projelerden kompleks iş planları istenmemelidir.
- (d) Bölgesel bazlı analizler ve değerlendirmeler, çiftçilerin, yerel ortaklıkların, ekonomik ortaklıkların ihtiyacı temelinde yapılmalı, kararlar, alttan-yukarıya yaklaşımıyla alınmalıdır.
- (e) Proje seçim kriterleri, yalnız yönetim ile ilgili değil aynı zamanda kalite odaklı olmalıdır.
- (f) Kamu yetkilileri, danışmanlık hizmeti veren kuruluş ya da kişilerin kaliteli iş çıkarmalarını ve bu sayede de çiftçilerin korunmaları, aynı zamanda, yapılan fizibilite çalışmalarının, hesaplamalarda tutarsızlıkların önüne geçmek için ekonomistlerce de incelemeye tabi tutulmasını sağlamalıdır.
- (g) Proje sahiplerine kredi olanakları sağlamaları için bankalar, programın işleyiş ve uygulamalarından haberdar edilmeli, bu kurumlarla yakın ilişki içinde bulunulmalıdır.
- (h) Bölgesel ofislerin iş yükünü azaltmak için, özellikle kırsal alanlardaki çiftçi, işletme ve kooperatiflere bilgi sistemleri, internet, windows, v.s gibi konularda eğitim olanakları geliştirilmelidir.

- (i) Potansiyel başvuru sahiplerine, başarılı proje örneklerinin internet veya broşür olarak dağıtılması, kaliteli proje sayısındaki artışa katkı sağlayacağından, bu konunun göz ardı edilmemesi gerekir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE İÇİN IPARD TEDBİRLERİ KAPSAMI VE UYGULAMA ÖNERİLERİ

I. KIRSAL KALKINMA PLANI TEDBİRLERİ İÇERİĞİ

Avrupa Birliği'ne aday ülkeler, hazırladıkları kırsal kalkınma planlarına kendi ülke ihtiyaçlarına göre belirledikleri SAPARD tedbirlerini dahil etmişlerdir⁸⁵. Bu tedbirler AB Komisyonu tarafından belirlenen tedbirler arasından seçilmiştir. Ülkeler bu tedbirlerden hangilerini ve kaç adedini seçecekleri konusunda serbesttirler. Ancak seçilen tedbir sayısı ve tedbirlerin uygulanacağı bölgelerin genişliği akreditasyon sürecini etkilemektedir. Seçilen bu tedbirlerin ülkenin tamamında mı yoksa belli bir bölgesinde mi uygulanacağı, kırsal kalkınma planını içerisinde ülke tarafından belirlenmektedir. Genellikle on bir başlıkla hazırlanan tedbirlere ilişkin genel tanımlamalar, değerlendirmeler ve uygulamalara ilişkin bilgiler aşağıda açıklanmıştır. II. Bölümde ise bu açıklamalar ışığında Türkiye için IPARD Kırsal Kalkınma tedbirlerinden önemli tedbirlerin nasıl hazırlanması gerektiğine ilişkin detaylı öneriler verilmiştir⁸⁶.

(a) Giriş - Mevcut Durum ve Hedef -

Kırsal Kalkınma Planında tedbirin içeriği “*Rationale*” veya “*Introduction*” (Giriş) ile başlar. Bu bölümde genel olarak ülkelerin, neden bu tedbiri seçtikleri, bu tedbirle ilgili ülkedeki mevcut durum ve bu tedbirin, planın genel amacına olan katkıları değerlendirilir. Bu tedbirin kapsadığı alt sektörler bu başlık altında açıkça belirtilir. Ayrıca, sektörlere yönelik SWOT analizleri bu kısımda yer almalıdır. Tedbir

⁸⁵ Gaps and limitations of The Rural Development Plans,s.2: www.iucn-ce.org.pl/documents/iucn_rdp.pdf (14.04.2005)

⁸⁶ Bu bölümde SAPARD'ı uygulayan tüm ülkelerinin planları kapsamındaki “tedbirler” başlıklı konuları incelenmiş ve Türkiye için IPARD'da yer alan tedbirlerden üç önemli tedbirin kapsam ve uygulamaya yönelik içerikleri öneri şeklinde sunulmuştur.

kapsamında, AB'ye uyum sürecinde sektörde yapılması gerekenler ana hatları ile bu bölümde belirlenir.

(b) Tedbirin Diğer Tedbirlerle olan İlişkisi

İlgili tedbirin, kırsal kalkınma planındaki diğer tedbirlerle ve ülkenin uyguladığı diğer programlarla olan ilişkisine bu bölümde değinilmelidir.

(c) Genel Amaçlar (Overall Objectives)

Tedbir kapsamındaki tüm alt sektörlerin “genel” amaçlarının ve tedbirin “özel” amaçlarının yer aldığı bölümdür. Genel amaçlar, AB'ye uyumu öne çıkaran, halk sağlığı, ürün kalitesi, çevrenin korunması v.b amaçları hedefleyen nitelikte belirlenmelidir. Bu kısımdan sonra tedbirin içeriği farklı biçimlerde oluşturulabilir. İstenirse alt sektörler üst başlığı altında, uygulanabilir yatırımlar, alt sektörel amaçlar, etkinlik ve performans kriterleri, başvuru koşulları gibi başlıklar eklenebilir, istenirse alt sektörler ayrı ayrı, uygulanabilir yatırımlar, başvuru koşulları ve performans kriterleri gibi üst başlıklar altında incelenebilir.

(d) Uygun Yatırımlar (Eligible Expenditures)

Bu bölümde tedbir kapsamında hangi tip yatırımlara destek verileceği belirtilmelidir. Belirlenen yatırımlar dışındaki yatırımlara destek verilmeyeceği için bu kısım, sektör ihtiyaçlarına yönelik olmalıdır. Bu kapsamdaki yatırımlara örnek olarak “işleme fabrikalarının inşası ve/veya yenilenmesi”, “mühendislik, mimarlık, danışmanlık harcamaları”, “yeni ürünler için ekipman alımı” verilebilir. Programda, hangi yatırımların desteklenmeyeceği de bu bölüme ilave açıklama olarak verilmelidir; “Arazi, ikinci el makine, ekipman ve bina alımı” gibi.

(e) Yardım Miktarları

Tedbir kapsamındaki projelere yapılacak yardım miktarları bu bölümde belirtilir. Projelere yapılacak yardımların yüzde kaçının proje sahibi, yüzde kaçının AB ve kamu

tarafından finanse edileceği, yapılacak yardımların üst ve alt sınırı yine bu bölümde tablolarla açıklanmalıdır. Alt sektörlere ve projeden yararlanacaklara göre yapılacak katkı miktarı değişik oranlarda belirlenebilir.

(f) Yararlanıcılar

İlgili tedbirden yararlanacak çiftçi, özel sektör, kamu, kooperatifler v.s. yararlanıcıların kimler olduğu belirtilir.

(g) Yardım Alma Koşulları

Proje sahiplerinin, yardımlardan faydalanabilmeleri için sahip olmaları ve yerine getirmeleri gereken şartlar bu kısımda belirlenir. Planın veya tedbirin ekinde ise bu şartların detayları ve ayrıntıları belirtilir. “Projenin çevresel etkisinin olumsuz olmadığını gösteren Çevre ve Orman Bakanlığından alınan onay”, “İşletmenin ekonomik ömrünün ve yeterliliğinin belli bir düzeyde olması”, “Ulusal Veterinerlik ve hayvan refahı şartlarına uygunluk belgesi” gibi.

(h) Seçim, Derecelendirme veya Öncelik Kriterleri

Hangi projelere öncelik verileceği genel hatlarıyla bu bölümde belirtilir. “Ton başına üretimde maliyeti düşürücü yatırımlar”, “Çevre korunmasının geliştirilmesi yatırımları” gibi. Hangi projelerinin seçileceğinin belirlenmesi için bakılacak kriterler ve bu kriterlerin seçim üzerindeki ağırlıkları bu bölümde belirlenir. Belirlenen kriterler toplamı “100” olacak şekilde puanlanır. Toplamda proje kaç puan almışsa diğer projeler ile karşılaştırılır ve finansal desteğın yapılıp yapılmayacağına karar verilir. Ancak bu kısımda sadece genel seçim kriterleri verilip detaylar, kriterler ve puanlar kurumun akredite olmasından önce açıklanacak şekilde daha sonraya da bırakılabilir.

(i) Yönetim

Yararlanıcıların hangi prosedürleri izleyerek proje başvurularını yapacakları ve hangi kurumların bu süreç içinde gerekli düzenlemeleri ve sürecin yönetimini üstlenecekleri genel hatları ile bu kısımda açıklanmalıdır. Projelerin teknik değerlendirmesinin kim veya kimler tarafından yapılacağı, oluşturulacak kurumların yerel uzantıları, hijyen, veterinerlik, hayvan refahı, çevre etkisi gibi onayları kimin vereceği gibi açıklamalar bu bölümde belirlenmelidir.

(i) İzleme, Değerlendirme veya Sonuç Göstergeleri

Yararlanıcılara yardım yapıldıktan sonra; yararlanıcılar tek başlarına, kontrol edilmeden bırakılamazlar. Yardım aldıkları projelerin sonuçları, belirlenen kriterlere göre izlenir ve değerlendirilir. Belirlenecek göstergeler; izleme göstergeleri, çıktı göstergeleri, sonuç göstergeleri veya finansal göstergeler gibi farklı başlıklar altında değerlendirilebilir. Çıktı göstergesine örnek “Alınan ve onaylanan başvuru sayısı”, sonuç göstergesine örnek “HACCP sistemine geçen firma sayısı”, finansal göstergeye örnek olarak “Ortalama yardım miktarı” verilebilir.

Tedbir çerçevesindeki tüm bölümler mantıksal bütünlük ve birbiri ile uyumlu şekilde verilmelidir. Başlıkların sırası ve isimleri konusunda zorunluluk yoktur ancak son üye ülkeler planlarında genel olarak bu başlıkları ve sırayı kullanmışlardır. Her ülke kendi özel durumuna göre tedbir ve bu tedbir içindeki alt tedbirleri belirlemiştir.

“Tedbirler” konusu, tarımsal ve kırsal kalkınma planının, tümü içerisinde yaklaşık üçte birini oluşturmaktadır. Tedbirler dışındaki diğer konular, genel itibariyle ülkelerin mevcut kırsal ve tarımsal verilerini içermektedir. Plan içerisinde olması gereken tedbirler dışındaki diğer konu başlıklarının Bakanlığımızın diğer ilgili birimlerince oluşturulmasında zorluk çekilmeyecektir.

II. TEDBİRLER KAPSAMI VE HAZIRLIK ÖNERİLERİ

AB'nin kırsal kalkınma politikalarının ana ayağını oluşturan “tedbirlerin uygulamaya geçirilmesi” konusu, Türkiye'nin de önemle üzerinde durması gereken sektör ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tutarlı ve AB Komisyonu'nun öngördüğü formatta hazırlanması gereken detaylı metinler olacaktır. Yeni üye ve yakın gelecekte

(2007) üye olacak aday ülkelerin programları göz önüne alınarak, Türkiye için IPARD tedbirlerinden üç önemli tedbir uygulamaya yönelik olarak incelenmiştir. Bunlar Tarım İşletmelerine Yatırım, Tarım Ürünleri İşleme ve Pazarlamanın Geliştirilmesi ve Kırsal Altyapı tedbirleridir. Desteklenecek faaliyetler listelerindeki yatırım kalemleri ve başvuru kriterleri SAPARD ülkelerinin planları ve çıkarılan yönetmelikleri göz önüne alınarak hazırlanmış olup, metin içinde boş bırakılan sayısal değerlerin, ülkemiz genelindeki tarım işletmelerine ilişkin net rakamlar çıkarıldıktan sonra yazılmasının daha uygun olduğu düşünülmüştür.

A. TARIM İŞLETMELERİNE YATIRIM TEDBİRİ

1. Mevcut Durum Analizi ve Hedef

Tedbirin Programın Genel Hedefine Yapacağı Katkı:

Tarım, Türkiye'deki toplam istihdamın yaklaşık %33'ünün ana gelir kaynağını oluşturmaktadır. Ülkemizdeki yüksek oranlı bu meslek grubunun tarım sektöründe istihdam ediyor olması, tarımın sosyal ve ekonomik önemini artırmıştır. Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik süreci, diğer tüm sektörlerde olduğu gibi, tarım kesiminin de mevcut sosyal ve ekonomik yapısını değiştirecek, tarım ürünleri üretim, pazarlama, ihracat, v.b. koşullarını derinden etkileyecektir. Türk tarım ürünleri işleme ve pazarlanmasına ilişkin rekabet gücünün yükseltilmesi, işletmelerin sıkı AB hijyen, hayvan refahı, bitki sağlığı ve çevre müktesebatına önemli ölçüde uyum sağlamasıyla eşzamanlı olarak gerçekleşecektir. Zor ve büyük yatırımlar isteyen bu değişim, tarım işletmelerinin altyapı sorunlarının çözülmesi ve teknolojik üretim sistemlerine olan ihtiyaçlarını karşılamakla mümkündür. Kırsal kesimlerden daha büyük ve gelişmiş şehirlere olan ve her geçen gün artan göç, tarımla uğraşan kesimin nüfus yapısını da önemli ölçüde etkilemektedir. Genç çiftçi adayları, yetersiz çalışma ve yaşam şartları, belirsiz ve düşük gelir düzeyi v.b. nedenlerle tarım sektörüne sıcak bakmamakta veya bu sektöre girmekten endişe duymaktadırlar.

Küçük ve parçalı yapıları tarım işletmeleri, Türk tarım sektöründeki baskın yapıyı oluşturmaktadır. İşletmelerin sadece %16.65'i 10 ha'dan büyük işletme ölçeğine

sahiptir. Birçok işletmede tarımsal mekanizasyon verimli ve yeterli iş gücünü ortaya koymakta zorlanmaktadır. Bu durum, ürün verim ve kalitesinin düşük olmasına ve buna bağlı olarak istikrarsız ürün fiyatlarının pazara hakim olmasına sebep olmaktadır. Hayvancılık sektörü de benzer sıkıntılar içindedir; az sayıdaki işletmeler dışındaki birçok işletme, tam mekanize olamamış, ekipman ve teknolojileri eskimiş, yetersiz ve düşük kaliteli üretimle sonuçlanan bir süreç yaşamaktadır.

Özellikle hayvancılık sektörü ve bitkisel üretim yapan işletmelerin çoğu, eskimiş traktörler, verimsiz ve zamanın gerisinde kalmış makineler ile çalışmakta, modern tarımsal mekanizasyon ve ekipman bakımından yetersiz kalmaktadır. Sayılan tüm bu olumsuzluklar ve kısıtlı imkanlar sebebiyle, tarım sektörü, işleme ve pazarlama alanlarında, AB Ortak Tarım Politikasının yüksek rekabet seviyesine ulaşmada ve Avrupa Birliğinin sıkı hayvan refahı, gıda, veterinerlik, bitki sağlığı ve çevre standartlarına uyum sağlamada zorluklarla karşı karşıya kalacaktır.

Tarımdaki sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak, büyük ölçüde tarımdaki rekabet gücünün artırılmasına ve dolayısıyla tarım işletmelerinin yeniden yapılanmasına ve modernizasyonuna bağlıdır. Modernizasyondan kasıt, tarım işletmelerindeki tarımsal mekanizasyon kalitesinin yükseltilmesi, daha geniş yelpazeli pazar yönelimi, hayvan refahı ve bitki sağlığı standartlarının sürdürülebilirliği, tüketicinin korunması ve çevre ile ilgili AB müktesebat yükümlülüklerinin yerine getirilmesidir. Uygulanacak bu tedbirle, tarım işletmelerine yapılacak olan modern üretim teknoloji yatırımları, tarımsal üretim girdileri üzerinde önemli ölçüde olumlu etkiler gerçekleştirecek ve dolayısıyla üretim maliyetlerinin azalmasında büyük rol oynayacaktır. Yatırımların desteklenmesindeki diğer bir önemli sonuç ise işletmelerdeki çalışma koşulları kalitesinin yükseltilmesidir.

Bu tedbirin amaçlarından ilki, tarım ürünleri kalitesini artırmak, iç ve dış pazarlara yönelik optimum kalitedeki sürdürülebilir ürün üretimini yakalamaktır. Amaçlanan ikinci hedef ise, orta ölçekli tarım işletmelerinin rekabet gücünün artırılmasıdır. Bu amaçla, bu tedbir altındaki yatırım desteklemeleri, *süt ve süt ürünleri sektörü*, *et ve et ürünleri sektörü*, *damızlık hayvan yetiştiriciliği sektörüne* verilmelidir.

Sözü edilen bu sektör grupları, AB müktesebatının veterinerlik, gıda, hayvan refahı standartlarına⁸⁷ uyum önceliği yüksek öneme sahip sektörlerdir. Süt ve et ırkı damızlık hayvan yetiştiriciliği sektörüne yapılacak olan desteklemeler, hayvan refahı ve hijyen koşullarının iyileştirilmesi, dolayısıyla ürün kalitesinin artmasında olumlu etkiler gerçekleştirecektir. Bu destekleme, ulusal düzeyde süt üretiminin artışında etkili olmayacaktır. Çünkü, küçük yapıli işletmeler (örn.3-5 süt ineği olan üreticiler) mali yardımın ön koşulu olan “*mevcut ilgili ulusal mevzuata uyum zorunluluğu*” şartını yerine getiremeyeceğinden mali yardımlardan fayda sağlayamayacak, dolayısıyla daha büyük işletmelere göre ürün kalitesi ve rekabet gücü azalacağından, orta ve uzun vadede pazara yönelik üretimi gerçekleştiremeyecektir. (aile içi tüketime devam edebilir). Sadece belirli ölçüdeki süt ve et üretimi yapan işletmeler desteklenecek ve bu sayede de bu işletmelerin üretim kalite standartları yükseltilmiş olacaktır. Ayrıca çevre dostu uygulamalar, 91/676/EEC sayılı nitrat yönetmeliğinin (Tarımsal Kaynaklı Nitrat Kirliliğine Karşı Suların Korunması Yönetmeliği, 18 Şubat 2004) uygulanmasına da katkı sağlamış olacaktır.

Bu sektörlerin yanısıra, çok yıllık bitki, yağlı tohumlu bitkiler, pamuk, tütün ve çay üretimi yapan sektörlerle yapılacak olan yatırım yardımı desteklemeleri, bitki sağlığı standartlarının yükseltilmesine yardımcı olacaktır. İşletmelerin sulama yapılarındaki iyileştirmeler, özel makine ve ekipman alımları, depolama standartlarının uygulanması, AB norm ve standartlarına uygun kurutma ve paketleme teknolojilerinin kullanılması gibi birçok faktör, dolaylı olarak üretim maliyetlerinin düşmesini sağlayacaktır. Hedeflenen bu olumlu gelişmeler, çiftlik gelirlerinde ve çalışma koşullarında olumlu etkiler gerçekleştireceğinden, genç çiftçi adaylarının ve yerli ve yabancı yatırımcıların bu sektöre olan ilgilerini artıracaktır.

2. Tedbir Kapsamında Güçlü, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler (SWOT Analizi)

⁸⁷ Gıda ile ilgili temel düzenlemeler: 89/397/EEC, 93/99/EEC;93/43/EEC, 89/107/EEC, 89/109/EEC, 315/93/EEC, 79/112/EEC, 92/46/EEC, 89/437/EEC, 91/493/EEC, 91/492/EEC, 92/116/EEC, 64/433/EEC. Hayvanların Korunmasına Yönelik temel düzenlemeler: 91/628/EEC; 93/119/EEC; 78/923/EEC; 88/166/EEC; 91/629/EEC; 91/630/EEC; 94/96/EEC; 88/306/EEC; 86/609/EEC ve AB Çevresel Etki Değerlendirmeleri ile ilgili Düzenlemeler.

Tablo 3.1., tedbir kapsamında Türkiye'nin içinde bulunduğu sorunlar ile bu sorunların çözümü için Güçlü, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditlere ilişkin genel bir değerlendirmeyi içermekte, bazı önemli sonuçlara ulaşılmaktadır. Burada bu özelliklerin ortaya çıkarılması, politika belirlemek, gerekli önlemleri almak ve bu önlemleri uygulamaya aktarmak açısından önem taşımaktadır⁸⁸.

Tablo. 3.1. GZTF Analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> (a) Geniş yelpazeli ve kaliteli sanayi ürünü ve inşaat sektörü (b) Birçok ürün desenine hitap eden kaliteli toprak, uygun iklim koşulları (c) İyi kalitede hayvan genetik potansiyeli (d) Nispeten ucuz işgücü (e) Uzun süreli ve geçmişi eskiye dayanan tarım bilgi ve deneyimleri 	<ul style="list-style-type: none"> (a) İşletmelerin sulama, gübreleme, temizleme, yemleme sistemlerinin zamanın gerisinde olması (b) İşletmelerdeki altyapı eksikliği, düşük eğitim seviyeleri, ürün işleme tekniklerinin yetersiz verimde ve eskimiş olması (c) Yetersiz sağlık ve hijyen koşulları (d) Kontrolsüz ve sağlıksız ortamlarda hayvan kesim haneleri (e) Çiftliklerin profesyonel üretimden uzak oluşu (f) Çiftliklerin küçük ölçekli oluşu, tüketime dönük üretim yapmaları (g) Teknolojisi yetersiz tarımsal mekanizasyon ve ekipmanlar (h) Eski, standartlardan uzak hayvan barınakları (i) Yüksek üretim maliyetleri (j) Yetersiz tarım işletmeleri yapısı(hijyen,sağlık ve kaliteli üretimde sıkıntılar) (k) İşletmelerdeki çalışma koşulları kalitesinin düşük olması
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> (a) Düşük faizli kredi imkanları ve düşük enflasyon (b) Hayvan refahı ve çevresel konulara ilişkin kamu destekleri ve kamu bilinci (c) AB yükümlülüklerinin uygulanması için destekler (d) AB standartlarını yakalayan üreticilerin pazar fırsatlarının artması (e) Katma değeri yüksek ürünlerin pazara giriş olanaklarının genişlemesi 	<ul style="list-style-type: none"> (a) Kırsal kesim ve tarım kesiminin düşük mal alım gücü (b) Yabancı üreticilerin yüksek rekabet gücü

⁸⁸ Tarım işletmelerine Yatırım Tedbirine ilişkin GZFT analizleri; 29 Kasım - 1 Aralık tarihlerinde gerçekleştirilen "II.Tarım Şurası Çalışma Belgesi"nden, Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu tarafından hazırlanan ve 2002 yılında basılan "Avrupa Birliğine Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu"ndan ve ilgili makale, dergi ve diğer bilgi kaynaklarından derlenerek oluşturulmuştur.

3. “Tarım İşletmelerine Yatırım” Tedbirinin Genel Amaçları:

Bu tedbir, süt ve süt ürünleri üretimi, et ve et ürünleri üretimi ve damızlık hayvan yetiştiriciliği sektörlerinin kalite ve üretim tekniklerinin yeni teknolojik yatırımlar yoluyla desteklenmesini ve buna bağlı olarak rekabet gücünün yükseltilmesini hedeflemektedir. Genel amacı itibariyle, tarımla uğraşan kesimin gelir seviyesinin artırılması, üretim maliyetlerinin düşürülmesi, yaşam ve çalışma koşullarının optimum seviyeye çıkarılması bu tedbirin öncelikleri arasında yer alır. Bu çerçevede, aşağıda sıralanan amaçların başarılmasında bu alt tedbirin rolü önemlidir:

- (a) Tarım ürünlerinin kalitesinin yükseltilmesi yoluyla, tarım işletmelerinin rekabet gücünün artırılması,
- (b) Modern tarım teknolojilerinin kullanımı ve enerji tasarrufu sağlayan modern tarımsal mekanizasyonunun kullanımı yoluyla üretim maliyetlerinin düşürülmesi,
- (c) Türk tarım sektörünün iç ve dış pazarlara yönelik kaliteli üretimi gerçekleştirmesi ve rekabet gücünün artırılması
- (d) Üretim tekniklerinin modernizasyonu,
- (e) Çevre, hijyen, sağlık ve hayvan refahı standartlarının AB standartları seviyesine yükseltilmesi,
- (f) Çevre dostu üretim tekniklerinin uygulanması ile çiftlik kirlenmelerinin önlenmesi ve 91/676/EEC sayılı direktif uygulamalarının hayata geçirilmesi,
- (g) AB hijyen standartlarının süt ve et işleme sektörlerine uygulanması,
- (h) 1257/99/EC sayılı tüzüğün II. Başlık, kırsal kalkınma önlemleri (tedbirleri), bölüm 1; tarımsal işletmelerde yatırım; madde 4 ve madde 5'e uyumunun gerçekleştirilmesi.

Uzun vadede hedef, tarım işletmelerinin iç ve dış pazar odaklı, AB standartlarına uygun üretimlerini başarmalarında yardımcı olmak, AB üye ve aday ülkeleri orijinli makine, ekipman ve teknolojilerin tarım sektöründe de kullanımını sağlamak (*Topluluk Tercih ve Tek Pazar İlkesi*) ve ilk tarım ürünleri üretimi sektörünü yatırımlar yoluyla desteklemek olacaktır.

4. Tedbirin Diğer Tedbirlerle Olan İlişkisi:

Çiftçilere ve tarım işletmelerine yapılacak olan yatırım yardımları ile satın alınacak olan yeni makine ve ekipmanlar, daha iyi üretim koşulları, yüksek üretim kalitesi ve üretim maliyetlerinin düşmesinde büyük rol oynayacaktır. Sayılan tüm bu faktörler “*Tarım Ürünleri İşleme ve Pazarlanmasının Geliştirilmesi*” tedbirinin uygulanmasında ve Türk Tarımının genel rekabet seviyesinin yükseltilmesine katkıda bulunacaktır.

5. Alt Tedbirler Kapsamı

a. Süt ve Süt Ürünleri Sektörünün Desteklenmesi

Bir süt sığırcılığı işletmesinin başarısı, yeterli ve ucuz yem, yüksek verimli inekler, yetenekli ve bilgili bir işletmeci ile düzenli bir çiğ süt pazarının varlığına bağlıdır. Türkiye`de 4000 civarında süt işleme tesisi mevcuttur. İşletmelerin bir kısmı modern teknolojiye sahip olmakla birlikte aile işletmeciliği de baskın bir şekilde sektörde yer almakta ve her iki grup işletme de modernizasyona ihtiyaç duymaktadır. İşleme tesisleri bakımından Ege ve Marmara Bölgeleri ilk sıralarda iken, Orta ve Doğu Anadolu Bölgeleri düşük paya sahiptir. Türkiye`de üretilen sütün ancak %15`i modern işletmelerde işlenmekte, yıllık üretilen 10 milyon ton sütün %40`ı kaynakta kullanılmakta, %60`ı pazara sunulmaktadır. Pazara inen sütün ise %45`i mandıralarda kullanılmakta, %15`i modern fabrikalarda, geri kalan %40`lık bölümü ise sokak sütçülüğünde değerlendirilmektedir. Türkiye`de inek başına yıllık verim 2500 litre civarındadır. Süt üretim işletmelerindeki hayvan sayısının az olması üretim maliyetlerini artırmakta, çiğ süt kalitesini olumsuz etkilemektedir. 28.000 adet gıda işleme tesisi içerisinde, süt ürünleri sanayinin payı %16 dır. Türkiye`de süt inekçiliği yapan işletmelerin %90`ında ortalama inek sayısı 10`un altında olması sebebiyle sütün toplanması sırasında sanayici küçük üreticilerle muhatap olmakta, bu durum da çiğ sütün kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Standart ve kaliteli üretim; kullanılan çiğ

sütün kalitesine, üretim teknolojisine, üretimde uygulanan hijyenik koşullara, tekniğine uygun paketlemeye ve muhafazasına bağlıdır⁸⁹.

aa. Özel Amaçlar:

- (a) Türk mandıra işletmelerinin yeniden yapılanmasına yardımcı olmak ve tek pazar koşullarına hazır hale gelmelerine destek sağlamak
- (b) Çiftlik yapılarının AB standartlarına uyumunu kolaylaştırmak
- (c) Hayvan başına süt verim seviyesini yükseltmek⁹⁰
- (d) Süt ve süt ürünleri kalite ve hijyen standartlarını AB seviyesine yükseltmek⁹¹
- (e) İç ve dış pazar odaklı, AB standartlarını hedefleyen işletme sayısını artırmak
- (f) Hayvan sürü yapısını ve hayvan refahı düzeyini yükseltmek

Yukarıda sayılan amaçların başarılması ve programın genel hedefine yapacağı katkının maksimum olması, aşağıdaki listede yer alan üretim teknolojileri yatırımları, hayvan barınaklarının inşası, v.b. yatırımların desteklenmesi yoluyla gerçekleştirilecektir:

bb. Desteklenecek Faaliyetler ve Yatırımlar Listesi

Aşağıda sıralanan yatırım kalemleri ve uygun yatırım listesi SAPARD'ı uygulayan ülkelerin planları incelenmek suretiyle, ülkemiz için hangi yatırımlar yapılabilir sorusuna bir anlamda cevap olarak hazırlanmıştır.

- (a) İşletmenin altyapısının tamamlanması ve gerekli ekipman alımı da dahil olmak üzere hayvan barınaklarının AB hijyen sağlık ve veterinerlik standartlarına uyumlu olarak inşası, yenilenmesi ve modernizasyonu. Yapılar genel kapsamı itibariyle aşağıdaki temel kriterlere uygun olarak inşa edilmelidir:

⁸⁹ www.tarim.gov.tr/etkinlikler_sut/toplanti.htm.(Erişim Tarihi: 17.05.2004)

⁹⁰ Çiğ sütün mililitresindeki vücut hücresi(somatik) sayısının 200 bin adet ve altında olması halinde süt veriminde bir kayıp olmamaktadır ve bu tür çiğ sütler kaliteli süt olarak tanımlanmaktadır. Çiğ sütün mililitresinde vücut hücresi sayısının 400 bin adet civarında olması halinde, inek başına günlük süt üretiminde 1,2 litre kayıp, 500 bin adet civarına yükselmesi halinde, günlük süt kaybı 3,3 litre, 1 milyon 500 bin civarına çıkması halinde ise, inek başına günlük süt üretimi 14,6 litre azalmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinde, üretilen çiğ sütün içeriğindeki vücut hücresi sayısının azami 400.000 adet / mililitre olması şart koşulmaktadır.Bu amaçla, gerekli teknoloji yatırımlarının desteklenmesi süt verim seviyesinin artmasında hayati öneme sahiptir.

⁹¹ Commission Directive 89/362/EEC of May 1989 on general conditions of hygiene in milk production holdings, Decision 2004/238/EC of 29 April 2004 laying down animal and public health and veterinary certifications for introduction in the Community of heat treated milk, milk based products and raw milk intended for human consumption.

- ✓ Ürün depolama bölümü hayvan barınaklarından ayrı ve yeterli mesafede inşa edilmeli, süt filtreleme sistemi projeye dahil edilmeli ve soğutma ve depolama ekipmanları tam donanımlı olmalı,
 - ✓ Süt ve süt ürünleri bekleme odası ayrı ve yeterli mesafede inşa edilmeli
 - ✓ Damızlık süt ırkı küçükbaş hayvan (koyun ve keçi) üretimi için gerekli minimum alan: 1.4 m²/hayvan olmalı
 - ✓ Damızlık süt ırkı büyükbaş hayvan üretimi için gerekli olan minimum alan: 5m²/hayvan olmalı
- (b) Sağılan ilk sütün kaliteli ve standartlara uygun satışı için ekipman alımı (örn: kirlenme ve somatik hücrelerin çoğalmasını önleyici sistemler)
- (c) Taşınabilir süt üretim teknolojileri alımı (soğutucu tanklar, süt sağım makineleri, v.b.)
- (d) Damızlık hayvanlar, Bakanlıkça/yetki verilen kuruluşça düzenlenmiş Damızlık Belgesine veya Saf Irk Sertifikasına sahip, en fazla ilk doğumunu yapmış veya ilk yavrusuna gebe olacaktır. (Program süresince yalnızca bir defaya mahsus ve proje toplam tutarının yarısını geçmemek üzere)
- (e) Hayvan gübreleri temizleme ekipmanı alımı
- (f) Silaj, yem hazırlama-dağıtım ve depolama ekipmanları satın alımı
- (g) Hayvanlar için özel taşıma, indirme ve bindirme araçları satın alımı
- (h) Çiftlik kapasitesine uygun soğutma ekipmanı, süt ve süt ürünleri pastörizasyon ünitesi alımı, aktifmetre ölçer cihazı alımı
- (i) Su tankları inşası, elektrikli çitler ve fosseptik çukurlarının açılması, barınak taban döşemeleri, vantilasyon, klima vb. hava temizleyiciler, ışıklandırma ve ısıtma sistemleri alımı

cc. Tedbir Kapsamındaki Yatırım Yardımlarına Başvuru Kabul Kriterleri

- (a) Başvuru sırasında 45 yaşından gün almamış ve ilgili üretici örgütü veya ziraat odasına kayıtlı gerçek kişiler,
- (b) İlgili üretici örgütü veya ziraat odasına kayıtlı tarımsal üretimle uğraşan tüzel kişiler,

- (c) En az ... süt ırkı ineği veya ... süt ırkı koyun/keçi olan işletmeler .(Destek verilecek olan başvuru sahibi asgari 0.5ha/1 inek veya 0.2 ha/1 koyun veya keçi alanı kullanıyor olmalı (kiralık veya sahibi)).
- (d) Hazırlayacakları iş planı veya projelerinde ve/veya başvuru formunda işletmenin mevcut yıllık süt üretimi litreden az litreden fazla olmayacağı belirtilmiş olmalıdır.
- (e) Proje sonunda yıllık süt üretim potansiyeli litre ile litre arasında olmalıdır.
- (f) Süt alımı yapan ve AB standartlarını uygulayan şirketlerden en az birisiyle satış anlaşması/sözleşmesi yapmış olmalıdır.
- (g) Proje sonunda işletmenin, AB rn hijyen, hayvan refahı standartlarıyla uyumlu olması ve uygun atık dönüşüm sistemi mevcut ve çalışır durumda olması zorunludur.

b) Et ve Et rnleri retimi Sektörünün Desteklenmesi

Kapsam ve Genel Hedefler;

Türkiye için IPARD katılım öncesi mali destek programının “et ve et ürünleri sektörüne yatırım” tedbiri ile amaçlanan hedef, yüksek kaliteli genotipe sahip, et üretimine yönelik hayvan üretiminin desteklenmesidir. Bu yatırım yardımı kapsamı itibariyle, yüksek teknolojilerin satın alınması yoluyla işletmelerin, yüksek kalitede hayvan ürünleri üreten, verimli ve etkin, evre, sağlık ve hijyen standartlarına uyumlu hale gelmesinde önemli rol oynayacaktır. Mevcut işletmelerin bu alandaki yatırım ihtiyaı oldukça yüksektir. Buna ek olarak et üretim sektörü süt ve et ırkı hayvan yapısı kalitesinin yükseltilmesi yoluyla i ve dış pazar ihtiyaçlarına uygun kalitede üretime ilişkin ciddi yatırımlarla yapısal değişim ihtiyaı göstermektedir.

Damızlık et hayvanları üretim sektörü için optimum koşullardaki çiftliklerin oluşturulmasına destek verilmesi bu alt tedbirin diğer amacını oluşturmaktadır. Bu çerçevede yüksek kaliteli genetik potansiyele sahip ve bakanlığımızca belirlenmiş olan

damızlık et ırkı hayvan satın alımı veya kaliteli sperm satın alınması⁹² destek planı içindedir. Buna ek olarak, damızlık faaliyetlerine uygun çiftlik ekipman, makine ve teçhizatın satın alınmasının desteklenmesi yoluyla bu hedefe ulaşılması amaçlanmaktadır.

aa. Özel Amaçlar

- (a) Dünya pazarları ve iç pazar taleplerine uygun et üretim kalitesine ulaşmak
- (b) Üretim maliyetlerinin düşürülmesi, ileri teknoloji ve enerji tasarrufu sağlayan makine alımı yoluyla işletmelerin rekabet gücünün yükseltilmesi
- (c) Yerli et ırkı hayvanların tür kalitelerinin yükseltilmesi
- (d) Çevre standartlarının uygulamaya geçirilmesi
- (e) Hayvan refahı koşullarının iyileştirilmesi ve AB standartlarına ulaşılması⁹³
- (f) Ortalama ürün veriminin yükseltilmesi

bb. Desteklenecek Faaliyetler ve Yatırımlar Listesi⁹⁴

- (a) Et üretimine yönelik makine, ekipman ve teçhizat alımı
- (b) Yüksek kaliteli et ırkı ve/veya yüksek kaliteli sperm alımı
- (c) Damızlık hayvan üretimine yönelik hayvan barınakları ve gerekli ısıtma, klima, elektrik donanımı, altyapı inşası
 - ✓ Hayvan barınaklarının büyüklükleri et ırkı büyükbaş hayvanlar için 40 hayvanın barınabileceği alandan daha küçük olamaz
 - ✓ Bu sayı et ırkı koyun ve keçi için en az 80 olmalıdır.
- (d) En uygun mikroklima, ısıtma v.b düzeneklerinin, gübre temizleme, sulama makinalarının alımı
- (e) Yazılım da dahil olmak üzere çiftlik kapasitesine ve standartlara uygun yemleme, yem hazırlama ve karıştırma makinaları alımı.

⁹² İthalat işlemleri Bakanlıkça belirlenmiş olan “Damızlık hayvan, yumurta, sperma, embriyo ve yavru ithalatında uyulması gereken usul ve esaslar” a uygun yapılmalıdır.

⁹³ EU Directive 86/113/EEC on hens in cages, Calves Breeding on EU Directive 91/629, 98/58/EC Protection of Animals, 91/629/EEC Calves Minimal Welfare Requirements

⁹⁴ Agriculture and Rural Development Plan of the Czech Republic 2000-2006 SAPARD Plan http://europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/countries/czech/plan/plan1_en.pdf (12.10.2003)

- (f) Çevre dostu üretim tekniklerine uygun su arıtma sistemleri ve tam donanımlı kesim hanelerin inşası
- (g) Hayvan atıkları ve yan ürünleri değerlendirmeye yönelik AB standartlarına uygun ekipman alımı
- (h) Büyükbaş hayvanların (sığır-manda); Bakanlıkça yürütülmekte olan “Sığır Cinsi Hayvanların Tanımlanması Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliği” kapsamında kayıtlı olmaları şartı aranır.
- (i) Koyun yetiştiriciliğinde en az elli baş, keçi (Saanen ve Kilis Keçisi) yetiştiriciliğinde ise en az onbeş baş kapasiteye sahip küçükbaş hayvan yetiştiricisi işletmelere yatırım desteği verilir.

cc. Tedbir Kapsamındaki Yatırım Yardımlarına Başvuru Kabul Kriterleri

- (a) İlgili üretici örgütü veya ziraat odasına kayıtlı tarımsal üretimle uğraşan tüzel kişiler
- (b) 45 yaşından gün almamış ve ilgili üretici örgütü veya ziraat odasına kayıtlı gerçek kişiler
- (c) En az et ırkı sığır cinsi büyükbaş hayvan veya en az tavuk veya hindi , veya en azkoyun ve keçisi olan işletmeler.
- (d) Hazırlayacakları iş planı veya projelerinde ve/veya başvuru formunda; proje sonunda en az ila et ırkı buzağıya sahip olacağını taahhüt etmelidir.
- (e) Çiftlik alanının en az %....`u çayır alanı olmalıdır.
- (f) Proje sonunda AB ürün hijyen, hayvan refahı standartlarıyla uyumlu ve uygun atık dönüşüm sistemi mevcut ve çalışır durumda olmalıdır.
- (g) Özel kişiler Ziraat Odasına kayıtlı olmaları ve başvuru tarihi itibarıyla 45 yaşından gün almamış olmalıdır.

6. Yatırım Yardımları için Genel Uygunluk Kriterleri

Tarım işletmelerine yatırım tedbiri kapsamındaki yatırım destekleri; çiftlik binaları ilgili ekipman ve tarım makinelerine yatırım destekleri şeklinde sağlanacaktır. Bu kapsamda başvuru sahipleri seçmiş oldukları yatırım kalemlerinin ve işletmelerinin ekonomik anlamda uygunluğunu iş planları veya geliştirdikleri projeler yoluyla ortaya

koyacaklardır. Yatırımlar, üretimdeki rekabet gücünü önemli ölçüde artırıcı yönde olmalıdır. Buna ek olarak başvuru sırasında işletmelerinin mevcut ulusal hijyen, sağlık, çevre ve hayvan refahı standartlarının minimum koşullarını sağlıyor olduğundan emin olmalıdır. Aksi halde başvuruları değerlendirmeye alınmayacaktır. Proje bitiminde yatırım desteği verilen işletmenin AB çevre standartlarını⁹⁵ yakalamış olma zorunluluğu vardır.

7. Yardım Başvurusunda Bulunanlarda Aranılan Özellikler (Genel)

- (a) Destek programından yararlanacak olan tarım işletmeleri başvuru sırasında mevcut ulusal hayvan sağlığı, çevre ve hijyen koşulları standartlarına uyumlu olmak zorundadır.
- (b) Başvuru sahipleri yeterli seviyede minimum tarım bilgi ve deneyimine sahip olmalıdırlar:
 - ✓ İlgili alanda en az iki yıllık diploma veya en az 3 yıllık tarımsal üretim deneyimi
 - ✓ İlk maddedeki özellikleri taşımayan işletme sahipleri ilgili kurumların veya Tarım Bakanlığının düzenleyeceği en az 120 saatlik mesleki eğitim kursuna katılmalı ve bu kursta başarılı olmalıdır⁹⁶.
- (c) Hazırlayacakları projeler Çevre ve Orman Bakanlığından⁹⁷ alınan izin belgesi ile olumsuz çevre etkisini göstermemelidir.
- (d) Başvuru sırasında tüzel kişiler mali borç sıkıntıları, kredi borçları, v.b darboğazları yaşamıyor olmalıdır.
- (e) Kullanılan arazi kiralıkta en az 5 yıllığına kiralanmış olmalı veya arazi sahibi ise bunu kanıtlamalıdır.

⁹⁵ Directive 96/61/EC concerning integrated pollution prevention and control, Directive 85/337/EEC (as amended 97/11) on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment., 85/337/EEC sayılı Direktif (97/11/EC sayılı Tadili) dikkate alınarak, Çevre Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, 16 Aralık 2003 tarih ve 25318 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Council Directive 91/676/EEC concerning the protection of waters against pollution caused by nitrates from agricultural sources, 91/671/EC sayılı Direktifi temel alınarak, Tarımsal Kaynaklı Nitrat Kirliliğine Karşı Suların Korunması Yönetmeliği, 18 Şubat 2004 tarihinde 25377 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

⁹⁶ Tüzel kişilerde bu kriterler işletme sahibine veya yöneticisine uygulanır.

⁹⁷ Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Plânlama Genel Müdürlüğü

- (f) Başvuru sahipleri projenin sonunda işletmelerinin ekonomik sürdürülebilirliğini gösteren ekonomik etki analizlerini iş planları içinde göstermek zorundadır.
- (g) Bu tedbir altındaki destekleme yardımları tarımsal üretim maliyetlerinin yüksek olduğu az gelişmiş kırsal alanlardaki işletmelere verilecektir.
- (h) Proje sonunda tarım işletmeleri AB hayvan refahı, hijyen, bitki sağlığı standartlarına ulaşmış ve bu normlara uygun üretim yapıyor olmalıdır. Bunlar;

- *Council Directive 98/58/EC of 20 July 1998 concerning the protection of animals kept for farming purposes,*
- *Council Directive 91/629/EEC of 19 November 1991 laying down minimum standards for the protection of calves,*
- *Council Directive 97/2/EC of 20 January 1997 amending Directive 91/629/EEC laying down minimum standards for the protection of calves,*
- *97/182/EC: Commission Decision of 24 February 1997 amending the Annex to Directive 91/629/EEC laying down minimum standards for the protection of calves,*
- *92/583/EEC: Council Decision of 14 December 1992 on the conclusion of the Protocol of amendment to the European Convention for the Protection of Animals kept for Farming Purposes,*
- *Council Directive 91/628/EEC of 19 November 1991 on the protection of animals during transport and amending Directives 90/425/EEC and 91/496/EEC,*
- *Council Directive 91/496/EEC of 15 July 1991 laying down the principles governing the organization of veterinary checks on animals entering the Community from third countries and amending Directives 89/662/EEC, 90/425/EEC and 90/675/EEC,*
- *Council Directive 90/425/EEC of 26 June 1990 concerning veterinary and zootechnical checks applicable in intra- Community trade in certain live animals and products with a view to the completion of the internal market,*
- *Commission Directive 92/90/EEC of 3 November 1992 establishing obligations to which producers and importers of plants, plant products or other objects are subject and establishing details for their registration,*

- **Commission Directive 92/105/EEC of 3 December 1992** establishing a degree of standardization for plant passports to be used for the movement of certain plants, plant products or other objects within the Community, and establishing the detailed procedures related to the issuing of such plant passports and the conditions and detailed procedures for their replacement,
- **Council Directive 1999/74/EC of 19 July 1999** laying down minimum standards for the protection of laying hens.,
- **Council Directive 77/93/EEC of 21 December 1976** on protective measures against the introduction into the Member States of harmful organisms of plants or plant products⁹⁸.

- (i) Başvuru sahibi tarımla uğraştığını gösterir belge veya ilgili odadan kayıt dokümanını sunmak zorundadır.
- (j) Hazırlanacak olan proje veya iş planı kapsamında aşağıda yer alan hususların kapsamlı ve detaylı açıklamaları ve bilgileri içermesi zorunludur.(uygulama kılavuzlarının detaylı içerikleri alınacak teknik yardımla belirlenecektir).
 - ✓ Yatırım yardımından yararlananın tanımlaması
 - ✓ İşletmenin pazar potansiyeli ve pazar fırsatları
 - ✓ İşletmenin kullandığı/kullanacağı teknolojinin kullanım gerekçeleri ve ihtiyaç analizi
 - ✓ İşletmedeki istihdam bilgileri
 - ✓ Yatırım zaman çizelgeleri
 - ✓ Mali kaynakları, mali analizler, ekonomik göstergeler, mevcut ve projenin tamamlanmasını takip eden sürece ait bilanço analizleri, kar ve zarar analizleri, v.s.
- (k) Başvuru sahipleri almış olduğu yatırım yardımı ile gerçekleştireceği faaliyetleri, Tarım ve Kırsal Kalkınma Ödeme Kurumu ile imzalanan şart ve hükümlere göre yürüteceğini ve proje tamamlanmasını takip eden 5 yıllık süre zarfında faaliyetlerinde bir değişikliğe gitmeyeceğini taahhüt etmek zorundadır.

⁹⁸ Eligible Measures, National Agriculture and Rural Development Plan
http://europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/countries/bulgaria/plan/plan2m_en.pdf.(14.4.2004)

8. “Tarım İşletmelerine Yatırım Yardımı” Tedbiri kapsamındaki Proje Seçim Kriterleri⁹⁹:

Başvuru talepleri aşağıda belirlenmiş olan şartlara ve tablo 3.2., 3.3. ve 3.4. `de gösterilen seçim kriterlerine göre değerlendirilecektir. Bu çerçevede başvuru sahiplerinin aşağıda sıralanan proje seçim değerlendirmelerini göz önünde bulundurmaları ve proje planlamalarını buna göre geliştirmeleri yatırım desteğinin sağlanması ihtimalini yükseltecektir:

- I. Yukarıda sayılan başvuru sahibinde aranan genel özellikler bölümündeki bilgiler ve gerekli dokümanların tümü eksiksiz ve doğru sunulmuş olmalıdır.
- II. 18-45 yaş arası genç çiftçiler
- III. Yalnızca tarımla uğraşan üreticiler veya şirketler
- IV. 50 den az işçi istihdam eden işletmeler

Tablo. 3.2. Proje Seçim Kriterleri - Genel

<i>Sıra</i>	Tedbir 1.1. “Tarım işletmelerine yatırım” Proje Seçim Kriterleri – “GENEL”	<i>Evet</i>	<i>Hayır</i>
1	Başvuru sahibi 45 yaşın altında mı?	5	0
2	Tarım işletmesinde işçi istihdam sayısı 50`den az mı?	5	0
3	Yatırımın çevreye sıfır veya olumlu etkisi var mı?	5	0
4	Yatırımın hayvan barınakları için AB hijyen koşullarını amaçlaması	9	0
5	Proje kapsamlı ve yenilikçi mi?	5	
6	Yararlanıcı tam zamanlı tarım işi yapıyor mu?	5	0
7	Depolama odaları veya binası en az 3 işletme tarafından ortaklaşa kullanılıyor mu?	8	0
8	Gübre ve atıklarla ilgili çevre dostu uygulamalar projede mevcut mu?	8	0
9	Proje yeni ve gelişmiş teknoloji uygulamalarına yer veriyor mu?	5	0
	TOPLAM	55	0

⁹⁹ Tarım İşletmelerine Yatırım ve sonraki bölümlerde ele alınan “Proje Seçim Kriterleri” başlıklı değerlendirme ölçütleri, Kuruma sunulacak olan projelerin seçilmesi ve en uygun olanların sıralamaya konularak onaylanması için geliştirilmiş olan ölçütlerdir. Bu kriterler, SAPARD Ülkelerinin Ulusal Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Planlarından faydalanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 3.3. Süt ve süt ürünleri Sektörü Proje Seçim Kriterleri

1	Proje süt ve süt ürünleri üretiminde AB standartlarını ve ürün kalitesini amaçlıyor mu?	10	0
2	Projedeki yatırım harcamaları(makine, ekipman,diğer teknolojik aletler) uzmanlarca çıkarılan fiyat listesinin önemli oranda (%15) altında mı?	10	0
3	İşletme AB hayvan refahı/hijyen/ standartları konusunda belli ölçüde kapasiteye sahip mi?	10	0
4	Proje sonunda iş ve istihdam oranı sabit kalıyor mu?	5	0
5	Proje sonunda iş ve istihdam oranı artıyor mu?	10	0
	TOPLAM	45	0

Tablo 3.4. Et ve Et Ürünleri Sektörü Sektörü Proje Seçim Kriterleri

1	Yatırımın et ve et ürünleri, üretiminde AB standartlarını ve ürün kalitesini amaçlıyor mu?	10	0
2	Projedeki yatırım harcamaları(makine, ekipman ve diğer teknolojik aletler) uzmanlarca çıkarılan fiyat listesinin önemli oranda (%15) altında mı?	10	0
3	İşletme AB hayvan refahı/hijyen/ standartları konusunda belli ölçüde kapasiteye sahip mi?	10	0
4	Proje sonunda iş ve istihdam oranı sabit kalıyor mu?	5	0
5	Proje sonunda iş ve istihdam oranı artıyor mu?	10	0
	TOPLAM	45	0

Özellikle AB müktesebatının uygulanması, yeni ve çok yönlü yaklaşımlar, yeni istihdam alanları yaratma, 45 yaş altı genç çiftçiler ve organik tarımla uğraşan üreticiler gibi başlıklar proje değerlendirme sürecinde olumlu ve seçim aşamasında ön plana çıkacak olan kriterlerdir. Genel kapsamı itibariyle hayvan refahı, hijyen koşulları ve/veya çevrenin korunmasını hedefleyen yatırım projelerine desteklemelerde öncelik

verilmelidir. Bunlardan çevrenin korunmasına yönelik olan projelerdeki teknolojik yatırımların kapsamı üç yönden incelenebilir. Bunlar; “çiftliklere yapılan teknolojik yatırımlar”, “çiftliklerdeki işleme teknolojileri” ve “çiftlik atıkları” konularıdır. Bunlardan çiftliklere yapılan teknolojik yatırımlar başlığı altında, sulama sistemlerinin geliştirilmesi ile ilgili yatırımlar, toprak verimini artıran ve koruyan teknolojik yatırımlar, yenilenebilir enerjileri kullanan makine ve ekipmanlara olan yatırımlar, işletmelerdeki hayvan refahı ve hijyen koşullarını iyileştiren ekipman yatırımları ve işletmelerin ekolojik ve ergonomik planlanmasına yönelik yatırımlar şeklinde sıralanabilir. İkinci başlık olan “Çiftliklerdeki işleme teknolojileri” konusu altında, pestisit ve hastalıkların kontrolünü sağlayan sistemlere olan yatırımlar, çiftlik ürünlerinin korunmasına yönelik yatırımlar örnek olarak verilebilir. Çevreye sıfır veya pozitif etki gerçekleştirebilecek olan teknoloji yatırımları kapsamındaki son başlık olan “çiftlik atıkları” konusunda, organik atıkların standartlara uygun geri dönüşümünü sağlayacak olan ekipmanlar, gübrelerin normlara uygun yüklenmesi, taşınması, ve boşaltımını yapacak olan makine ve ekipmanlar, atık suların geri dönüşümü ve kullanımı sağlayacak tesisatın kurulması ve bio-gaz ünitelerine yapılacak yatırımlar v.b olarak sıralanabilir. Bunun yanı sıra, süt ve süt üretim sektörü için, üretimi AB kalite standartlarına uygun olan süt ve süt ürünleri işleme sektörüyle satış anlaşmaları olan işletmelerin projelerine öncelik verilecektir.

9. Genel Yatırım Mali Yardımı Kapsam ve Koşulları

- (a) Başvuru sahipleri mevcut yatırım muhasebesinin detaylandırıldığı altı aylık ve yıllık bilançolarını hazırlamak durumundadır
- (b) Başvuru sahipleri tedbir kapsamındaki yatırım yardımından, 2007-2013 yılları arasında en fazla iki kez yararlanabilirler ve bir önceki proje tamamlanmadan ikinci yardım talebinde bulunamazlar.
- (c) Tarım Bakanlığı ve AB komisyon yetkililerinin proje uygulamasına ilişkin kontrol ve teftiş amaçlı isteyeceği her tür bilgi ve dokümanı sağlamakla yükümlüdür.
- (d) Ödemeler, sadece, istenen tüm belgelerin, fatura ve dokümanların tam ve eksiksiz olarak Kuruma teslim edilmesi ve gerekli tüm kontrollerden sonra yapılmalıdır.

- (e) Desteklenen yatırımlar projede öngörülen faaliyete uygun kullanılmadığında, satın alınan damızlık et ve süt ırkı hayvanların 5 yıl içinde satılması durumunda verilen yardımlar geri talep edilir.
- (f) Toplam yatırım tutarının %50'si AB+Ulusal kaynaklar, geri kalan %50'si başvuru sahibi tarafından sağlanır.
- (g) Yatırım harcamaları ayrıca, toplam proje tutarının en fazla %5'ini geçmemek üzere iş planı/proje geliştirmeye verilebilir. Danışman şirketlerden alınacak proje geliştirme yardımına ait masraflar, ancak projenin kabul edilmesini takiben ödenir ve fakat aksi halde ödeme yapılamaz.
- (h) Minimum yatırım harcamaları sektör bazında aşağıdaki gibidir:
 - ✓ Süt ve süt ürünleri üretimi (min) 15.000 EURO
 - ✓ Et ve Et ürünleri üretimi (min) 15.000 EURO

10. Yardım Kapsamı Dışındaki Yatırım Listesi

- (a) İkinci el makine ve ekipman alımı
- (b) Arazi ve mevcut bina/yapı satın alımı
- (c) Yönetim ve uygulama giderleri
- (d) Kira bedelleri
- (e) Banka, garanti vb. giderleri
- (f) Reklam faaliyetleri giderleri
- (g) AB üye ülke, aday ülke dışındaki ülkelerden mal ve hizmet alımı

11. İzleme ve Etki Değerlendirme

a. İzleme göstergeleri: (Gerçekleştirilen Faaliyetler)

- (a) AB standartlarına uyumlu inşa edilmiş veya restorasyonu yapılmış hayvan barınak üniteleri, modernizasyonu tamamlanmış üretim birimleri sayısı,
- (b) Sunulan toplam proje sayısı; çevre korumaya yönelik AB standartlarını hedefleyen proje toplam sayısı, 45 yaş altı başvuru sahiplerinin proje toplam sayısı
- (c) Satın alınan et ve süt ırkı damızlık hayvan sayıları toplamı

- (d) Satın alınan yeni tarım makine, ekipman ve teknolojileri toplam sayısı
- (e) Çiftlik sulama sistemleri inşası toplam sayısı
- (f) Yatırımların toplam tutarı (AB+Ulusal)

b) Etki Değerlendirme Göstergeleri (Faaliyet Sonuçları Ölçütleri)

- (a) Üretim ve/veya satış sürecindeki üretim kayıplarındaki düşüş (%)
- (b) Tarım işletmelerindeki kalite artışı
 - ✓ Standartlara uygun koşullarda barınan büyükbaş hayvan sayısı
 - ✓ Yüksek kaliteli inek sütü miktarı(ton)
 - ✓ Standartlara uygun koşullarda barınan koyun ve keçi sayısı
 - ✓ Yüksek kaliteli koyun/keçi sütü miktarı(ton)
 - ✓ Kaliteli süt ve süt ürünleri üretimi artışı(%)
 - ✓ Verim etkinliği artmış olan işletme sayısı
 - ✓ Çalışma koşulları iyileştirilmiş tarım işletmelerindeki insan sayısı
 - ✓ Gübre ve atık standartlarına uyumlu işletme sayıları toplamı
- (c) Azalan üretim maliyetleri (EURO,YTL)
- (d) Oluşturulan yeni istihdam sayısı
- (e) Çiftlik gelirlerinin değerlendirilmesi(YTL)(%20; lik artış)
- (f) Nitrattan oluşan sulardaki kirlenmelerin azaltılması(mg.m3)
- (g) Gübre kirlenmelerinden uzak su kaynaklarının toplam uzunlukları(km)

12. Yönetim Organizasyonu ve Prosedürleri

Doğru ve eksiksiz doldurulacak olan başvuru formları, iş planları/projeler ve yukarıda ve eklerde belirlenmiş olan tüm doküman ve belgeler Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bünyesindeki Tarım ve Kırsal Kalkınma Ödeme Kurumu Bölge Ofislerine teslim edilir. Başvuruların ve diğer yazılı tüm belgelerin ön incelenmesi bu ofislerde yapıldıktan sonra, başvurulara ait detaylı raporlarla birlikte dokümanların tümü Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarım ve Kırsal Kalkınma Ödeme Kurumu merkez ofisine (Ankara) gönderilir. Merkez ofis detaylı incelemeleri yapan ve yatırım yardımına ilişkin son kararı verecek olan yetkili tek merciidir.

15. Başvuru Sırasında Tüm Sektörler İçin İstenecek Belgeler (Genel)

- (a) Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan standart başvuru formunun doğru ve eksiksiz doldurulması
- (b) Özel kişiler ve şirketler için yöneticilerin nüfus cüzdanı fotokopisi
- (c) Ziraat odasına kayıtlı olduğunu gösterir resmi belge
- (d) Tarım alanında eğitimine dair belge, yoksa ilgili mesleki eğitim kursunu başarıyla tamamlamış olduğunu gösterir belge
- (e) Arazi tapu fotokopisi, kiralık arazi ise en az 5 yıllığına kiraladığını gösterir kontrat belgesi
- (f) Vergi dairesinden alınmış yıllık vergi beyannamesi ve vergi numarası
- (g) Yatırım mahiyetine göre, yatırıma tabi mallara ait menşe beyannamesi (proforma)
- (h) Standart formata uygun iş planı/proje
- (i) Vergi yükümlülük beyannamesi
- (j) Bankalardan veya ilgili merciden alınacak olan banka kredi borcu yoktur resmi yazısı
- (k) Banka hesap numarası
- (l) Bağ-Kur veya diğer sosyal güvenlik kurumlarına borcu yoktur resmi yazısı
- (m) Yatırım tutarı 10.000 Euro'nun üzerinde olan projelerde, mal alımına ait en az üç fiyat teklifini gösterir belge
- (n) Gerekli olan harcamalara ilişkin banka teminat mektubu (kredinin açılabilmesine dair)
- (o) Noter tasdikli imza sirküleri
- (p) Tüm bilgi, doküman ve belgelerin doğru olduğunu taahhüt eden ve başvuru sahibinin imzasını içeren matbu belge

16. Farklı Yatırımlara İlişkin Gerekli Belge ve Dokümanlar

- ✓ Süt ve Süt Ürünleri Üretimi Sektörü

(a) Program süresince yalnız bir kereye mahsus olmak üzere süt ve et ırkı saf damızlık hayvan alımı kapsamındaki yatırımlar

- Hayvan pasaport belgeleri
- Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü tarafından verilen hayvan orijin belgesi
- Harcamalara ilişkin muhasebe dokümanları(ör: faturalar,v.b.)
- Harcamanın başvuru sahibi tarafından yapıldığını gösterir satış belgesi

(b) Gübre temizleme, süt sağım, çiftlik kapasitesine uygun soğutma üniteleri ve yemleme makine, ekipman alımı ile ilgili yatırımlar

- Tüm makine ve ekipmana ve parçalarına ait menşe şahadetnamesi
- Tüm ekipman, parça ve makinelere ait kalite ve çevre, insan ve canlılara zararsızdır belgesi (CE)
- Harcamaları gösterir belge ve dokümanlar
- Harcamanın başvuru sahibi tarafından yapıldığını gösterir satış belgesi

(c) Damızlık ve süt ırkı hayvanlara ait barınakların ve doğal ve hazır yem odaları inşası ve/veya modernizasyonu

- İlgili kurumdan alınacak olan inşaat izin belgesi
- Harcamaları gösterir belge ve dokümanlar
- Harcamanın başvuru sahibi tarafından yapıldığını gösterir satış belgesi

(d) İndirme ve Bindirme ekipmanları ve özel taşıma araçları

- Tüm makine ve ekipmana ve parçalarına ait menşe şahadetnamesi
- Tüm ekipman, parça ve makinelere ait kalite ve çevre, insan ve canlılara zararsızdır belgesi (CE)
- Harcamaları gösterir belge ve dokümanlar
- Harcamanın başvuru sahibi tarafından yapıldığını gösterir satış belgesi

(e) Standartlara uygun gübre ve fosseptik çukurların inşası

- Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğünden alınan faaliyet izin belgesi
- Harcamaları gösterir belge ve dokümanlar
- Harcamanın başvuru sahibi tarafından yapıldığını gösterir satış belgesi

(f) Döfleme, süt toplama noktası, v.b üretimin gerektirdiği yerlerde filtreleme sistemleri oluşturulması ve özel yerlerin inşası

- İlgili kurumdan alınacak olan inşaat izin belgesi
- Harcamaları gösterir belge ve dokümanlar
- Harcamanın başvuru sahibi tarafından yapıldığını gösterir satış belgesi
- Tüm makine ve ekipmana ve parçalarına ait menşe şahadetnamesi

(g) Soğutma Tankları, çiftlik kapasitesine uygun süt ve süt ürünleri pastörizasyon tank ve ekipmanı ile ilgili yatırımlar

- Tüm makine ve ekipmana ve parçalarına ait menşe şahadetnamesi
- Tüm ekipman, parça ve makinelere ait kalite ve çevre, insan ve canlılara zararsızdır belgesi (CE)
- Harcamaları gösterir belge ve dokümanlar
- Harcamanın başvuru sahibi tarafından yapıldığını gösterir satış belgesi

(h) Elektrikli çitler

- Tüm makine ve ekipmana ve parçalarına ait menşe şahadetnamesi
- Tüm orijinal parçalara ait kalite belgesi (CE)
- Harcamaları gösterir belge ve dokümanlar
- Harcamanın başvuru sahibi tarafından yapıldığını gösterir satış belgesi

(i) Çiftlik kapasitesine uygun su temini

- Tüm makine ve ekipmana ve parçalarına ait menşe şahadetnamesi
- Tüm ekipman, parça ve makinelere ait kalite ve çevre, insan ve canlılara zararsızdır belgesi (CE)
- Harcamaları gösterir belge ve dokümanlar
- Harcamanın başvuru sahibi tarafından yapıldığını gösterir satış belgesi
- İlgili kurumdan alınacak olan inşaat izin belgesi

(j) Çiftlik Mekanizasyonu, özel ekipman alımı ve bilgisayar yazılım programları alımına ilişkin yatırımlar

- Tüm makine ve ekipmana ve parçalarına ait menşe şahadetnamesi

- Tüm orijinal parçalara ait kalite belgesi (CE)
- Harcamaları gösterir belge ve dokümanlar
- Harcamanın başvuru sahibi tarafından yapıldığını gösterir satış belgesi

✓ **Et ve Et Ürünleri Üretimi Sektörü**

(a) Yüksek Kaliteli et ırkı damızlık hayvan alımı ile ilgili yatırımlar

- Hayvan pasaport belgeleri
- Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü tarafından verilen hayvan orijin belgesi
- Harcamalara ilişkin muhasebe dokümanları(ör: faturalar,v.b.)
- Harcamanın başvuru sahibi tarafından yapıldığını gösterir satış belgesi

(b) Tavuk üretim çiftlikleri ve damızlık hayvan barınakları inşası ve gerekli teknolojik ekipman alımı ile ilgili yatırımlar

- İlgili kurumdan alınacak olan inşaat izin belgesi
- Harcamaları gösterir belge ve dokümanlar
- Harcamanın başvuru sahibi tarafından yapıldığını gösterir satış belgesi
- Tüm makine ve ekipmana ve parçalarına ait menşe şahadetnamesi
- Tüm makine ve ekipman parçalarına ait kalite belgesi

(c) Bilgisayar yazılımı dahil olmak üzere yemleme, yem karıştırma ve hazırlama makine ekipmanı alımı ile ilgili yatırımlar

- Tüm makine ve ekipmana ve parçalarına ait menşe şahadetnamesi
- Tüm orijinal parçalara ait kalite belgesi (CE)
- Harcamaları gösterir belge ve dokümanlar
- Harcamanın başvuru sahibi tarafından yapıldığını gösterir satış belgesi

(d) Su arıtma sistemleri ile ilgili yatırımlar

- Tüm makine ve ekipmana ve parçalarına ait menşe şahadetnamesi
- Tüm orijinal parçalara ait kalite belgesi (CE)
- Harcamaları gösterir belge ve dokümanlar
- Harcamanın başvuru sahibi tarafından yapıldığını gösterir satış belgesi

(e) Et ve Et ürünleri üretimi ile ilgili yatırımlar

- Tüm makine ve ekipmana ve parçalarına ait menşe şahadetnamesi
- Tüm orijinal parçalara ait kalite belgesi (CE)
- Harcamaları gösterir belge ve dokümanlar
- Harcamanın başvuru sahibi tarafından yapıldığını gösterir satış belgesi

B. TARIM VE SU ÜRÜNLERİNİN İŞLEME VE PAZARLAMASININ GELİŞTİRİLMESİ TEDBİRİ

1. Mevcut Durum Analizi ve Hedef

Türk ekonomisi için gıda işleme sanayi çok önemli bir yere sahiptir. Türkiye’de gıda işleme sanayiine hammadde sağlayan tarım ürünlerinin çeşitliliği oldukça fazla, tarımsal üretim potansiyeli ve tarımsal üretim kapasitesi yüksektir. Ayrıca tarımsal üretimin hacmi ve tarımsal istihdamın toplam istihdam içindeki payının yüksekliği bu sahanın önemli olmasının nedenlerindedir. Ancak gıda sanayiinde kullanılan mevcut taşınmazlar ile ekipmanların birçoğu eski; gıda güvenliği, hijyen, çevre, sağlık ve kalite yönünden Ulusal Mevzuatı karşılamaktan uzaktır.

Bu tedbir, işlenmiş gıda ürünlerinin kalitesinin artırılması ve ilgili AB mevzuatını¹⁰⁰ uygulama yönündeki yönelimini güçlendirecektir. Yüksek kaliteli, gıda güvenliği ve hayvan refahı şartlarına uygun, sağlıklı, çevre korumayla uyumlu ürünlerin üretilmesi bu tedbirin genel hedefe ulaşmada sağlayacağı katkılardan bazıları olacaktır.

Sektörün yapısal gelişiminde, tarım ve su ürünlerinin işleminin ve pazarlanmasının sürekliliğini sağlayacak yapıyı kurmak ve rekabet edebilir bir yapı oluşturmak, öncelikler arasında yer almalıdır. Türk tarımı ve buna dayalı gıda sanayii

¹⁰⁰ 01 Ocak 2006’den itibaren yürürlüğe girecek olan, “Regulation (EC) No 852/2004 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the hygiene of foodstuffs” ve 01 Ocak 2006’den itibaren yürürlüğe girecek olan “Regulation (EC) No 853/2004 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 laying down specific hygiene rules for food of animal origin.”

için pazarlama kanallarının iyileştirilmesi ve çeşitlendirilmesi, başarılı bir gelişmenin temelini oluşturur.

Türkiye tarım ve su ürünleri işleme sanayiine, AB kalite ve hijyen standartlarına ulaşabilmesi için yüksek miktarda yatırım yapılması şarttır. Bu tedbir, AB hijyen, gıda güvenliği, kalite, çevre ve hayvan refahı standartlarını uygulamak için tarım ve su ürünlerinin, işleme ve pazarlama koşullarını iyileştirmeyi ve Ulusal Programın uygulanmasına katkıda bulunmayı, iç ve dış pazarlarda rekabet gücünü ve verimliliği arttırmayı amaçlamaktadır,

Düşük işçi verimliliği, eski teknoloji, birikmiş yoğun sermaye eksikliği, kaliteli ve sürekli hammadde tedarikindeki zorluk ve hammadde kalitesindeki zamana bağlı değişiklikler bu tedbir kapsamındaki sorunlardan bazılarıdır. Birikmiş sermayenin yetersiz olması, işletmelerin AB standartlarına ulaşmak için gerekli yatırımları yapamamalarına neden olmaktadır.

Bu tedbir kapsamındaki sorunlardan bir diğeri de, işleme fabrikalarının sahiplerinin ve bu fabrikalarda çalışanların büyük bir oranının, çalıştıkları alanda teknik bilgiye sahip olmamaları, bilgiye ulaşmada zorluklar yaşamaları, eğitim seviyelerinin genelde düşük olması ve çalıştıkları alanın insan ve çevre sağlığı açısından taşıdığı önemin bilincine yeteri kadar varamamış olmalarıdır.

Süt fabrikaları ve mandıralar, kaliteli (yağ oranı yüksek ve mikrobiyolojik yoğunluğu düşük) süt bulmakta zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Sağımdan sonraki sütün bakteriyolojik yoğunluğu yüksektir. Bununla bağlantılı olarak süt toplama noktalarında ve süt taşıma zincirinde hijyenik açıdan sorunlar yaşanmaktadır. Bu alanlarda gelişime ve yatırıma ihtiyaç vardır. Et kesim hanelerinin büyük çoğunluğunda hijyenik açıdan Ulusal Mevzuata uyumda eksiklikleri mevcuttur. Yan ürünlerin tekrar işlenmesi ve yağların ayrıştırılması, atık suların ve kullanılmayan hayvan atıklarının arıtımı ile çevreye etkilerinin en aza indirilmesi konularında büyük yatırımlara ihtiyaç vardır. Kesim hanelerin teknik ve hijyenik standartlara yükseltilmesine ve arıtma tesislerinin kurulmasına, bunun için de yeni makine ve

ekipman alımı ile mevcut kesim hanelerin modernizasyonuna ve yeni kesim hanelerin kurulması gereklidir. Et işleme sektöründe hammadde fiyatları ve maliyetler yüksek düzeydedir. Bu durum üretilen ürünlerin fiyatının yüksek olmasına sebep olmaktadır. Bunu önlemek için maliyet düşürücü yeni teknoloji yatırımları yapılmalıdır.

Türkiye dünyanın en büyük fındık üreticisi ve ihracatçı ülkesidir. Bu anlamda işlenmiş fındık ürününün kalitesini artırmak, dünya piyasalarına daha kaliteli ve sağlıklı ürün arz edilmesini sağlayacaktır.

Türkiye'nin Kuzey ve Kuzeydoğu bölgesinin en önemli tarımsal faaliyetlerinden bir tanesi de çaydır. Çay ve fındık Türkiye'nin geleneksel tarım ürünlerindedirler. Kuzeydoğuda yaşayan nüfusun büyük bir bölümü geçimini bu iki üründen elde eder. Bu iki ürünün işlenmesinin desteklenmesi bu tedbir kapsamına alınmalıdır.

Bu tedbir kapsamında desteklenebilecek sektörler şunlar olabilir:

- (a) Süt, süt ürünleri ve mandıracılık sektörü,
- (b) Hayvancılık sektörü,
- (c) Balıkçılık ve Aqua-kültür sektörü,
- (d) Meyve ve sebze işleme sektörü,
- (e) Çay ve fındık işleme sektörü,
- (f) Şarap üretimi sektörleridir.

Tablo 3.6., tedbir kapsamında Türkiye'nin içinde bulunduğu sorunlar ile bu sorunların çözümü için Güçlü, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditlere ilişkin genel bir değerlendirmeyi içermekte, bazı önemli sonuçlara ulaşılmaktadır. Burada bu

özelliklerin ortaya çıkarılması, politika belirlemek, gerekli önlemleri almak ve bu önlemleri uygulamaya aktarmak açısından önem taşımaktadır¹⁰¹

Tablo 3.6. Tedbir kapsamındaki GZTF (SWOT) Analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none">(a) Dinamik girişimcilerin varlığı ve potansiyelleri,(b) Özellikle meyve ve sebze işleme sektöründe kaliteli hammadde potansiyeli,(c) Bazı ürünlerde geniş ihracat imkanı,(d) Çok sayıda ürün ve hammadde çeşitliliği.	<ul style="list-style-type: none">(a) İşletmelerdeki kalite sistemlerinin yetersizliği,(b) Sektör çalışanlarının ortalama eğitim ve bilinç seviyesinin düşüklüğü,(c) İşleme firmaları ile hammadde üreticileri arasındaki zayıf işbirliği ve zayıf iletişim,(d) Düşük kalitede hammadde tedariki (özellikle süt ve et (kırmızı ve beyaz et) sektörü v.b.),(e) İşleme fabrikalarında kullanılan teknolojinin eski olması,(f) Yeterli ve doğru pazar araştırmasının bulunmaması,(g) Paketleme maddelerinin çeşitliliğinin azlığı,(h) Pazarlama kanallarının yetersizliği,(i) Sermaye birikimi yetersizliği,(j) Çevre duyarlılığının azlığı,(k) Küçük ve orta ölçekli, düşük verimli, profesyonelle yönetilmeyen işletmelerin sayısının fazlalığı,
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none">(a) Tüketici isteklerindeki çeşitliliğin artışı,(b) Tüketicilerin kalite beklentilerindeki ve çevre duyarlılığındaki artış,(c) Bio-enerji ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı,(d) Maliyeti düşürecek yeni teknolojilerin kullanıma sunulması.	<ul style="list-style-type: none">(a) Tüketicilerin kaliteli ve sağlıklı ürün beklentilerine cevap verememe,(b) Yeni teknolojilere uyum sağlayamama,(c) Sektörü zorlayıcı kanunların (AB mevzuatı ve yeni çıkabilecek Ulusal Kanunların) geçiş süreci tanınmadan ve sektöre destek sağlanmadan hemen uygulamaya geçilmesi,(d) AB uyum sürecinde bazı firmaların kapanması ve buna bağlı olarak işsizliğin artması,

¹⁰¹ “Tarım Ürünleri İşleme ve Pazarlamasının Geliştirilmesi” tedbirine ilişkin GZFT analizleri; 29 Kasım - 1 Aralık tarihlerinde gerçekleştirilen “II.Tarım Şurası Çalışma Belgesi”nden, Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu tarafından hazırlanan ve 2002 yılında basılan “Avrupa Birliğine Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu”ndan ve ilgili makale, dergi ve diğer bilgi kaynaklarından derlenerek oluşturulmuştur.

2. Tarım ve Su Ürünlerinin İşleme ve Pazarlamasının Geliştirilmesi Tedbirinin Genel Amaçları

Bu tedbirin genel amacı, tarım ve su ürünlerinin kaliteli, hijyenik ve sağlıklı işlenmesini gerçekleştirerek, tüketicilerin beslenme ihtiyacını karşılayan gıda sektörünün, AB'nin bu alandaki mevzuatına Türkiye'nin uyumunu sağlamak, sektörün rekabet gücünü arttırmak, tüketicilerin kaliteli ve sağlıklı ürünlere ulaşmalarını, tarım ve su ürünlerinin işlenmesinin sürekliliğini sağlamak ve böylece Türkiye'nin AB'ye uyum sürecine katkıda bulunmaktır. Bu kapsamda yapılacak yardımların amaçları şu şekilde sıralanabilir:

- (a) Daha yüksek verimliliğe ulaşılması, daha düşük üretim maliyetlerine inilmesi, üretim ünitelerinin yenilenmesi ve yan ürünlerin daha iyi kullanımı amaçlarını da kapsayacak şekilde, tarım ve su ürünleri işleyen işletmelerin modernizasyonu,
- (b) Ürünlerin güvenliğini ve kalitesini geliştirmek,
- (c) Çevre korumayı geliştirici yeni teknolojilerin adaptasyonunu arttırmak,
- (d) İşletmelerin pazarlama kabiliyetlerini geliştirmek,
- (e) Yüksek biyolojik ve katma değerli ve iç ve dış pazar odaklı ürünlerin üretimini gerçekleştirmek.

3. Alt Tedbirler Kapsamı

Bu bölümde ele alınan konu başlıkları ve içerikleri, SAPARD'ı uygulayan ülkelerin planları göz önüne alınarak hazırlanmış olup, metin içinde boş bırakılan yerlerin sektörün detaylı incelenmesinden sonra doldurulmasının daha uygun olacağı düşünülmüştür.

a. Su Ürünlerini de İçeren Hayvansal Orijinli Ürünlerin İşlenmesinin ve Pazarlanmasının Geliştirilmesi

aa. Özel Amaçlar:

- (a) Hammadde, yan ürün ve ürün taşıma sistemlerindeki soğuk zincir sisteminin geliştirilmesi,
- (b) Süt toplama sistemlerinin geliştirilmesi,

- (c) Hayvan kesim hanelerinin hijyenik ve çevresel şartlar kapsamında iyileştirilmesi,
- (d) Pazar ihtiyaçlarına yönelik daha kaliteli üretimin yapılması için yeni teknolojilerin sektöre girişi,
- (e) Kanalizasyon, atık ve yan ürün idaresi gibi yönetim olanaklarına sahip işleme fabrikalarının sayısını artırmak,
- (f) Üretim maliyetlerini azaltmak.

bb. Desteklenecek Yatırımlar:

- (a) Teknolojik ürün işleme ile ilgili su ve enerji tüketimini düşürmeye yönelik yatırımlar,
- (b) Süt toplama noktalarının standartlarını geliştirmeye yönelik yatırımlar,
- (c) Atıkların işlenmesi, eliminasyonu, üretim atıklarının yada yan ürünlerin yeniden değerlendirilmesine yönelik yatırımlar,
- (d) Ürün kalitesinin kontrolüne (HACCP, ISO, vb) ve geliştirilmesine yönelik laboratuvar ve ekipman (bilgisayar yazılımı dahil) alımına yönelik yatırımlar,
- (e) Pazar odaklı yeni ürünler üretmek ve ürünlerin yerinde paketlemesini yapan ekipman alımı,
- (f) Kesim hanelerin ve et işleme üniteleri alımı yada yenilenmesine yönelik yatırımlar,
- (g) Soğutma, depolama için buz üretimi ve dondurma (freezing) işlemlerini kapsayan işleme fabrikalarında teknoloji ve ekipman yatırımları,
- (h) Pazarda ve pazarlama safhasının diğer aşamalarında taze balığın depolanmasına yönelik teknoloji ve ekipman yatırımları,
- (i) Yeni su ürünleri işleme fabrikaları inşası ve mevcut kapasitenin yenilenmesi yatırımları,
- (j) Su ürünlerinin çeşitlerinin artırılması, hijyen ve kalite, paketleme yatırımları; pazar odaklı ürünlerin üretimi için kıyı balıkçılığı ve derin su ve diğer aqua-kültür balıkçılığı için teknoloji yatırımları,
- (k) Nihai ürünlerin depolanmasının geliştirilmesi yatırımları,

- (l) Canlı hayvanların kesim haneye götürülmesi için özel tasarım araçları yatırımı,
- (m) Ürünlerin soğutma sistemleri ile taşınmasına ve depolanmasına yönelik yatırımlar.

cc . Yararlanıcılar

Süt, et ve su ürünleri işleme sektörlerinde çalışan işletmeler, kesim, et parçalama ve işleme sektöründe çalışan işletmeler ile bu işletmelerin sahipleri, tarımsal ve su ürünleri üretici grupları.

dd. Süt, Süt Ürünleri ve Mandıracılık Sektörlerinde Yardım Alma Koşulları

- a) İşletmede günlük en az 2,5 ton süt işlenmesi,
- b) Dört aydan daha öncesi dönemde ham süt alımına ait borcu olmaması ve bunu belgelemesi,
- c) İlgili üretici birliklerinden birine üye olması,
- d) Aldığı ham süt kalitesini denetlemesi, sonuçların raporlanması ve ham sütlerin ulusal mevzuata uyumluluğunun belgelenmesi,
- e) Aldığı ham sütün menşeyini belgelemesi,
- f) Mevcut üretiminin ulusal mevzuata uyumlu olması,
- g) Tarım ve Köyişleri Bakanlığında ilgili üretim izni, gıda sicili ve gıda sertifikası belgelerine sahip olması.

ee. Et ve Et İşleme Sektöründe Yardım Alma Koşulları

- a) Yıllık en az sığır yada dana yada inek kesimi yapan,
- b) Yıllık en az koyun yada keçi yada kuzu yada oğlak kesimi yapan,
- c) Yıllık en az ton kümes hayvanı eti üretimi yapan,
- d) Yıllık en az ton sığır yada dana yada inek yada koyun yada keçi eti üretimi yapan,

- e) Yıllık en az.... ton pişmiş yada yarı pişmiş kümes hayvanı eti üretimi yapan işletmeler,
- f) Tarım ve Köyişleri Bakanlığından üretim izni, gıda sicili ve gıda sertifikası belgesine sahip olmak.

ff. Su Ürünleri ve Aqua-Kültür Sektöründeki İşletmeler için Yardım Alma Koşulları

- a) Yıllık en az ton işlenmiş balık yada ton aqua-kültür ürünleri işleme yapan ,
- b) Yıllık en az ... ton işlenmiş balık yada aqua-kültür ürünleri işleme yapan işletmeler,
- c) Dört aydan daha öncesi dönemde işlenmiş yada işlenmemiş su ürünü alımına ait borcu olmaması ve bunu belgelemesi,
- d) Tarım ve Köyişleri Bakanlığından üretim izni, gıda sicili ve gıda sertifikası belgesine sahip olmak.

Yeni işleme fabrikalarının yapımı projelerinde, işleme kapasitelerinin yukarıdaki sınırlamalara uygun olarak planlanması ve uygulamaya başladıktan sonra şartların tümüne uyulacağıının, yararlanıcı tarafından bir sözleşme ile beyan edilmesi şarttır

b. Çay ve Fındık İşlemesini de Kapsayan Meyve ve Sebze Ürünlerinin İşlenmesinin ve Pazarlanmasının Geliştirilmesi

aa. Özel Amaçlar

- (a) Gıda güvenliği sistemine (HACCP, ISO vb.) sahip işletmelerin üretim miktarını artırmak,
- (b) İşleme fabrikalarında oluşan yan ürünlerin yeniden kullanım olanaklarını geliştirmek,
- (c) Atık işleme ünitelerine sahip işleme fabrikalarının sayısını artırmak,
- (d) Pazar taleplerine daha iyi cevap vermeye yönelik yeni teknolojilerin ve yenilikçi yatırımların sektöre girişini sağlamak,

- (e) Depolama, paketleme ve kalite olanaklarını geliştirmek,
- (f) Meyve ve sebze üreticileri ve üretici grupları ile hammadde tedariki konusunda uzun dönemli anlaşmaların sayısını ve bu yolla alınan hammaddenin oranını artırmak.

bb. Desteklenecek Yatırımlar ve Faaliyetler

- a) İşleme binalarının yapımı ve modernizasyonu,
- b) Bilgisayar yazılımı ve özel taşıma sistemlerini de içerecek şekilde yeni makine ve ekipman alımı ve kurulumu,
- c) Toplam harcamanın %5'ini geçmeyecek şekilde mühendislik, mimarlık danışma, patent ve lisans alımı gibi hizmetler için genel harcamalar,
- d) Atıkların, gaz ve toz emisyonlarının, kullanılmış kirli suyun çevreye olumsuz etkilerini kaldıracak, atık işleme tesislerinin kurulumuna ilişkin yatırımlar,
- e) Yeniden kullanılabilir yan ürünlerin tekrar işlenmesi için yapılacak yatırımlar,
- f) Gıda işlemlerinde kullanılan enerji ve su miktarını azaltmaya yönelik yatırımlar,
- g) Yıkama, ayıklama, sınıflandırma, tartma, kurutma, soğutma, dondurma, kaynatma, paketleme, derecelendirme gibi üretim, paketleme, depolama ve pazarlama olanaklarının oluşturulması ve geliştirilmesine yönelik yatırımlar,
- h) Ürün kalitesini kontrole ve geliştirmeye yönelik ekipman ve laboratuvar yatırımları.

Arsa ve mevcut binaların alımına yönelik yatırımlar ve AB üye ve aday ülkeler dışındaki ülkeler kaynaklı hammaddelerin işlenmesi ile ilgili yatırımlar desteklenmeyecektir.

cc. Meyve ve Sebze İşleme Sektöründe Yardım Alma Koşulları

- a) Yıllık en az ton işlenmiş yaş meyve sebze ürünü üretmek,
- b) Yıllık en az ton kuru meyve veya sebze üretimi yapmak,

- c) Gelecek üç yıla ait yapılmış iş planlarını sunabilmek,
- d) Tarım ve Köyişleri Bakanlığından üretim izni, gıda sicili ve gıda sertifikası belgesine sahip olmak.

dd. Şarap üretimi Sektöründe Yardım Alma Koşulları

- a) Yıllık en az hekto litre şarap üretimi yapmak,
- b) Aldığı hammaddenin en az %60'ını daha önceden anlaşma yaptığı üretici yada üretici gruplarından almak ve bunu belgelemek,
- c) Tarım ve Köyişleri Bakanlığından üretim izni, gıda sicili ve gıda sertifikası belgesine sahip olmak.

ee. Çay ve Fındık İşleme Sektöründe Yardım Alma Koşulları

- a) Yıllık en az ton çay üretimine sahip olması yada,
- b) Yıllık en az ton işlenmiş fındık üretimine sahip olması,
- c) Çay işleme tesisleri için çay üretim ruhsatına sahip çiftçilerden alım yapılması,
- d) Tarım ve Köyişleri Bakanlığından üretim izni, gıda sicili ve gıda sertifikası belgesine sahip olmak.

**4. Tarım Ve Su Ürünlerinin İşleme Ve Pazarlamasının Geliştirilmesi
Tebiri Kapsamındaki Yatırım Yardımlarına Başvuru Kabul Kriterleri (Genel)**

- (a) İş planını da içeren gerekli belgelerle birlikte başvuru formunun doğru ve eksiksiz doldurulması ve Kuruma belirlenen zamanda sunulması,
- (b) Çevre ve Orman Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı gibi ilgili kurumların iznini içeren projenin teknik yapısını detaylı bir biçimde anlatan dokümanların sunulması,
- (c) İşletmenin mevcut durumunun ilgili ulusal mevzuatın gerektirdiği minimum şartlara uyumu,

- (d) Çevre ile olası ilişkisi olacak projeler için, projenin çevreye etkisi değerlendirme raporu hazırlanması,
- (e) Sunulan projenin program hedeflerine ulaşmada katkı sağlaması,
- (f) İş planında, işletmenin ekonomik sürekliliğinin ve geçerliliğinin kanıtlanması yada işletmeye ait ekonomik tabloların işletmenin yeterli ekonomik güçte olduğunu göstermesi,
- (g) Proje sonunda işletmenin AB sanitasyon ve Veterinerlik gibi standartlarına ulaşılması,
- (h) İşletmenin proje sürecinde ilgili kurumlar tarafından izlenebilmesi,
- (i) İşletmenin iş aktivitelerinden kaynaklanan, vergi, sosyal güvenlik gibi yasal yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmiş olması,
- (j) İşletmenin gelecek iki yıl için operasyonel programını sunması,
- (k) İşletmeye hammadde sağlayanlar ve işletme ürünlerinin dağıtım ve pazarlamasını yapan işletmeler ile yapılmış mevcut anlaşma metinlerinin sunulması,
- (l) Çalıştıkları alana göre hangi oda, dernek, kurum veya kurumlara kayıtlı olduklarını gösteren dokümanların sunulması,
- (m) İşletme sahibinin yada üretimden sorumlu kişinin ilgili alanda üniversite eğitimi sahip olması.

5. Tarım ve Su Ürünlerinin İşlenmesinin ve Pazarlanmasının Geliştirilmesi Tedbiri Kapsamındaki Proje Seçim Kriterleri

Öncelikler

- (a) Ürünlerin kalitesinin yükseltilmesi,
- (b) Üretim maliyetlerinin azaltılması,
- (c) AB mevzuatına uyumun hedeflenmesi,
- (d) Çevre korumanın geliştirilmesi,
- (e) Yeni istihdam imkanlarının yaratılması.

Tedbir kapsamında değerlendirilecek projeler daha önce sıralanan koşulları taşıyorlarsa yukarıdaki öncelikler dikkate alınarak aşağıdaki tabloda gösterilen seçim kriterlerine göre değerlendirileceklerdir. Projelerin kabul edilebilmesi için daha önce

sıralanan koşullar ile eklerde belirtilen şartları ve dokümanları doğru ve eksiksiz bir biçimde içeriyor olmaları gerekmektedir.

Başvuru talepleri aşağıda belirlenmiş olan şartlara ve tablo 3.7.'de gösterilen seçim kriterlerine göre değerlendirilecektir. Bu çerçevede başvuru sahiplerinin aşağıda sıralanan proje seçim değerlendirmelerini göz önünde bulundurmaları ve proje planlamalarını buna göre geliştirmeleri yatırım desteğinin sağlanması ihtimalini yükseltecektir:

- V. Yukarıda sayılan başvuru sahibinde aranan genel özellikler bölümündeki bilgiler ve gerekli dokümanların tümü eksiksiz ve doğru sunulmuş olmalıdır.
- VI. 18-45 yaş arası genç çiftçiler
- VII. Yalnızca tarımla uğraşan üreticiler veya şirketler
- VIII. 50 den az işçi istihdam eden işletmeler

Tablo.3.7. Proje Seçim Kriterleri

	Seçim Kriterleri	Evet	Hayır
1.	Üretilen ürünler için pazar araştırması yapılmış mı?	4	0
2.	Çevre korumayı geliştirmeyi hedefleyen bir proje mi?	10	0
3.	İşletme yenilenebilir enerji kullanıyor mu?	4	0
4.	İşletme bio-enerji kaynağı kullanıyor mu?	4	0
5.	İşletme üretiminin %30'dan fazlasını ihraç ediyor mu?	10	0
6.	İşletme az gelişmiş kırsal alanlarda mı?	8	0
7.	İşletme beş yıldan daha uzun süredir çalışıyor mu?	4	0
8.	İşletme, hammaddelerini "Tarım İşletmelerine Yatırım" tedbiri kapsamında desteklenen üreticilerden mi alıyor?	4	0
9.	İşletmenin hammadde sağlayıcıları ile aldığı hammaddenin en az %50'sini kapsayan bir yıldan uzun alım sözleşmesi var mı?	4	0
10.	İşletmenin ürünlerinin alıcıları ile üretiminin en az %50'sini kapsayan bir yıl veya daha uzun satış sözleşmesi var mı?	4	0
11.	İlgili oda, dernek, ticaret odası, kurum yada kuruluşlara	4	0

	kayıtlı mı?		
12.	Projede toplam yatırım harcamalarına yararlanıcı katkısı %70 yada daha üstünde mi?	8	0
13.	Yatırım ilgili AB mevzuatına uyuma yönelik mi?	10	0
14.	Proje ürün kalitesini artırmaya yönelik mi?	10	0
15.	Proje üretim maliyetlerini azaltmaya yönelik mi?	8	
16	Proje yeni ürünler üretilmesine yönelik mi?	4	
	Toplam	100	

Yardım yapılacak projelerin seçimi projelerin yukarıdaki kriterlerden topladıkları puanlara ve başta sıralanan öncelikleri karşılama oranlarına göre yapılacaktır.

6. Genel Yatırım Mali Yardımı Kapsam ve Koşulları

- (a) Başvuru sahipleri mevcut yatırım muhasebesinin detaylandırıldığı altı aylık ve yıllık bilançolarını hazırlamak durumundadır
- (b) Tarım Bakanlığı ve AB komisyon yetkililerinin proje uygulamasına ilişkin kontrol ve teftiş amaçlı isteyeceği her tür bilgi ve dokümanı sağlamakla yükümlüdür.
- (c) Ödemeler yalnız, istenen tüm belgelerin, fatura ve dokümanların doğru ve eksiksiz olarak Kuruma teslim edilmesi ve gerekli tüm kontrollerden sonra yapılır.
- (d) Toplam yatırım tutarının maksimum %50'si AB+Ulusal kaynaklar, geri kalan %50'si başvuru sahibi tarafından yapılır. Yararlanıcı istediği durumlarda kendi katkısını yükseltebilir.
- (e) Yatırım harcamaları ayrıca, toplam proje tutarının en fazla %5'ini geçmemek üzere iş planı/proje geliştirmeye verilebilir. Danışman şirketlerden alınacak proje geliştirme yardımına ait masraflar, ancak projenin kabul edilmesini takiben ödenir ve fakat aksi halde ödeme yapılamaz.

7. İzleme ve Etki Değerlendirme

Tedbir kapsamında yardım yapılan projeler, proje süresince izlenecek ve proje sonunda projenin etkisi ve sonuçları değerlendirilecektir.

(a). İzleme Göstergeleri

- (a) Alınan başvuru sayısı (sektör bazında),
- (b) Onaylanan başvuru sayısı (sektör bazında),
- (c) Yardım alan başvuru sayısı (yatırım tipi bazında),
- (d) Modernize edilen bina sayısı,
- (e) Yeni yapılan bina sayısı,
- (f) Yeni teknoloji ile geliştirilen işletme sayısı,
- (g) Pazar araştırmalarına göre üretilen yeni ürün miktarı (ton),
- (h) Yeni geliştirilen ürün sayısı,
- (i) Satın alınan makine ve ekipman sayısı
 - Çevre korumaya,
 - Paketleme sistemini geliştirmeye,
 - Veterinerlik sistemini geliştirmeye,
 - Hijyen standartlarını geliştirmeye,
 - Kaliteyi artırmaya yönelik.
- (j) Yapılan yardım miktarı (euro) ve gerçekleştirilen proje sayısı.

(b). Sonuç Göstergeleri

- (a) Tedbir kapsamında yardım alıp AB standartlarına ulaşan işletme sayısı,
- (b) Tedbir kapsamında yardım alıp HACCP sistemine sahip işletme sayısı,
- (c) Birim üretim başına işleme ve pazarlama maliyetlerindeki yüzde olarak azalma,
- (d) İşlenen yan ürün ve atık miktarı (ton),
- (e) İşleme fabrikası kaynaklı kirlilikte azalma oranı (%),
- (f) Anlaşmalı tarımsal firmalardan gelen hammadde oranı (%),
- (g) Üretilen buz miktarı (ton),

- (h) Yenilenebilir enerji kullanım oranı (%),
- (i) Bio-enerji kullanım oranı (%),
- (j) Yaratılan yeni istihdam miktarı (kişi olarak),
- (k) Yan sanayilere yapılan katma değer (%)

(c)Finansal Göstergeler

- (a) Sektöre verilen ortalama yardım (YTL, Euro),
- (b) Ortalama proje değeri (Sektör bazında, YTL, Euro),
- (c) Yatırım bazında verilen yardım miktarı (bina, ekipman ve makine).

8. Yönetim Organizasyonu ve Prosedürler

Doğru ve tam doldurulacak olan başvuru formları, iş planları/ projeler ve yukarıda ve eklerde belirlenmiş olan tüm doküman ve belgeler Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Tarım ve Kırsal Kalkınma Ödeme Kurumuna Bölge Ofislerine teslim edilir. Başvuruların ve diğer yazılı tüm belgelerin ön incelenmesi bu ofislerde yapıldıktan sonra, başvurulara ait detaylı raporlarla birlikte Kurumun merkez ofisine (Ankara) gönderilir. Merkez ofis detaylı incelemeleri yapan ve yatırım yardımına ilişkin son kararı verecek olan yetkili tek merciidir.

Bölge ofislerinde teknik, formal ve ekonomik ön değerlendirmeler yapılır. Teknik değerlendirme sanitasyon ve veterinerlik servisleri ile birlikte yapılır. Sanitasyon ve veterinerlik servisleri üniversitelerin ilgili bölümleri, ilgili mesleki örgütler yada sadece Tarım ve Köyişleri Bakanlığının ilgili ana ve yardımcı birimleridir. Teknik değerlendirmede, projelerin zamanında bitirilip bitirilemeyeceğine, proje sonunda ilgili AB mevzuatına uyuma, eğer varsa projede öngörülen varsayımların geçerliliği gibi öğeler incelenmektedir. Sanitasyon ve veterinerlik servisinden uzmanlar proje süresince de izleme ve değerlendirmelerine devam ederler.

Ekonomik değerlendirmenin amacı gelecek vaadeden ve sürekliliği bulunan işletmeleri belirlemek, tedbir kapsamında olmayan yanlış yatırım projeleri tanımlamak ve elemek, ve projenin ekonomik verimliliğini değerlendirmektir.

Ekonomik değerlendirme; pazar değerlendirmesi, işletmenin finansal değerlendirilmesi, işletmenin stratejik ve operasyonel planlarının değerlendirilmesi ve eğer işletme tarafından daha önce alınmışsa kamu yardımlarının sonuçlarının değerlendirilmesini içerir. Ekonomik değerlendirme sonucunda işletmeye “iyi”, “yeterli” yada “yetersiz” sonuçları verilir. Yardımlar sadece ekonomik değerlendirme sonuçları en az, “yeterli” düzeyde çıkan işletmelere verilir. İşletmelerin projeleri ile beraber bir iş planı sunmaları gerekir. İş planı genel olarak şu öğelerden oluşmaktadır:

- (a) zet,
- (b) İşletmenin tanımı,
- (c) Pazar analizi,
- (d) retim teknolojisi,
- (e) Yönetim şeması,
- (f) Yönetim ve personel listesi,
- (g) Eğer alınmışsa daha önceki kamusal yardımlara ilişkin tüm bilgiler,
- (h) İşletmenin kısa ve uzun vadeli stratejik planları,
- (i) SWOT analizi,
- (j) İşletmenin varsa en az c yıllık finansal sonuçları
- (k) İleriye yönelik işletmenin en az c yıllık finansal, pazar ve üretim miktarı ngrs.

9. Başvuru Sırasında Tüm Sektörler İçin İstenen Belgeler (Genel)

- (a) Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan standart başvuru formunun doğru ve eksiksiz doldurulması ve teslim edilmesi
- (b) zel kişiler ve şirketler için yönetici nüfus cüzdanı kimlik fotokopisi
- (c) İlgili oda, dernek, ticaret odası yada sanayi odası gibi kurum yada kuruluşlara üyelik belgesi
- (d) İşletmenin sahibine yada üretimden sorumlu kişye ait ilgili alanda niversite eğitimine dair belge, yoksa TKB`nin açmış olduğu mesleki eğitim kursunu başarıyla tamamlamış olduğunu gösterir belge

- (e) Arazi tapu fotokopisi, kiralık arazi ise en az 5 yıllığına kiraladığını gösterir kontrat belgesi
- (f) Vergi dairesinden alınmış yıllık vergi beyannamesi ve vergi numarası
- (g) Yatırım mahiyetine göre, yatırıma tabi mallara ait menşe beyannamesi (proforma)
- (h) Standart formata uygun iş planı/proje
- (i) Vergi yükümlülük beyannamesi
- (j) Banka hesap numarası
- (k) Sosyal güvenlik kurumlarına borcu yoktur resmi yazısı
- (l) Yatırım tutarı 10.000 Euro`nun üzerinde olan projelerde, mal alımına yada inşaat yatırımına ait en az üç fiyat teklifini gösterir belge
- (m)Gerekli olan harcamalara ilişkin banka teminat mektubu(kredinin açılabileceğine dair)
- (n) Noter tasdikli imza sirküleri
- (o) Tüm bilgi, doküman ve belgelerin doğru olduğunu taahhüt eden ve başvuru sahibinin imzasını içeren noter tasdikli mektup.

10. Farklı Yatırımlara ilişkin Gerekli Belge ve Dokümanlar

a. Süt, Süt Ürünleri ve Mandıracılık Sektörü

✓ Süt Soğutma, Depolama Yatırımları ile Süt Taşımacılığı Yatırımları

- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve varsa markaları içeren belgeler veya menşe şahadatnameleri,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Alımı yapılan araç yada makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri,
- Tarım ve Köyişleri bakanlığından alınan üretim izni.

✓ **Süt Ürünleri İşleme Ünitelerinin Modernizasyonu**

- İlgili Kamu Kurumu tarafından verilen inşaat ruhsatı,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Yeni yapılan inşaatın yada işleme binasının en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri

✓ **Hijyen ve ürün Kalitesini Geliştirmeye Yönelik Ekipman ve Malzeme Yatırımı**

- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve varsa markaları içeren belgeler veya menşe şahadatnameleri,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Tarım ve Köyişleri bakanlığından alınan üretim izni,
- Alımı yapılan ekipman yada makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri,
- Makinelere ait en az 48 saatlik çalışma testi belgesi.

✓ **Çevre Korumaya Yönelik Yatırımlar**

- Yatırım kapsamında inşaat işi varsa İlgili kurum tarafından verilen inşaat ruhsatı,
- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şahadatnameleri,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,

- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Tarım ve Köyişleri bakanlığından alınan üretim izni,
- İnşaatı yapılan bina yada alımı yapılan ekipman yada makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri

✓ **Ara Ürünlerin ve İşlenebilir Atıkların Yeniden İşlenmesi;
Atıkların Arıtımı ve Eliminasyonu**

- Yatırım kapsamında inşaat işi varsa İlgili kurum tarafından verilen inşaat ruhsatı,
- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şehadetnameleri,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- İnşaatı yapılan bina yada alımı yapılan araç yada makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri,
- Makinelere ait en az 48 saatlik çalışma testi belgesi

✓ **Yeni Ürünler ve Modern Paketleme için Ekipman Alımı**

- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şehadetnameleri,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- İnşaatı yapılan bina yada alımı yapılan araç yada makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri,
- Makinelere ait en az 48 saatlik çalışma testi belgesi,

- Tarım ve Köyişleri bakanlığından alınan üretim izni
 - ✓ **Süt Soğutucu Tankları ve Süt toplama Noktaları için Malzeme (Ham süt kalitesi derecelendirme ekipmanları)**
- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şahadatnameleri,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Tarım ve Köyişleri bakanlığından alınan üretim izni,
- İnşaatı yapılan bina yada alımı yapılan araç yada makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri
 - ✓ **Ürün Kalitesini Kontrol Etmek ve Geliştirmek (HACCP) için Laboratuvar ve Ekipman**
- Yatırım kapsamında inşaat işi varsa İlgili kurum tarafından verilen inşaat ruhsatı,
- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şahadatnameleri,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Tarım ve Köyişleri bakanlığından alınan üretim izni,
- İnşaatı yapılan bina yada alımı yapılan araç yada makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri.

b. Et İşleme Sektörü

✓ **Et işleme ünitelerinin yada Kesim hanelerin (Mezbahaların) Yapımı yada Yenilenmesi**

- Yatırım kapsamındaki inşaat işleri için İlgili kurum tarafından verilen inşaat ruhsatı,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Tarım ve Köyişleri bakanlığından alınan üretim izni,
- İnşaatı yapılan bina yada binalara ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri,
- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şahadatnameleri,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri

✓ **Hijyen ve Ürün Kalitesini Geliştirme için Ekipman**

- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şahadatnameleri,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Tarım ve Köyişleri bakanlığından alınan üretim izni,
- Ekipman ve makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri

✓ **Çevre Korumaya Yönelik Yatırımlar**

- Yatırım kapsamında inşaat işi varsa İlgili kurum tarafından verilen inşaat ruhsatı,
- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şahadatnameleri,

- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Tarım ve Köyişleri bakanlığından alınan üretim izni,
- İnşaatı yapılan bina yada alımı yapılan araç yada makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri

✓ **Kümes Hayvanları ve Büyük Baş Hayvan Kesim hanelerinde Atık Su İşleme, Ara ürünlerin Yeniden İşlenmesi ve Atıkların Eliminasyonu**

- Yatırım kapsamında inşaat işi varsa İlgili kurum tarafından verilen inşaat ruhsatı,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şehadetnameleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- İnşaatı yapılan bina yada alımı yapılan araç yada makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri,
- Makinelere ait en az 48 saatlik çalışma testi belgesi

✓ **Yeni Ürünler ve Modern Paketleme için Ekipman Alımı**

- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şehadetnameleri,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Ekipman ve makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri,

- Makinelere ait en az 48 saatlik çalışma testi belgesi

✓ **Ürün Kalitesini Kontrole ve Geliştirmeye Yönelik Laboratuar ve Laboratuar Malzemesi**

- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şehadetnameleri,
- Yatırım kapsamında inşaat işi varsa İlgili kurum tarafından verilen inşaat ruhsatı,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Ekipman ve makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri

✓ **Hazırlanmış Ürünlerin Depolama İmkanlarının Geliştirilmesi (Soğutma ve Dondurma sistemleri ve Gerekli Malzeme Alımı)**

- Yatırım kapsamında inşaat işi varsa İlgili kurum tarafından verilen inşaat ruhsatı,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şehadetnameleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Tarım ve Köyişleri bakanlığından alınan depolama ruhsatı ve izni,
- Ekipman ve makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri,
- Makinelere ait en az 48 saatlik çalışma testi belgesi

c. Şarap Üretimi Sektörü

✓ İşleme Ünitelerinin Yapımı ve Yenilenmesi

- Yatırım kapsamındaki inşaat işleri için İlgili kurum tarafından verilen inşaat ruhsatı,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- İnşaatı yapılan bina yada binalara ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri.

✓ Hijyen ve Ürün Kalitesini Geliştirmeye Yönelik Ekipman

- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şahadatnameleri,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Tarım ve Köyişleri bakanlığından alınan üretim izni,
- Ekipman ve makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri

✓ Yan Ürünlerin ve Atıkların Yeniden İşlenmesi, Eliminasyonu ve Atık Suyun Arıtımı

- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şahadatnameleri,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Ekipman ve makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri,
- Onaylanmış yatırım teknik projesi,

- Makinelere ait en az 48 saatlik çalışma testi belgesi.

✓ **Yeni Ürünler ve Modern Paketleme İçin Ekipman Alımı**

- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şahadatnameleri,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Ekipman ve makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri,
- Onaylanmış teknik yatırım projesi,
- Makinelere ait en az 48 saatlik çalışma testi belgesi.

✓ **Ürün Kalitesini Geliştirmeye (HACCP) Yönelik Laboratuar ve Ekipman Alımı**

- Yatırım kapsamında inşaat işi varsa ilgili kurum tarafından verilen inşaat ruhsatı,
- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şahadatnameleri,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Tarım ve Köyişleri bakanlığından alınan üretim izni,
- İnşaatı yapılan bina yada alımı yapılan ekipman yada makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri.

✓ **ISO 9000 Gerekliliklerine Uyumlu Kalite Yönetim Sistemlerinin Adaptasyonu**

- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şahadatnameleri,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Ekipman ve makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri,
- ISO 9000 Uyumluluk belgesi.

d. Çay ve Fındık İşlemesini de Kapsayan Meyve-Sebze Sektörü

✓ İşleme Ünitelerinin Yapımı ve Yenilenmesi

- Yatırım kapsamındaki inşaat işleri için İlgili kurum tarafından verilen inşaat ruhsatı,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- İnşaatı yapılan bina yada binalara ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri.

✓ Paketleme, Soğutma ve Dondurma gibi İşleme Teknolojilerinin Adaptasyonu

- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şahadatnameleri,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Tarım ve Köyişleri bakanlığından alınan üretim izni,
- Ekipman ve makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri,
- Onaylanmış teknik yatırım projesi,
- Makinelere ait en az 48 saatlik çalışma testi belgesi.

✓ **Hijyen ve Ürün Kalitesinin Geliştirilmesine Yönelik Ekipman**

- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şahadetnameleri,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Tarım ve Köyişleri bakanlığından alınan üretim izni,
- Ekipman ve makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri

✓ **Çevre Korumaya Yönelik Yatırımlar; Yan Ürünlerin ve Atıkların İşlenmesi, Eliminasyonu ve Atık Suyun Arıtımı**

- Yatırım kapsamında inşaat işi varsa İlgili kurum tarafından verilen inşaat ruhsatı,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şahadetnameleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Çevre ve Orman Bakanlığından alınan çalışma ruhsatı,
- İnşaatı yapılan bina yada alımı yapılan ekipman yada makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri.

✓ **Yeni Ürün ve Modern Paketleme için Ekipman Alımı**

- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şahadetnameleri,

- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Ekipman ve makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri,
- Onaylanmış teknik yatırım projesi,
- Makinelere ait en az 48 saatlik çalışma testi belgesi.

✓ **Ürün Kalitesinin Kontrolü (HACCP) ve Geliştirilmesine Yönelik Laboratuvar ve Ekipman**

- Yatırım kapsamında inşaat işi varsa İlgili kurum tarafından verilen inşaat ruhsatı,
- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şehadetnameleri,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından verilmiş çalışma ruhsatı,
- Ekipman ve makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri.

e. Su, Su Ürünleri ve Aqua-Kültür Sektörü

✓ **Dondurma, Buz Üretimi, Soğutma Ekipmanlarını İçeren, Taze Balığın İşleme Ünitesine Kadar Uygun Taşınmasını Sağlayan Teknoloji ve Ekipman Yatırımı**

- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şehadetnameleri,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,

- Tarım ve Köyişleri Bakanlığında alınan çalışma ruhsatı,
- Ekipman ve makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri,
- Onaylanmış teknik yatırım projesi,
- Makinelere ait en az 48 saatlik çalışma testi belgesi.

✓ **Yeni İşleme Ünitelerinin Yapımı yada Mevcut İşletmelerin Yenilenmesi, Pazar-Odaklı Ürünlerin Üretimi için Yeni Teknolojilerinin Alımı, Aqua-Kültür ve Su Ürünlerinin Hijyen ve Kalitesini Geliştirmeye Yönelik Yatırımlar**

- Yatırım kapsamında inşaat işi varsa ilgili kurum tarafından verilen inşaat ruhsatı,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Ekipman ve makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri,
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığında alınan çalışma ruhsatı,
- Makinelere ait en az 48 saatlik çalışma testi belgesi,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri.

✓ **Yan Ürünlerin ve Atıkların İşlenmesi, Eliminasyonu ve Atık Suyun Arıtımı**

- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şahadatnameleri,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığında veya Çevre ve Orman Bakanlığında alınan çalışma ruhsatı,
- Ekipman ve makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri,
- Onaylanmış teknik yatırım projesi,

- Makinelere ait en az 48 saatlik çalışma testi belgesi.

✓ **Yeni ürünler ve Modern Paketleme için Ekipman Alımı**

- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şahadatnameleri,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Tarım ve Köyişleri bakanlığından alınan üretim izni,
- Ekipman ve makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri,
- Onaylanmış teknik yatırım projesi,
- Makinelere ait en az 48 saatlik çalışma testi belgesi.

✓ **Ürün Kalitesinin Kontrolü (HACCP) ve Geliştirilmesine Yönelik Laboratuar ve Laboratuar Malzemesi**

- Yatırım kapsamında inşaat işi varsa İlgili kurum tarafından verilen inşaat ruhsatı,
- Yatırımın tüm kısımlarının ve parçalarının kimler tarafından yapıldığını, nerelerden alındığını, hangi ülke kaynaklı olduğunu ve markaları içeren belgeler veya menşe şahadatnameleri,
- Yatırımın ilgili tüm parçalarına ait garanti belgeleri,
- Ödemelerin başvuru sahibi tarafından fiilen yapıldığını gösteren satış belgeleri,
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığında alınan çalışma ruhsatı,
- İnşaatı yapılan bina yada alımı yapılan ekipman yada makinelere ait en az bir yıllık afet sigorta poliçeleri.

C. KIRSAL YERLEŞİM ALANLARININ VE ALTYAPILARININ YENİLENMESİ VE GELİŞTİRİLMESİ TEDBİRİ

1. Mevcut Durum Analizi ve Hedef

Kırsal alanların nüfus yoğunluğunun korunması, çiftlik içi ve dışı gelir getirici alternatif metotların oluşturulması ve bu kesimin hayat standartlarının artırılması, planlaması iyi yapılmış alt yapı çalışmalarının hayata geçirilmesi ve temel sağlık ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanması ile mümkündür. Genel olarak Türkiye kırsal yaşam alanları ekonomik ve sosyal açıdan az gelişmiş, alt yapı yetersizliği sebebiyle yatırım cazibesi olmayan bir yapı gösterir. Alt yapı sorununun çözüümü, kırsal alanların tarımsal üretim ve diğer ticaret alanları hacmini ve dolayısıyla istihdam ve iş imkanlarını artıracak en önemli faktördür. Su ve enerji kullanma araçlarının temin edilmesi, kanalizasyon şebekelerinin oluşturulması ve modernizasyonu, iletişim ve ulaşım ağının geliştirilmesi sosyal ve ekonomik kalkınmanın vazgeçilmez unsurlarıdır. Kırsal alanlarının altyapı önceliklerinin yanı sıra, temel ihtiyaçların başında gelen diğer önemli unsur da, eğitim ve sağlık hizmetlerinin bu bölgelere ulaőtırılmasıdır. Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasının hedefleri ile örtüşecek olan bu tedbir, hijyen, sağlık ve ürün kalite standartlarının artırılması, iş ve istihdam fırsatları yaratılması ve en önemlisi eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçların karşılanması ve çevrenin korunmasında önemli rol oynayacaktır. Bu tedbirle, başarılı, sürdürülebilir ve rekabet gücü yüksek tarım işletmelerinin ve verimli tarımsal üretimin önemli unsuru olan modern altyapıların oluşturulması, yetersiz eğitim ve sağlık donanımlarının karşılanması hedeflenmektedir.

2. Tedbirin Genel Amaçları

- (a) Kırsal nüfusun yaşam ve çalışma standartlarının yükseltilmesi, eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçların karşılanması
- (b) Kırsal alanlarda AB müktesebatinin uygulanması ve kırsal ekonominin kalkındırılması için uygun koşulların oluşturulması
- (c) Yerli ve yabancı yatırımcıların kırsal alanlara olan ilgilerinin artırılması

(d) Büyük ve daha gelişmiş şehirlere olan göçün ve bu bölgelerdeki nüfus azalmasının önüne geçilmesi

(e) Kırsal alanlarda ekonomik faaliyetlerin ve istihdam olanaklarının artırılması

3. Tedbirin diğer tedbirlerle olan ilişkisi

Genel hedefleri bakımından bu tedbir, Tarım İşletmelerine yatırım tedbiri ve Tarım ürünleri işleme ve pazarlama tedbirlerinin genel hedefleri ile büyük ölçüde örtüşmektedir

4. Kırsal Alanlara İlişkin Güçlü, Zayıf Yönler, Tehditler ve Fırsatlar

Tablo. 3.8. GZTF Analizi

Güçlü Yönler <ul style="list-style-type: none">(a) Zengin kültür ve gelenekler(b) Üretim deseni geniş kırsal alanlar(c) Etkin ve kapasiteli yerel yönetimler (tecrübe-deneyim)(d) Köylerin yenilenmesi konusunda geniş bilgi ve tecrübeler(e) Genç ve bilgili insan potansiyeli(f) Ulusal plan ve programlar	Zayıf Yönler <ul style="list-style-type: none">(a) Kırsal alanlarda nüfus azalması ve göç(b) Köy ve ilçelerde yüksek oranlı işsizlik(c) Yatırım ve programlamada yetersiz koordinasyon(d) Kırsal turizmin yoğun olduğu bölgelerde kırsal kültür ve mirası simgeleyen yapıların yetersiz restorasyonu(e) Yetersiz altyapı(yol,su, sağlık hizmetleri, eğitim..)(f) Yetersiz kanalizasyon ve hijyenik koşullar(g) Ulaşım araçlarının kalite düşüklüğü(h) Altyapı yetersizliğinden kaynaklanan tarım işletmeciliğinin etkin üretim, kalite ve pazarlama imkanlarından yoksun oluşu(i) Sağlık ve eğitim alanlarında yetersiz tesisler ve donanım ihtiyaçları
Fırsatlar <ul style="list-style-type: none">(a) Tarım İşletmeleri için uygun iklim özellikleri(b) Bilgi teknolojilerinin kullanım yaygınlığı(c) Çevre duyarlılığındaki artış(d) Bölgesel kalkınma planlarının etkin oluşu(e) Köy ve ilçelerin sivil toplum kuruluşları ile olan bağlantıları(f) Ulusal düzeyde enflasyonun düşüş göstermesi	Tehditler <ul style="list-style-type: none">(a) Yetersiz mali kaynaklar(b) Harcamaların etkin olmayışı(c) Planlama ve karar alma süreçlerinde sektör bazlı yaklaşım(d) Düşük oranlı kamu katılımı(e) Yerel ve ulusal ekonominin yeterli etkiye sahip olamaması-stratejiler ve planlamalar için yetersiz kaynaklar

Tablo 3.8., tedbir kapsamında Türkiye kırsal alanlarının içinde bulunduğu sorunlar ile bu sorunların çözümü için Güçlü, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditlere ilişkin genel bir değerlendirmeyi içermekte, bazı önemli sonuçlara ulaşılmaktadır. Burada bu özelliklerin ortaya çıkarılması, politika belirlemek, gerekli önlemleri almak ve bu önlemleri uygulamaya aktarmak açısından önem taşımaktadır¹⁰²

5. Alt Tedbirler Kapsamı

a. Kırsal Altyapının Geliştirilmesi

aa. Mevcut Durum:

Kırsal yerleşim alanlarının altyapıları genel olarak yetersiz, yaşam alanları ve tarım alanları ile şehirler arasındaki ulaşım yolları eski veya modernizasyona ihtiyaç gösteren bir yapıdadır. Ayrıca benzer diğer bir sorun ise AB çevre müktesebatı ile ilişkili olarak temiz içme ve kullanma suyu temini ve kanalizasyon sistemlerinin rehabilitasyonu ve/veya oluşturulması gerekliliğidir. Bu çerçevede kanalizasyon, atık su, su arıtma v.b sistemlerin ve su şebekelerinin yapılandırılması ve/veya yenilenmesi kırsal kesimin hayat standartları, sağlık ve hijyen koşulları ve ticaretin, dolayısıyla ekonomik gelişmenin kaydedilmesinde anahtar rol oynamaktadır. Kırsal yerleşim alanlarında 35.014 adet köy ve 40.617 adet bağlısı olmak üzere toplam 75.631 yerleşim ünitesinde 14,1 milyon kişi yaşamaktadır. Köylerin önemli bir kısmının yüksek, eğimli, engebeli sahalarda kurulmuş olmaları gelişmelerini engellemektedir. Kırsal alanda bulunan köy ve köy altı yerleşmelerinin tamamına elektrik ve yol hizmeti götürülmüştür. Ancak bu yerleşmelerin % 11'inde sağlıklı, ancak yetersiz içme suyu bulunurken, % 14'ünde sağlıklı içme suyu bulunmamaktadır. Sağlıklı içme suyu bulunan kırsal alanların % 43'ünde şebekeli dağıtım sistemi kurulmuştur. Köylerin sadece %7,7'inde kanalizasyon sistemi bulunmaktadır.

¹⁰² “Kırsal Altyapının Geliştirilmesi” tedbirine ilişkin GZFT analizleri; 29 Kasım - 1 Aralık tarihlerinde gerçekleştirilen “II.Tarım Şurası Çalışma Belgesi”nden, Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu tarafından hazırlanan ve 2002 yılında basılan “Avrupa Birliğine Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu”dan ve ilgili makale, dergi ve diğer bilgi kaynaklarından derlenerek oluşturulmuştur.

bb. Özel Amaçlar:

- (a) Kırsal alanların mevcut yetersiz koşullarını, altyapı yatırımlarını desteklemek yoluyla iyileştirmek ve geliştirmek.
- (b) İstihdam ve iş kapasitesini korumak ve bu kapasitenin artmasına yardımcı olmak, ticaret imkanlarını geliştirmek
- (c) Kırsal alanlarda yaşayan insanların komşu yerleşim bölgelerine, tarım arazi ve işletmelerine, önemli turizm ve diğer ekonomik potansiyele sahip şehirlere ve devlet yollarına olan ulaşım ihtiyaçlarını karşılamak ve kullanım standartlarını iyileştirmek.
- (d) Temel altyapı ihtiyaçlarını karşılamak yoluyla ekonomik, ticari ve turizm faaliyetlerini desteklemek
- (e) Kırsal nüfusun hijyen ve sağlık koşullarını iyileşmesine katkıda bulunmak yoluyla kaliteli üretim standartlarını yükseltmek,
- (f) Çevre kalitesini iyileştirmek ve kirlilik kaynaklarını en aza indirmek.
- (g) Avrupa Birliği içme suyu ve diğer su ile ilgili yükümlülükleri yerine getirmek¹⁰³

cc. Kapsam ve Öncelikler

Tedbir kapsamında belirlenmiş tüm harcamalar ve giderler %100 kamu tarafından desteklenir. Toplam proje giderinin %50'si AB, %25'i Ulusal fon ve %25'i belediyeler tarafından karşılanacaktır. Desteklenecek olan projeler Belediyelerin yıllık planlarında olmak zorundadır. Bu alt tedbirin kapsamı üç kısımda incelenebilir:

aaa. Kırsal Alanlardaki Ulaşım Yollarının Yenilenmesi ve Geliştirilmesi

Bakanlıkça belirlenmiş olan bölgelerde yeni ulaşım yollarının yapılması ve mevcut yolların modernizasyonunu gerçekleştirecek olan projeler desteklenebilir. Bu

¹⁰³ 93/83/EEC Drinkable Water, 91/271/EEC Urban Waste Water, 75/440/EEC Dangerous effluents in Ground water, 90/313/EEC Access of the public to environment information, 85/337/EEC Directive regarding the impact on the environment with subsequent modification. – (Sayılan bu direktiflere uyum ve uygulamaya geçirilmesi uzun zaman alacak ve ciddi mali kaynaklar gerektirecektir. Bu çerçevede kırsal kalkınma tedbirlerinden olan “kırsal altyapı” tedbiri kapsamında AB desteğinin 7 yıllık süre için(2007 – 2013) en az 500 milyon Euro olması talep edilmelidir.) - Polonya 7 yıllık süre için bu tedbirden 328milyon euro, Romanya yaklaşık 300 milyon euro almıştır.

çerçevede yerleşim yerleri ile tarım işletmeleri ve arazileri, şehir ve devlet yollarına bağlantı sağlayan yolların yapımı ile ilgili projelere öncelik verilebilir.

bbb. Kırsal Yerleşim Alanlarında Merkezi İçme Suyu Temini

Bakanlıkça belirlenmiş olan bölgelerde yeni içme suyu sistemleri, mevcut sistemlerin modernizasyonu, su arıtma üniteleri, içme suyu depoları, pompa istasyonları inşası ve dağıtım şebekelerinin rehabilitasyonu ve/veya inşası ve bunların altyapı sistemleriyle bağlantılarının sağlanması ile ilgili projelere destek verilebilir. İçme suyu şebeke ağının en az 1 km olması zorunludur.

ccc. Kırsal Alanlardaki Kanalizasyon Sistemlerinin İnşası ve Yenilenmesi

Bakanlıkça belirlenmiş olan bölgelerde atık su toplama kanalları, atık su temizleme üniteleri, pompalama sistemleri, optimum hijyen ve sağlık koşullarını sağlayan modern yer altı kanallarının yapılandırılması ile ilgili projeler desteklenebilir.

dd. Tedbir Kapsamındaki Yatırım Yardımlarına Başvuru Kabul Kriterleri

Bu bölümde ve ayrıca desteklenecek faaliyetler listesinde yer alan uygun yatırımlar, SAPARD ülkelerinin planları incelenmek suretiyle ele alınmıştır. Burada önemli olan planın hazırlık aşamasında nasıl bir format izleneceğinin görülmesidir.

- (a) Proje tekliflerinin Bakanlıkça belirlenmiş olan öncelikli kırsal bölgeler kapsamındaki belediyeler tarafından sunulması
- (b) Tamamlanan projelerin AB çevre standartlarına uyumlu olması
- (c) Projelerde öngörülen mal, hizmet alımı, ihalesi ve diğer tüm faaliyetlerin ilgili ulusal yasa ve yükümlülüklerle uygun olması
- (d) Projenin uygulama alanlarının kamu alanı olması
- (e) Projelerin onaylanmasını takip eden ilk 6 ay içinde belediyelerce teknik çalışma planlarının sunulması
- (f) İl özel idareleri veya ilgili yerel yönetim tarafından yatırım projesinin gerekli olduğunu gösterir belge/doküman
- (g) Masraf ve giderler ve proje sonunda elde edilecek kamu yararının detaylı analizleri

- (h) Projelerin olumlu çevre etkisi göstermesi¹⁰⁴
- (i) İstihdam ve iş fırsatlarına doğrudan veya dolaylı olumlu katkı sağlaması
- (j) *Destek verilecek olan yol inşaatları yatırımları toprak yol yapımını kapsamaz
- (k) *Proje ile birlikte çevre etki değerlendirmesi sunulmak zorundadır ve çevre ile ilgili minimum ulusal yükümlülükleri yerine getirmelidir.
- (l) *Yol yapımı ile ilgili ulusal mevzuatın belirlediği koşul ve yükümlülükleri yerine getirmelidir. Yapılacak olan yollardan tarım üretimi ile ilgili olanlar en az 4 çiftlikle bağlantı kurmalıdır.
- (m) ** İçme suyu depolama sistem veya üniteleri kapalı tanklarla yapılmalıdır.
- (n) **Su kaynağının yerleşim yeri için uygun su potansiyeline sahip olduğunu gerekli resmi dokümanlarla belgelendirir.
- (o) **Kaynağından pompalanan sular su arıtma sistemleri olmaksızın içme suyu dağıtım şebekelerine verilemez.
- (p) **Tüm su sistemleri sağlık ve hijyen kriterlerine uygun olarak yapılandırılmalıdır.
- (q) **Nüfusu ilearasında ve Bakanlıkça belirlenmiş olan bölgelerdeki yerleşim yerlerinde uygulanır
- (r) ***Kanalizasyon ve atık su kanalları çevre, hijyen ve sağlık koşul ve hükümlerine uygun inşa edilir
- (s) ***Nüfusu ile arasında ve Bakanlıkça belirlenmiş olan bölgelerdeki yerleşim yerlerinde uygulanır

* Ulaşım Yollarının Yenilenmesi ve Geliştirilmesi ile ilgili yatırım projeleri

** Merkezi İçme Suyu Temini ile ilgili projeler

***Kanalizasyon sistemleri inşası ile ilgili projelere uygulanır

ee. Kırsal Altyapı Tedbiri Kapsamında Desteklenecek Yatırım Harcamaları

- (a)Yol Yapımı; yetersiz ve eskimiş kırsal alan yollarının yeniden inşası, mevcut olmayan ve ihtiyacı olan yerleşim yerlerine yeni yol yapımı, çiftlik ve

¹⁰⁴ 16 Aralık 2003 tarih ve 25318 sayılı Çevre Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğine uygun çevre etki analizi yapılmış olmalıdır. (Karşılık gelen AB direktifi, 97/11/EEC)

işletmelerin yerleşim alanlarına ve devlet yollarına bağlantı yolları inşası, kırsal turizm ve diğer ekonomik potansiyele sahip alanlara olan bağlantı yolları.

- (b) Yol, su ve kanalizasyon sistem ve üniteleri inşaat malzemeleri ve bakım malzemeleri alımı
- (c) Yeni su kaynaklarının aranması, mevcut su şebekelerinin modernizasyonu, olmayan bölgelerde yeni su dağıtım sistemlerin kurulması, çiftlik, işletme ve diğer stratejik noktalara su şebekelerinin kurulması
- (d) Üçüncü kişilerle yapılan sözleşme kapsamında yol yapımı veya yenileme giderleri
- (e) Kalite ölçüm ve diğer teknik bilgilerin elde edilmesi için yazılım alımı
- (f) Alınan mal ve hizmetin Türkiye, AB aday ve/veya üye ülke orijinli olması

b. Kırsal Yaşam Alanlarının Yenilenmesi ve Geliştirilmesi

Kırsal yerleşim alanlarının birçoğunda, büyük ve gelişmiş şehirlerin sahip olduğu sosyal, sağlık ve eğitim olanakları yetersiz kalmıştır. Nüfus azalması ve göç olgusunun temel sebeplerinden biri olan bu durum, bu alanda özellikle sağlıklı ve eğitimli insan potansiyelini olumsuz yönde etkilemektedir. İnternet ve diğer bilgiye ulaşım araçlarının kırsal kesimin hizmetinde olmaması, tedavisi çok kısa sürebilecek sağlık sorunlarının bile donanım eksikliğinden yerinde çözülememesi, eğitim olanaklarının yetersiz kalması gibi olumsuz koşulların bir an önce çözüme ulaştırılması gerekmektedir. Yüksek potansiyele sahip kırsal turizm alanlarının gelişmesinde ve yeni iş imkanlarının yaratılmasında da engel teşkil eden bu durumun çözüme kavuşması, göçün önlenmesi ve yöre halkının hayat standartlarının yükseltilmesinde anahtar rol oynayacaktır.

aa. Kapsam ve Özel Amaçlar

- (a) Çevrenin korunması, kamuya ait binaların inşası ve/veya yenilenmesi ve kültürel mirası simgeleyen yapıların restorasyonu yoluyla yaşam standartlarının ve turizm potansiyelinin yükseltilmesi

- (b) Kırsal bölgelerde iş kurma olanaklarının artırılması, işsizlik oranının düşürülmesi ve demografik yapının iyileştirilmesi

bb. Desteklenecek Faaliyetler

- (a) Projeler belediyeler tarafından hazırlanır ve yürütülür. Özel şirketler ve özel kişiler bu tedbir yardımları kapsamı dışındadır.
- (b) Projeden yararlanacak olan yerleşim alanlarının nüfusunun 50.000 kişinin altında olması zorunludur.
- (c) Okul, hastane, sosyal ve kültürel amaçlı merkezlerin inşası ve/veya restorasyonu, gerekli donanım ihtiyaçlarının karşılanması
- (d) Çevreye zarar veren kirlilik kaynaklarının yerleşim merkezlerinden taşınması
- (e) Kamuya ait internet erişim yerleri inşası ve donanım ihtiyacının karşılanması
- (f) İş kurmayı teşvik edici, mesleki eğitim, bilgisayar kursları v.b faaliyetleri kapsayan ve kar amacı gütmeyen belediye faaliyetleri

cc. Yatırım Yardımı Kapsamında Olmayan Harcamalar Listesi

- (a) Vergiler, Gümrük ve ithalat vergileri
- (b) Bakım ve Onarım giderleri
- (c) Kira giderleri
- (d) İkinci el makine veya bina satın alımı
- (e) EURO ve YTL arasındaki kur farkları
- (f) Banka giderleri, garanti ve benzer giderler

6. İzleme ve Etki Değerlendirme

a. Kırsal Altyapının Geliştirilmesi

aa. İzleme Göstergeleri

- (a) Desteklenen proje sayısı
- (b) Mali Yardımdan yararlananların toplam sayısı
- (c) Yatırım toplam gideri
- (d) Yenilenen ve/veya inşa edilen yol ve bağlantı sayıları

(e) Yenilenen ve/veya inşa edilen kanalizasyon sistemleri ve atık su temizleme üniteleri sayısı

(f) Toplam yatırım sayısı

bb. Uygulama-performans göstergeleri

(a) Yerleşim alanındaki toplam yol uzunluğu içindeki yenilenen veya yeni inşa edilen toplam yol oranı

(b) Toplam kamu su şebeke sistemleri, ve/veya yeni sistemlerden yararlanıcıların toplam sayıları

cc. Sosyo-ekonomik göstergeler

(a) Yeni oluşturulan ve/veya korunan istihdam sayısı

(b) Küçük ve orta ölçekli çiftlik işletmelerinin yeni faaliyetleri sayısı

(c) Kırsal kesimin gelir seviyesindeki artış oranları

(d) Demografik yapıdaki iyileşme oranlar

dd. Çevresel göstergeler

(a) Su ve su kaynaklarındaki kirlilik azalması, temiz su kullanım oranı

(b) Hava kirliliğini önleyici faaliyet ve yatırımlar

(c) Yenilenen ve /veya inşa edilen kanalizasyon ve atık su sistemleri sayısı

(d) Su arıtma tesisleri sayısı

b. Kırsal Yaşam Alanlarının Yenilenmesi ve Geliştirilmesi

aa. İzleme Göstergeleri:

(a) Desteklenen proje sayısı

(b) Mali Yardımdan yararlananların toplam sayısı

(c) Yatırım toplam gideri

(d) Restorasyonu yapılan tarihi ve kültürel mirası simgeleyen yapıların sayısı

- (e) İnşa edilen ve/veya modernizasyonu sağlanan kamuya ait binalar(sağlık ocakları, okul, sosyal tesisler)
- (f) İnternet erişim tesislerinin sayısı,- alınan bilgisayar ve diğer teknolojilerin sayısı

bb. Uygulama-performans göstergeleri:

- (a) Kamunun ziyaretine açılan tarihi ve kültürel yapıların sayısı
- (b) Okul, hastane ve diğer tesisler için alınan yeni donanımlar
- (c) Yerleşim alanında iyileşme gerçekleştirilen toplam alanların oranı
- (d) Bilgi erişim merkezlerini ziyaret eden insan sayısı

cc. Sosya-ekonomik göstergeler

- (a) Yeni iş ve istihdam sayısı
- (b) İlgi çekici ve turistik yerleri ziyaret eden insan sayısındaki artış
- (c) Kırsal kesimin ve belediyenin gelir seviyesindeki artış oranları
- (d) Demografik yapıdaki iyileşme oranları

7. Yönetim Organizasyonu ve Prosedürleri

Doğru ve tam doldurulacak olan başvuru formları, iş planları/ projeler ve yukarıda ve eklerde belirlenmiş olan tüm doküman ve belgeler Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Tarım ve Kırsal Kalkınma Ödeme Kurumuna Bölge Ofislerine teslim edilir. Başvuruların ve diğer yazılı tüm belgelerin ön incelenmesi bu ofislerde yapıldıktan sonra, başvurulara ait detaylı raporlarla birlikte Kurumun merkez ofisine (Ankara) gönderilir. Merkez ofis detaylı incelemeleri yapan ve yatırım yardımına ilişkin son kararı verecek olan yetkili tek merciidir.

Tablo 3.9., tüm üye ve aday ülkelerin kırsal kalkınma planlarına dahil etmesi gereken AB, Ulusal Kaynaklar ve özel sektör katkı oranı ve miktarlarını göstermektedir. Tablo, SAPARD ülkelerinin planlarından alınmış olup, henüz Türkiye `ye açılmış olan IPARD hibe fonu olmaması sebebiyle boş bırakılmıştır.

Tablo.3.9. Mali Tablo

Yıllar	Toplam Gider	Kamu Harcamaları						Özel-Tüzel	
		Toplam		AB Katkısı		Ulusal Katkı		Kişi Katkısı	
	EURO	EURO	%	EURO	%	EURO	%	EURO	%
1	2=3+9	3=5+7	4=3/2	5	6=5/3	7	8=7/3	9	10=9/2
2007								0	0
2008								0	0
2009								0	0
2010								0	0
2011								0	0
2012								0	0
2013								0	0
Toplam								0	0

8. Yatırımlara ilişkin Gerekli Belge ve Dokümanlar

Tedbir yardımıyla yararlanacak olan belediyelerin tedbir kapsamında belirlenen yatırım projelerinin yanı sıra aşağıda belirtilen ek belge ve dokümanları eksiksiz olarak sunmak zorundadırlar.

- (a) Kırsal Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan standart başvuru formu
- (b) Belediye meclisi tarafından onaylanan proje kabul belgesi
- (c) Belediye yıllık program fotokopisi
- (d) Proje kapsamında yer alan arazi tapu belgeleri
- (e) Projenin sosyo-ekonomik gerekliliğini gösterir belge
- (f) Çevresel Etki Değerlendirme belgesi
- (g) Projeye ait fizibilite çalışması
- (h) Aynı projenin farklı ulusal veya dış kaynaklı yardım programlarından yararlanmadığını gösterir belge

- (i) Su temini, kanalizasyon, şebeke ağı projeleriyle ilgili olarak yetkili makamlardan alınan ulusal sağlık yükümlülüklerine uygun olduğunu gösterir belge

9. Proje Seçim ve Değerlendirme Kriterleri

Başvuru talepleri aşağıda belirlenmiş olan şartlara ve tablo 3.10., 3.11. 3.12. ve 3.13 `de gösterilen seçim kriterlerine göre değerlendirilecektir. Bu çerçevede başvuru sahiplerinin aşağıda sıralanan proje seçim kriterlerini göz önünde bulundurmaları ve proje planlamalarını buna göre geliştirmeleri yatırım desteğinin sağlanması ihtimalini yükseltecektir:

Tablo 3.10. Proje Seçim ve Değerlendirme Kriterleri

	“Kırsal Altyapının Geliştirilmesi” – Genel	Evet	Hayır
1	Proje, yerleşim alanında yaşam standartlarını artırıyor mu?	15	0
2	Projeden yarar sağlayan yerleşim alanı sayısı: 2, 3, 4	5,10,15	0
3	Yatırımın çevreye sıfır /olumlu etkisi var mı?	10	0
4	Projenin teknik çalışması yapılmış ve sözleşmenin imzalanmasını takiben, proje vakit kaybetmeden uygulanacak kapasitede mi?	10	0
5	Proje sonunda iş ve istihdam fırsatları artıyor mu?	10	
	Toplam	60	0

(a) Kırsal Alanlardaki Ulaşım Yollarının Yenilenmesi ve Geliştirilmesi

Tablo.3.11. Ulaşım Yolları Proje Seçim kriterleri

I	Ulaşım Yolları Proje Seçim kriterleri	Evet	Hayır
1	Proje, çiftlik ve tarım işletmeleri ile şehir bağlantısını sağlıyor mu?	10	0
2	Yapılan veya yenilenen yol uzunluğu en az 1 km mi?	10	0
3	Yerine yapılan ya da onarılan yollar büyük oranda toprak yol mu?	10	0
4	Projede öngörülen yol yapımı harcama tutarı expert`in belirlediği giderlerden düşük mü? Aynı mı?	10 – 5	0
	Toplam	40	

(b) Kırsal Yerleşim Alanlarında Merkezi İçme Suyu Temini

Tablo. 3.12. Merkezi İçme Suyu Temini Proje Seçim Kriterleri

	Merkezi İçme Suyu Temini Proje Seçim Kriterleri	Evet	Hayır
1	Projenin gerçekleştirileceği yerdeki içme suyu kaynakları: - kirlilik oranı yüksek fakat yeterli - kirlilik oranı yüksek ve yetersiz	5 10	0
2	Projede en az bir adet su arıtma sistemi mevcut mu?	10	0
3	Projenin gerçekleştirildiği yerleşim alanı nüfusu 2500 den az mı?	10	0
4	Projede öngörülen harcama tutarı expert`in belirlediği giderlerden düşük mü? Aynı mı?	10 – 5	
	Toplam	40	0

(c) Kırsal Alanlardaki Kanalizasyon Sistemlerinin İnşası ve Yenilenmesi

Tablo. 3.13. Kanalizasyon Sistemleri Proje Seçim Kriterleri

	Kanalizasyon Sistemleri Proje Seçim Kriterleri	Evet	Hayır
1	Projede öngörülen kanalizasyon yapımı için alınan malzemeler - expertin belirlediği fiyattan düşük mü?	10	0
2	Projenin gerçekleştirildiği yerleşim alanı nüfusu 2500 den az mı?	10	0
3	Projede öngörülen harcama tutarı expert`in belirlediği giderlerden düşük mü? Aynı mı?	20 – 5	0
	Toplam	40	0

10. Tedbir Kapsamındaki Türk Yasal Düzenlemeleri

Belediye Kanunu Kanun Numarası : 1580 Kabul Tarihi : 3/4/1930; İl İdaresi Kanunu (1) (2) Kanun Numarası : 5442 Kabul Tarihi : 10/6/1949; İmar Kanunu Kanun Numarası : 3194 Kabul Tarihi : 3/5/1985; İskan Kanunu (1) (2) Kanun Numarası : 2510 Kabul Tarihi : 14/6/1934;Kalkınma Planının Uygulanması Esaslarına Dair Kanun (1) Kanun Numarası : 933 Kabul Tarihi : 28/7/1967 Kamu İhale Kanunu1Kanun Numarası : 4734-4761-4964 Kabul Tarihi : 04/01/2002-12/06/2002-30/07/2003Kamu İhale Kanunu Kanun Numarası: 4734 Kabul Tarihi : 4.1.2002 Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu1 Kanun Numarası: 4735-4964 Kabul Tarihi :

05/01/2002-30/07/2003 Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu Kanun Numarası: 4735
Kabul Tarihi : 5.1.2002 Kooperatifler Kanunu (1) Kabul Numarası : 1163 Kabul
Tarihi : 24/4/1969 Köye Götürülen Hizmetlerden Gönüllü Katkıları Dışında Katılma
Payı Alınmaması Hakkında Kanun(1) Kanun Numarası : 2032 Kabul Tarihi :
1/2/1977 , Kanun Numarası : 7478 Kabul Tarihi : 9/5/1960 Köy Kanunu (1) Kanun
Numarası : 442 Kabul Tarihi : 18/3/1924 Mera Kanunu Kanun Numarası: 4342
Kabul Tarihi : 25/2/1998 Millî Güvenlik Kurulu Ve Millî Güvenlik Kurulu Genel
Sekreterliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun Numarası:
4789 Kabul Tarihi: 15/01/2003 Olan Şehirlerde İçme, Kullanma Ve Endüstri Suyu
Temini Hakkında Kanun Kanun Numarası : 1053 Kabul Tarihi : 3/7/1968 Orman
Kanunu, Kanun Numarası : 6831 Kabul Tarihi : 31/8/1956 Sulama Alanlarında Arazi
Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu Kanun Numarası : 3083 Kabul Tarihi
: 22/11/1984 Sular Hakkında Kanun (1) Kanun Numarası : 831 Kabul Tarihi :
28/4/1926 Tapu Kanunu (1) Kanun Numarası : 2644 Kabul Tarihi : 22/12/1934 Taşıt
Kanunu Kanun Numarası : 237 Kabul Tarihi : 5/1/1961 Yeraltı Suları Hakkında
Kanun, Kanun Numarası : 167 Kabul Tarihi : 16/12/1960, İşçi Sağlığı Ve İş
Güvenliği Tüzüğü , Sular Kanununun Uygulanışını Gösteren Tüzük Yeraltı Suları
Tüzüğü, Devlet Binaları İşletme, Bakım, Onarım Yönetmeliği (Bakanlar Kurulu
Kararının Tarihi : 30.9.1971, No: 7/3228 Dayandığı Kanunun Tarihi : Yayımlandığı
R. Gazetenin Tarihi : 27.10.1971, No : 13999 Yayımlandığı Düsturun Tertibi : 5,
Cildi: 10, S. 3463) Köy Yolları Yapım Ve Bakım Yönetmeliği Bakanlar Kurulu
Kararının Tarihi : 24.10.1976, No: 7/12960 Dayandığı Kanunun Tarihi :
No: Yayımlandığı R. Gazetenin Tarihi : 20.1.1977, No: 15825 Yayımlandığı Düsturun
Tertibi : 5, Cildi: 16, S. 350), Tarım Arazilerinin Korunması Ve Kullanılmasına Dair
Yönetmelik Devlet Bakanlığı Ve Tarım Ve Köy İşleri Bakanlığından : 10 Ağustos
2001/24489 , İmar Kanunu

SONUÇ

Ülkemizin Avrupa Birliği üyeliği yolunda Ortak Tarım Politikasına uyum konusunda çok önemli bir yer tutan “Tarımsal ve Kırsal Kalkınma” politikalarının etkin bir biçimde uygulanması şüphesiz, halkımızın hijyenik ve sağlıklı gıda tüketiminde ve tarım kesiminin refah ve yaşam kalitesinin yükseltilmesinde büyük rol oynayacaktır.

Tarım sektörü; ulusal gelire katkısı, toplam aktif nüfus ve tüketim harcamaları içindeki payının yüksekliğinin yanı sıra beslenme ve sanayi açısından temel ihtiyaç maddelerini üreten bir sektör olması nedeniyle, ulusal ekonomide stratejik bir öneme sahiptir. Ancak, Türk tarımının; tarım işletmelerinin yapısındaki bozukluk, teknoloji kullanımındaki yetersizlik, düşük verimlilik gibi sorunlara bağlı olarak doğal kaynaklar nedeniyle çoğu tarım ürünüde, özellikle büyükbaş hayvancılıkta Topluluk ile rekabet gücü düşüktür. Önümüzdeki zorlu dönemde, etkin politikalar hayata geçirilmede geç kalınırsa, tarımsal üretimde ve üretici gelirlerinde beklenen artış sağlanamayacak, hatta azalmalar ortaya çıkabilecek, daha da ötesi Türkiye, çoğu stratejik tarım ürünüde dışa bağımlı hale gelebilecektir. Bu nedenle Türkiye, özellikle verimlilik ve rekabet gücünün artmasını sağlayacak etkin teknoloji kullanımı, kırsal ve tarımsal alt yapının ve tarım işletmelerinin yapısının iyileştirilmesine yönelik AB kaynaklarını (IPARD) en etkin şekilde kullanacak kurumsal yapılanmayı ve programlamayı gerçekleştirmek zorundadır. Aksi takdirde, Türk tarımı, gerek AB, gerek dünya pazarları karşısında ciddi bir rekabet sorunu yaşayacaktır.

Yeni aday ülkelerin, AB Kırsal Kalkınma Politikaları uygulamalarına hazırlanmaları, yapısal fonların yönetimi konusunda bilgi ve tecrübe edinmeleri ve bu ülkelerin tarım sektörleri yapılarının ve kırsal alanlarda yaşayan nüfusun yaşam standartlarının yükseltilmesi için IPARD adlı mali katkı programı 2007 yılında yürürlüğe girecektir. IPARD`ın programlama ve uygulama unsurlarının eski aday ülkelere uygulanan yöntem ve kurallara büyük ölçüde benzerlik gösterecek olması ülkemizin hazırlıkları için bir fırsattır. Bu bağlamda, sekiz yeni üye ve iki aday ülkenin uygulama prosedürleri farklı örnekler sunmaktadır. Bu örneklerin iyi

değerlendirilmesi ve ülkemiz için en ideal yapının seçilmesi programın uygulama etkinliği ve verimliliği açısından önemli rol oynayacaktır.

Uygulamaya yönelik önemli adımlardan birini oluşturan “*Ulusal Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Planı*” katılımcı, detaylı, sektör ihtiyaçlarına uygun ve gerçekçi yaklaşımlarla hazırlanmalıdır. Bu çerçevede, ilgili bakanlıklar ve STK’lar, üniversiteler gibi birçok kesimi temsil eden kişiler, planın taslak halinden itibaren hazırlıkların içinde olmalıdır.

Kırsal alanlar arasındaki farklılıkların incelenerek ele alınması, planda yer alacak önceliklerin daha açık ve net bir şekilde ortaya konması açısından önemli bir faktördür. Plan hazırlık aşamasında, Türkiye’deki ürün işleme sektörleri, ormancılık ve balıkçılık sektörleri ayrıntılı şekilde incelenmeli ve bu sektörlerin bu yardım programından optimum seviyede nasıl fayda sağlayabilecekleri net bir biçimde ortaya konmalıdır. Tarımsal ürün ve gıda işleme endüstrisinin gelecekteki pazar fırsatlarını tanımlamak amacıyla mevcut pazar analizleri yapılmalı, tarım ve kırsal alanlara ilişkin SWOT analizleri (Güçlü-zayıf-tehdit ve fırsatlar) ayrıntılı şekilde belirlenmelidir. Planının uygulamadaki muhtemel sonuçları, fiziksel göstergeler ve etki analizleri sistematik olarak hazırlanmalı ve plana dahil edilmelidir.

Planda yer alacak tedbirlere ilişkin eylemlerin AB çevre standartları ve tüzüklerine uygun olmasına önem verilmelidir.

Uygulamaya ilişkin diğer önemli unsur, programın yönetimi ve izlenmesidir. Programın etkin bir şekilde yönetimi, değerlendirilmesi ve izlenmesini gerçekleştirmek için kurumun iç yapılanması ve sorumlulukları, yönetim kurulu ve izleme komitesinin görev tanımları ayrıntılı olarak tanımlanmalıdır. Bu kapsamda, genel olarak ve her bir tedbirin uygulamadaki ayrıntılı yönetim organizasyon şemalarına yer verilmelidir. İç denetim organı, hukuk, insan kaynakları gibi kurumun bünyesindeki diğer birimlerin görev tanımları ve yapıları da ayrıntılı olarak belirlenmelidir.

Projeler yoluyla destek sağlayacak olan çiftçi ve işletmelerden, ihtiyacı yüksek, fakat mali darboğazlar yaşayanlara yönelik, uygun geri ödemeli kredi imkanları sağlanmalıdır. Belirlenen kriterleri yerine getiren fakat sermaye eksikliğinden başvuru yapamayan çiftçilerin desteklenmesi programın daha geniş alanlara yayılmasına katkı sağlayacaktır.

Programın uygulamaya yönelik tanıtımında yalnızca internet değil, kırsal yaşam alanları göz önüne alınarak aynı zamanda gazete, broşür, radyo ve televizyon yayınlarına başvurulmalıdır.

IPARD programının ülkemiz tarım sektörünün ve kırsal yaşam alanlarının bütün sorunlarına çözüm olacağı yanlış bir yargıdır. Ancak ülkemiz tarımı ve kırsal alanları için önemli miktarlarda sayılabilecek bu mali desteğin yerinde ve etkin şekilde kullanılması; ihtiyaç analizlerinin doğru ve gerçekçi yapılmasına, uygulama mekanizmasını işletecek kurumsal yapının dikkatli ve uygun temellerde oluşturulmasına ve planlamanın geniş katılımlarla ihtiyaca uygun hazırlanmasına bağlıdır.

KAYNAKLAR

1. COUNCIL REGULATION (EC) No 1268/1999 on laying down financial rules for the application of Community support for pre-accession measures for agriculture and rural development in the applicant countries of central and eastern Europe in the pre-accession period
2. COMMISSION REGULATION (EC) No 2222/2000 of 7 June 2000 laying down financial rules for the application of Council Regulation (EC) No 1268/1999 on Community support for pre-accession measures for agriculture and rural development in the applicant countries of central and eastern Europe in the pre-accession period OJ L 253, 7.10.2000
3. COMMISSION REGULATION (EC) No 2759/1999 of 22 December 1999 laying down rules for the application of Council Regulation (EC) No 1268/1999 on Community support for pre-accession measures for agriculture and rural development in the applicant countries of central and eastern Europe in the pre-accession period
4. COUNCIL REGULATION (EC) No 1257/1999 of 17 May 1999, on support for rural development from the European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (EAGGF) and amending and repealing certain Regulations OJ L 160, 26.6.1999.
5. COUNCIL REGULATION (EC) No 1266/1999 of 21 June 1999 on coordinating aid to the applicant countries in the framework of the pre-accession strategy and amending Regulation (EEC) No 3906/89
6. COMMISSION REGULATION (EC) No 2252/2001 of 20 November 2001 amending Regulation (EC) No 2222/2000 laying down financial rules for the application of Council Regulation (EC) No 1268/1999 on Community support for pre accession measures for agriculture and rural development in the applicant countries of central and eastern Europe in the pre-accession period.
7. COUNCIL REGULATION (EC) No 1260/1999. of 21 June 1999. laying down general provisions on the Structural Funds.

8. Agriculture and Rural Development Plan of the Czech Republic 2000-2006
SAPARD Plan
http://europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/countries/czech/plan/pla_n1_en.pdf (12.10.2003) .Agriculture and Rural Development Plan of the Czech Republic 2000-2006 SAPARD Plan 2.
http://europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/countries/czech/plan/pla_n2_en.pdf (12.10.2003)
9. ANDREA, Mészáros. “Sapard—The Mechanism And The Critical Points Of A Pre-Accessional Programme”
<http://ieconf2000.euweb.cz/?pg=prg-17k> (11.11.2004)
10. Annual Report of the SAPARD Programme, Estonia:
www.europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/countries/estonia/imple_ee.pdf . (02.03.2003)
11. Annual Report On Sapard Implementation In The Republic Of Bulgaria For The Period June 1st 2001 – December 31st 2002 (in Pursuance Of Article 8, Section B Of The Annex To MAFA), Haziran, 2003.
12. Avrupa Birliğine Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu, Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, Ankara 2002
13. BAYRAÇ, Naci,: “Türkiye Tarımının Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasına Uyumu”: www.e-konmist.dergi.com/makaleler/ortaktarim.pdf (05.06.2005)
14. Eligible Measures, National Agriculture and Rural Development Plan
http://europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/countries/bulgaria/plan/plan2m_en.pdf.(14.04.2004)
15. ERAKTAN, Gülcan, ÖREN, Nejat : “AB Ortak Tarım Politikası, Reform Süreci ve Türkiye’ye Etkileri”
www.zmo.org.tr/etkinlikler/6tk05/02gulcaneraktanson.pdf.(13.07.2005)
16. ERAKTAN, Gülcan,: “Ortak Tarım Politikasında Zaman İçindeki Gelişmeler ve Reformlar” ATAUM Ders Notları, Dosya No:11, Ankara 2005
17. ERTUĞRUL, Özgür: “AB Bölgesel Politikası ve Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşma.” www.maliye.gov.tr/apk/md146/ABmaliyardim.pdf (10.05.2005)

- 18.ERTUĞRUL, Cemil: “Gündem 2000 Çerçevesinde AB Ortak Tarım Politikasının Yeniden Yapılandırılması ve Türkiye”, <http://ekutup.dpt.gov.tr/planlama/42nciyil/ertugruc.pdf> (25.07.2005)
- 19.Estonia Rural Development Plan:<http://www.baap.lt/sapard/sapard/SapardEst.pdf>. (01.07.2003)
- 20.EU Support Programmes For Slovakia Post-Accession Assistance For Regional, Social And Agricultural Development: www.hvb-bank.sk/hvb_group/eu_support_0412.pdf (14.02.2004)
- 21.Gaps and limitations of The Rural Development Plans: www.iucn-ce.org.pl/documents/iucn_rdp.pdf .(14.04.2005)
- 22.GEORGİEVA, Miroslava: “Report On The Effectiveness And Relevancy Of Investment Activities Under Sapard In Bulgaria In Its Role As A Pre-Accession Financial Assistance Instrument”
- 23.GÜDER, Gökhan: “Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Değişim Eğilimleri”, Ankara 1998, www.zmo.org.tr/etkinlikler/abgst03/10.pdf. (12.05.2003)
- 24.GÜLÇUBUK, Bülent: “AB ve Türkiye’de Kırsal Yapı ve Kırsal Kalkınma” http://www.wwf.org.tr/tr/docs/sunum_bulentgulcubuk.pdf.(03.08.2005)
- 25.Guidelines For The Switch From Sapard To Postaccession Rural Development Instruments(2004-2006) http://europa.eu.int/comm/agriculture/rur/access/guide_en.pdf. (05.04.2004)
- 26.JORGE, Casquilho: “Programming Rural Development”, Sunum, Ankara 2005,
- 27.KAJ, Mortensen: Head Of Sapard Unit, Dg Agri European Commission “Pre-accession Assistance for Rural Development in Turkey”, Ankara 2005.
- 28.Katılım Öncesi Araç-Kırsal Kalkınma Bileşeni (Instrument for Pre-Accession-Rural Development (IPARD)),2005. <http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/KATILIM%20ONCESI%20ARAC%20%20KIRSAL%20KALKINMA%20BILESENI.pdf>. (Erişim Tarihi: 18.07.2005)
- 29.Komisyon’un Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA)’nın Oluşturulması İçin Konsey’e Teklif Dokümanı, COM(2004) 627 Final 2004/0222(CNS). Brüksel,2004.

30. Latvia Rural Development Plan For European Community Support For Pre-Accession Measures In Agriculture And Rural Development In Latvia (SAPARD) 2000 – 2006 : www.baap.lt/sapard/SapardLv.pdf (12.06.2004)
31. Multi-Annual Financing Agreement between the European Commission and the Republic of Bulgaria
http://europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/countries/bulgaria/index_en.htm. (Erişim Tarihi: (03.04.2002)
32. National Paying Agency Of Lithuania– From Sapard To Eaggf Agency, Sunum, Ankara 2005.
33. National Plan For Agriculture And Rural Development Over The 2000-2006 Period Under The EU Special Accession Program For Agriculture And Rural Development(SAPARD)
<http://europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/countries/romania/plan/2004/text.pdf>. (12.04.2004)
34. National Agriculture And Rural Development Plan Over The 2000 – 2006 Period Under The EU Special Accession Program For Agriculture And Rural Development(SAPARD)
<http://europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/countries/bulgaria/plan/2003/part1.pdf>. (10.03.2003)
35. National Agriculture And Rural Development Plan Over The 2000 – 2006 Period Under The EU Special Accession Program For Agriculture And Rural Development(SAPARD)
http://europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/countries/bulgaria/plan/plan2m_en.pdf.(23.03.2005)
36. [Ordinance on conditions and procedural rules of extending grants for investments in agriculture under the EU Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development \(SAPARD\)](http://www.mzgar.government.bg/MZ_eng/Sapard/Documents.htm)
http://www.mzgar.government.bg/MZ_eng/Sapard/Documents.htm
(05.03.2004)
37. [Ordinance on conditions and procedural rules of granting financial aid aimed at improving the processing and marketing of agricultural and fishery products under the EU Special Accession Program for Agricultural and Rural](http://www.mzgar.government.bg/MZ_eng/Sapard/Documents.htm)

Development(SAPARD)

http://www.mzgar.government.bg/MZ_eng/Sapard/Documents.htm(05.03.2004

- 38.[Ordinance on the provision of financial support for the development and diversification of economic activities, provision for multiple activities and alternative income under the EU Special Accession Program for Agriculture and Rural Development \(SAPARD\)](http://www.mzgar.government.bg/MZ_eng/Sapard/Documents.htm)
http://www.mzgar.government.bg/MZ_eng/Sapard/Documents.htm(05.03.2004
- 39.PETRA Cerna :National Review On The Sapard Programme In The Czech Republic , Iucn - The International Union For Nature Conservation Regional Office For Europe, European Union Liaison Unit, Belgium
- 40.Rural Development Plan 2000 – 2006, Republic Of Slovenia Ministry Of Agriculture, Forestry And Food ,Ljubljana, August 2000.
- 41.Rural development Experience of Lithuania, Sunum, Temmuz, Ankara 2005
- 42.The SAPARD Plan of Hungary, 2000-2006
http://europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/countries/hungary/plan/plan_en.pdf.(17.05.2003)
- 43.SAPARD Operational Programme For Poland: europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/countries/poland/plan/plan_en.pdf. (25.05.2003)
- 44.Sapard Review in Bulgaria, Czech Republic, Estonia, Hungary, Latvia, Poland And Romania Impact Analysis Of The Agriculture And Rural Development.
http://www.europeum.org/Materialy/SAPARD_book_eng.pdf (21.06.2005)
- 45.Sapard Questions And Answers http://europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/back/qa_en.pdf (19.11.2002)
46. STOIAN, Marian, researcher of the centre for rural assistance : “National Review On The Implementation Of The SAPARD Programme In Romania”
47. ŞAHİNÖZ, Ahmet: “Tarımsal Destekleme Politikaları”, ATAUM Ders Notları, Dosya No:12, Ankara 2005
- 48.TEOMAN, Özgür: “Türkiye Tarımında Kapitalist Dönüşüm Tartışmalarına Bir Katkı,” Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi Cilt: 3, Sayı: 3, Kış 2001.
- 49.The Enlargement Process And The Three Pre-Accession Instruments: Phare, ISPA, Sapard Proceedings Of The Conference Organised By DG Enlargement And The Permanent Representations Of Sweden And Austria To The European

Union On 5th March 2001. : www.europa.eu.int/comm/enlargement/pas/phare/pdf/bro-phare-ispasapard-2.pdf

50. Türkiye Çevre Atlası, Yerleşim Alanları ve Nüfus, Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara 2004,

51.http://europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/countries/lithuania/index_en.htm

52.http://europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/countries/bulgaria/index_en.htm

53.http://europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/countries/czech/index_en.htm

54.<http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&ndx=12&mnID=12&ord=3&subOrd=1>